

Milovan Antonić

ZADRUGARSTVO I ZDRAVA HRANA

Zadruگارstvo i zdrava hrana

Biblioteka
DOKUMENTA
2

Urednik
Jovo BAJIĆ

Saradnici
Ranko PRERADOVIĆ
Vidosav ĐURĐEVIĆ
Dragana VINČIĆ

Fotografije
Branislav VLASENKO
Alen DŽINIĆ
Milovan ANTONIĆ

Grafička oprema
Vedran ČIČIĆ

Lektor
Slobodanka Bajić

Milovan Antonić

ZADRUGARSTVO I ZDRAVA HRANA

Prema desetogodišnjim iskustvima PZ „Agrojapra”

Donji Agići, 2012.

„Zadovoljan sam onim što sam vidio. Agrojapra je zadruga u koju vrijedi ulagati”

Jan BROTE
Ambasador Kraljevine Norveške
27. septembar 2007.

„Ova zemljoradnička zadruga jedna je od najuspješnijih i najboljih u RS i BiH i njena pozitivna iskustva trebalo bi prenijeti i u druge sredine, ali i obezbijediti ovom kolektivu podršku nadležnih organizacija i organa”

Dževad OSMANČEVIĆ i Momir MALIĆ
Predsjedavajući i Podpredsjedavajući Vijeća naroda Republike Srpske
15. novembar 2008.

„S obzirom da se bavite isključivo poljoprivrednom proizvodnjom, i to veoma uspješno, imaćete i ubuduće punu podršku Vlade RS i ovog Ministarstva. Agrojapra je jedan od rijetkih primjera uspješno organizovane i funkcionalne zadruge u RS.”

Dr Radivoje BRATIĆ
Ministar poljoprivrede Vlade Republike Srpske
9. decembar 2008.

„Prije svega, ideja direktora zadruge Antonića je da na ovom lokalitetu dolaze djeca iz okruženja i da na principima Škole u prirodi uče praktične sadržaje. Mislim da je ta ideja izuzetno kvalitetna, te da je treba podržati, a moram kazati da sam fasciniran onim što je čovjek uradio u jednoj mjesnoj zajednici. Ovo je dobar primjer kako može da oživi Republika Srpska kad je u pitanju proizvodnja.”

Prof. dr Mirko BANJAC
Direktor Republičkog pedagoškog zavoda Republike Srpske
18. maj 2011.

„Kroz prezentaciju Vaših programa razvoja zadruge i sela, uvjerali ste nas da spadate u red najorganizovanijih i najfunkcionalnijih zadruga kako na području Republike Srpske, odnosno Bosne i Hercegovine, tako i regiona. Zbog toga zaslužujete svu pažnju i podršku relevantnih institucija u RS i BiH iz domena razvoja poljoprivrede i ruralnih područja.”

Doc. dr Aleksandar OSTOJIĆ
Dekan Poljoprivrednog fakulteta
7. jun 2011.

Saborište zadrugara , đaka i studenata

O tome šta Poljoprivredna zadruga „Agrojapra” iz Donjih Agića znači ne samo za sela i područje japranske doline nego i daleko šire, potrošeno je dosta riječi. Ali, njen osnivač i direktor, Milovan Antičić, ne staje na tome jer tjeraju ga ideje, ali i okolnosti i potrebe da svaki korak naprijed na neki način najavi ili pisano ozvaniči. A ono što nije zapisano ili fotografisano kao da se ni dogodilo nije. U „Agrojapri” sve je urađeno na neki način i ovjekovječeno iz prostog razloga što se od početaka računa s tim i brine da ništa ne bude prepušteno zaboravu.

Tri su značajna segmenta koja slijede – sajam zadrugarstva i zdrave hrane „Dani zadrugarstva – dani zdrave hrane”, pa Škola u prirodi za osnovce i praktična nastava u prirodi za studente ili srednjoškolce i, napokon – turistička ponuda kao pokretač razvoja seoskog turizma. Sajmovanje je počelo prošle godine kada je iz „Agrojapre” začeta inicijativa da se održavaju republičke smotre zadrugarstva i proizvoda zadrugara sa tematskim razgovorima. Prvi Sajam zadrugarstva i zadružnih proizvoda održan je u znaku obilježavanja Međunarodnog dana zadrugarstva 4. jula 2010. godine. Suorganizator sa „Agrojaprom” je bio Zadružni savez Republike Srpske i računalo se na to da se ta manifestacija održava svake godine u isto vrijeme u Donjim Agićima. Međutim, u Zadružnom savezu RS odlučeno je da taj sajam bude „hodajuća manifestacija” pa je drugi Sajam održan u Bratuncu, a novoosnovani regionalni Sajam zadrugarstva i zdrave hrane održan je 23. jula 2011. Petnaestak izlagača iz banjalučke regije, ali i gostiju sa drugih područja, prezentovali su najširi spektar proizvodnje, počev od povrtlarstva, voćarstva, prerađevina, preko rukotvorina i tradicionalnih proi-

zvoda naroda i narodnosti, sve do bačvarstva i proizvodnje kozjeg sira. Upriličen je tematski razgovor s temom „Pripreme zadruga za nastup i osvajanje domaćeg i stranog tržišta”. Pokazalo se da će se ovaj novi pristup sajmovanju najvjerojatnije primiti, pa će narednih godina sve to, modifikovano, temeljiti sajamsku tradiciju u dolini Japre.

U pokušaju da se naprave prvi koraci seoskog turizma, ovdje su pokrenuli inicijativu đačkog i studentskog izletništva u Donje Agiće. Škola u prirodi za osnovce i praktična nastava u prirodi za srednjoškolce i studente novina je koja je, već na početku, dala skoro neočekivano dobre rezultate, ubijediivši idejne tvorce ne samo da su na dobrom putu nego da je to nešto što će biti od višestrukog značaja. Iako je sve to, velimo, u samom povoju, početni pokazatelji govore da se na tome može istrajavati, što se i ovdje bjelodano pokazuje. Čini se da ove aktivnosti nude velike mogućnosti i da će uveliko za sada podsticati omladinski seoski turizam, a već sutra, kad ove generacije mladih „pređu” u pripadnike srednje životne dobi, biće to onaj turizam kojeg ovdje priželjkuju. U tom smislu gromoglasno najavljuju i pripremanje dostojnog smještaja za sve one koji posjete japransku dolinu, a za početak će to biti smještajni uslovi za mlade i najmlađe posjetioce.

A pošto „Agrojapra” na neki način „pokriva” tri-četiri opštine, ona na neki način gravitira njihovim gradskim sredinama, pa je logično ponuditi osnovne pokazatelje za turiste i radoznalce o tim sredinama. Tako su ovdje dati skromni, mini-vodiči turističkih znamenitosti Krupe na Uni i cijele doline Japre.

Ranko PRERADOVIĆ

I

Sajam zadrugarstva i zdrave hrane 2011.

Donji Agići
23 - 24. 07. 2011. godine

SAJAM ZADRUGARSTVA I ZDRAVE HRANE DONJI AGIĆI
KOD NOVOG GRADA ODRŽAN 23.07.2011. GODINE

Temeljenje tradicije

Petnaestak učesnika, zadruga, društava, udruženja i individualnih proizvođača banjalučke regije, s gostima iz drugih krajeva, obećavaju da će ovo ubuduće biti značajna smotra ove vrste

Kada se u krugovima zadrugara i poljoprivrednih djelatnika pomene Novi Grad, obično se odmah misli na „Agrojapru” u Donjim Agićima, po mnogo čemu poljoprivrednu zadruhu za primjer drugima. Uostalom, to pokazuje i činjenica da se ona uspješno bavi proizvodnjom hladno cijedenog ulja od bundevinih sjemenki, hladno cijedenog suncokretovog ulja, integralnog brašna, sušenog voća i čipsa od jabuka, a u posljednje vrijeme svoju organizovanost i dostignuti nivo izgrađenosti pokazuje studenti-

ma, osnovcima i srednjoškolicima iz oblasti poljoprivrede, ruralne ekonomije i zadrugarstva. Ova je zadruga prošle godine bila domaćin prvog Sajma zadružnih proizvoda Republike Srpske koji je, na žalost, odlukom suorganizatora – Zadružanog saveza RS – postao „pokretni” i drugi sajam je održan u Bratuncu, kao samo jedan segment u okviru tradicionalne manifestacije „Dani maline”. Ali, „Agrojapra” ne odustaje od prvobitne ideje, jer je taj sajam njena inicijativa i projekat, pa od ove godine temelji novi – Sajam zadrugarstva i zdrave hrane banjalučke regije koji je s gostima iz drugih krajeva održan krajem jula. Budući Sajam zadrugarstva i zdrave hrane posigurno će imati odakle početi, jer ovogodišnje druženje i razmjena iskustava imaju i daju zdravu osnovicu za temeljenje nove tradicije.

Zaista nam je stalo da se ono sajamsko, započeto prošle godine, ostvaruje u novom obliku. Zadržali smo sve kao što je bilo prošle godine, a ovogodišnji razgovor za okruglim stolom, vođen na temu „Pripreme zadruga za nastup i osvajanje domaćeg i inostranog tržišta”, dovoljno govori o našoj dobroj orijentaciji u ovom sajamskom profilu. Mi smo ovo, zapravo, kroz podnaslov, nazvali danima zadrugarstva i zdrave hrane, jer želimo da ubuduće traje dva-tri dana, ovog puta su trajali dva dana s jedinstvenom maksimum: „Sajam zadrugarstva i zdrave hrane” – veli Milovan Antić, direktor „Agrojapre”, domaćin i idejni začetnik ovih sajamskih manifestacija u japranskoj dolini.

Uvodno izlaganje na pomenuton okruglom stolu imala je Dijana Komosar, šef prijedorske kancelarije Područne privredne komore Banja Luka suorganizator sajma, a u raspravi su učestvovali Milovan Antić, direktor PZ Agrojapre, Gordana Vukelja iz „Delta Maxija” d.o.o. Banjaluka, Boško Majkić iz tvrtke „Majkić” iz Banje Luke, mr Vesna Mrdalj sa Poljoprivrednog fakulteta iz Banjaluke, Ranko Topić, potpredsjednik OPK, Rajko Kulaga, predsjednik ZSRS, Đuka Lajić iz Odsjeka za unapređenje poljoprivrede opštine Prijedor, Dževad Osmančević, privrednik i političar, Miljan Erbez, savjetnik ministra resornog ministarstva Vlade RS, Mi-leva Tučić, dipl. inž. poljoprivrede i drugi.

Iako agrar učestvuje sa vrlo malim procentom u ukupnom godišnjem ostvarivanju prihoda Republike Srpske, ipak se mora poklanjati veća pažnja plasmanu na tržište domaćih proizvoda sela, zadruga i agrarnih proizvoda uopšte. Zbog toga je ova tema izazvala veliko interesovanje ovdje. Zbog toga privredna komora ima svoju akciju „Kupujmo domaće” u okviru koje je i ovaj razgovor – rekla je Dijana Komosar.

Sajam je, uz prisustvo brojnih zvanica, gostiju i posjetilaca, svečano otvorio Miljan Erbez, doktor poljoprivrednih nauka i savjetnik ministra u Ministarstvu poljoprivrede i šumarstva Vlade RS, a o njegovoj budućnosti govorio je Milovan Antonić, naglasivši da će organizator riječju i slikom ovjekovječiti ovu zadrugarsku, poljoprivrednu i stvaralačku manifestaciju prigodnom knjigom. (R.P.-„Fokus”)

Početak ovogodišnje sajamske manifestacije označila je učenica sedmog razreda OŠ „Branko Ćopić” iz Donjih Agića, Milica Marinović, koja je za ovu prigodu izgovorila svoju pjesmu.

IMA JEDNO SELO NA KRAJ SVIJETA,
TU MOJE SRCE NEPRESTANO LETA,
TU ŽIVO I NEŽIVO BIĆE ŠETA.

IMA JEDNA RIJEKA JAPRA SE ZOVE,
VELIKA JE I BLISTAVA KAO MORE,
TU JE MOJE SRCE ČEKA DO ZORE.

ISTINA JE OVO ZA NEPOVJEROVATI,
ALI TU I ŽIVOTINJE UMIJU PRIČATI.

U TOM SELU RASTE RAZNOLIKO CVIJEĆE,
VELIKO I MALO DRVEĆE...

ŠTA SVE OVO SELO NABROJI KROZ PRELIJEPE DANE,
NI NA JEDAN LIST NE MOŽE DA STANE.
TO JE SELO RAZVIJENO JAKO, I KAO U MALO
MJESTO U NJEGA DA DOĐE POŽELI SVAKO.

MLIN NA JAPRI JE NAJLJEPŠA LJEPOTA
KOD NJEGA BITI I ODMARATI SE JE PRAVA DIVOTA.

NEKAD JE TU STARI MLIN STAJAO
I SVOJE ZADNJE DANE ODBROJAVAO.
SADA NA ISTOM TOM MJESTU NOVI BLISTAVI MLIN STOJI
I SRETNNO SVOJE POSJETIOCE BROJI.
I MLIN NA JAPRI BLISTA KAO SJAJ
TO SELO NAJLJEPŠI JE KRAJ.

UZ LAGANU PJESMU SOVE
REĆI ĆU VAM DA SE TO SELO **D**ONJI **Ā**GIĆI ZOVE.

*Nada Nešković Raičić,
pomoćnik direktora „Agrojapre”*

Dobrodošlica za drage goste

Dobro došli dragi naši gosti, prijatelji zadrugarstva i zadrugari. Čast mi je i zadovoljstvo u ime organizatora sajma: PZ „Agrojapra” i Područne privredne komore Banjaluka – kancelarija Prijedor, suorganizatora sajma Opštine Novi Grad i Zadrugarskog saveza RS i u svoje ime, da pozdravim sve koji su došli da svojim prisustvom uveličaju ovu manifestaciju – Smotru zadrugarskog i ruralnog stvaralaštva Banjalučke regije, tj. Sajam zadrugarstva i zdrave hrane.

Posebno želim da pozdam naše uvažene goste

dr Fuada Turalića, senatora RS, predstavnika Ministarstva poljoprivrede Vlade RS Miljana Erbeza, savjetnika ministra poljoprivrede. Želim da se ovom prilikom zahvalim Ministarstvu poljoprivrede koje i u ovim kriznim vremenima, ima razumjevanje za nova

pregnuća u poljoprivredi, za zadrugarstvo, a posebno za našu zadrugu „Agrojapru”.

Pozdravljam predstavnike Poljoprivrednog fakulteta, Poljoprivrednog instituta i Prirodno matematičkog fakulteta Banjaluka, naučne pregoace magistra Vesnu Mrdalj, doktore nauka Dragu Tođića i Miloša Nožinića.

Pozdravljam ljude koji nam pomažu da naši proizvodi dođu do kupaca i koji će nam, nadamo se, još više pomagati, predstavnike veleprodajnih organizacija: Gordanu Vukelju iz „Delta Maxija” d.o.o. Banjaluka, Boška Majkića, predsjednika kompanije „Majkić” i predstavnika firme Long komerc Gorana Smiljanića.

Srdačno pozdravljamo gospođu Drenu Kuridžu, načelnicu opštine Oštra Luka, predstavnike Privredne komore Banjaluka Ranka Topića, potpredsjednika, i Dijanu Komosar, šefa područne kancelarije PPK u Prijedoru, predstavnike opštine Prijedor i Novi Grad.

Pozdravljam predstavnike zadružnih saveza i udruženja: Rajka Kulagu, predsjednika Zadružnog saveza RS, Mladena Čučka potpredsjednika Udruženja agronoma i turizmologa RS, Dragoljuba Malinovića, direktora Agencije za pružanje stručnih usluga u poljoprivredi Republike Srpske i Miodraga Matavulja, direktora razvojne agencije ACED Banja Luka .

Srdačno pozdravljam i direktore novogradskih osnovnih škola Duška Jelaču, Rajka Kolundžiju, Milana Đurića i Miloša Odžića koji su svesrdno podržali Agrojaprinu ideju o Školi u prirodi, kao i drage nam goste istaknute sadašnje i bivše privredne i političke funkcionere Dževada Osmančevića, Džavida Gunića, Mišu Ostojića i Dragu Mutića, koji su takođe tokom svog radnog vijeka uložili veliku energiju i dali doprinos unapređenju sela i poljoprivrede.

Pozdravljam i predstavnike „sedme sile”, i zahvaljujem što su danas ovdje sa nama. Posebno pozdravljam književnika Ranka Preradovića koji je tokom prethodnih decenija o dolini Japre i njenim ljudima objavio više reportaža koje se pamte.

Najsrdačnije pozdravljam naše drage goste – izlagače i posjetioce koji su svojim prisustvom uveličali ovu manifestaciju.

Zahvaljujem se svima koji su učestvovali u organizaciji sajma ili na bilo koji način pomogli održavanju ove manifestacije.

Izuzetno smo počastvovani vašim sudjelovanjem na ovom sajmu i nadam se da će mo se vidjeti i iduće godine u još većem broju i u još boljoj organizaciji.

Pozivam predstavnika Ministarstva Poljoprivrede RS Miljana Erbeza, savjetnika ministra poljoprivrede RS, da pozdravi ovaj skup i da otvori sajam.

*Dr Miljan Erbez,
savjetnik ministra poljoprivrede Vlade RS*

Zadruga - osnova za zajedničku proizvodnju

Poštovane dame i gospodo, poljoprivrednici, zadrugari, potrošači domaćih proizvoda.

U ime Vlade Republike Srpske, Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i svoje ime želim da vas pozdravim i da vam se zahvalim jer imam priliku da otvorim jedan ovako značajan sajam za Novi Grad, za razvoj zadrugarstva, promociju domaće proizvodnje i Republiku Srpsku.

Poljoprivreda u RS predstavlja jednu od najznačajnijih grana, oslonac je održanja stanovništva na ovom prostoru. Sektor poljoprivrede učestvuje sa oko 10% u ukupnom bruto proizvodu.

Republika Srpska vodi registar poljoprivrednih gazdinstava koji se iz dana u dan povećava jer je u toku proces upisa u registar.

Trenutno su u registru evidentirana 59 852 poljoprivredna gazdinstva sa ukupno oko 100 000 članova domaćinstva. Na to treba dodati i 469 pravnih subjekata koji se takođe bave poljoprivrednom proizvodnjom. Prema prosjeku, jedno seosko domaćinstvo raspolaže sa 3,9 hektara obradivih površina što govori da su naši posjedi prilično usitnjeni.

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
17	16.5	22	36	42	42	53	32

Sva sredstva namjenjena poljoprivredi plasiraju se u skladu sa godišnjim Pravilnikom o podsticajima. Samo neki od pozitivnih efekata ulaganja u poljoprivredu su: povrat za kupovinu nove mehanizacije u iznosu od 40% u odnosu na ukupnu cijenu (efekat je veliko interesovanje poljoprivrednih proizvođača za obnovu mehanizacije. Samo u prošloj godini za tu namjenu isplaćeno je preko 11 miliona evra), zatim premije za proizvedeno i predato mlijeko. Rezultat je taj da smo u posljednje četiri godine ne samo održali ukupnu proizvodnju mlijeka nego je iz godine u godinu proizvodnja mlijeka nešto veća. I pored toga ona danas zadovoljava 55% domaćih potreba za mlijekom i mliječnim proizvodima. Dakle i u toj oblasti poljoprivrede ima jako puno prostora za razvoj.

S obzirom na povoljne preuslove koje ima Republika Srpska kao što su klima, kvalitet zemljišta, dostupnost vode i drugo, Vlada Republike Srpske će, pored energetike, poljoprivrednu proizvodnju u narednim godinama tretirati kao jedan od stubova ukupnog razvoja Republike Srpske. Jasno nam je i to da bez investicija iz drugih zemalja ne možemo očekivati brži i željeni razvoj. EU je naše opredljenje, naš interes i naš krajnji cilj.

Kad govorimo o EU, na tom putu se moramo dobro organizovati i pripremiti da iskoristimo što više predpristupnih fondova vezanih za razvoj poljoprivrede. Najveća prepreka je, najvjerovatnije, rješavanje pitanja vlasništva nad zemljištem. Druga prepreka je informisanost proizvođača. Zbog toga je neophodan razvoj savjetodavstva, ali i konsalting službi koje će raditi projekte. Zadruga će tu imati presudnu ulogu. Zadruga treba da imaju osposobljene

i visoko obrazovane kadrove, koji će svojim koopreantima omogućiti pristup fondovima, kroz izradu projekata, širenje ideja i novina iz poljo-sektora, te zaposliti poljoprivrednike u poljoprivredi. S obzirom na iscjepkanost naših poljoprivrednih površina, Zadruga je osnova koja ujedinjavanjem želja daje ekomsku opravdanost zajedničke proizvodnje.

Cilj nam je da i na taj način mlađim ljudima omogućimo da ostanu u selima, da se intenzivnije uključe u poljoprivrednu proizvodnju i da im ona bude trajni i dominantni izvor prihoda. Zato moramo da radimo zajedno.

Dobra i kvalitetna, prije svega stručna, kritika i inicijativa od strane poljoprivrednika, može pomoći i Ministarstvu u kreiranju bolje politike donacija. Ministarstvo treba da se prilagođava stanju na terenu i potrebama poljoprivrednih proizvođača, a ujedno da ostvaruje ciljeve postavljene u strategiji razvoja poljoprivrede. Samo zajedno možemo ići naprijed.

Na kraju, sve prisutne još jednom želim da pozdravim, i nadam se da ćemo zajedno raditi na daljem poboljšanju uslova privređivanja u Srpskoj.

Sajam zadrugarstva i zdrave hrane
„Agrojapra”, Donji Agići, 23.07. 2011.

OKRUGLI STO

PRIPREMA ZADRUGA ZA NASTUP I OSVAJANJE DOMAĆEG I STRANOG TRŽIŠTA

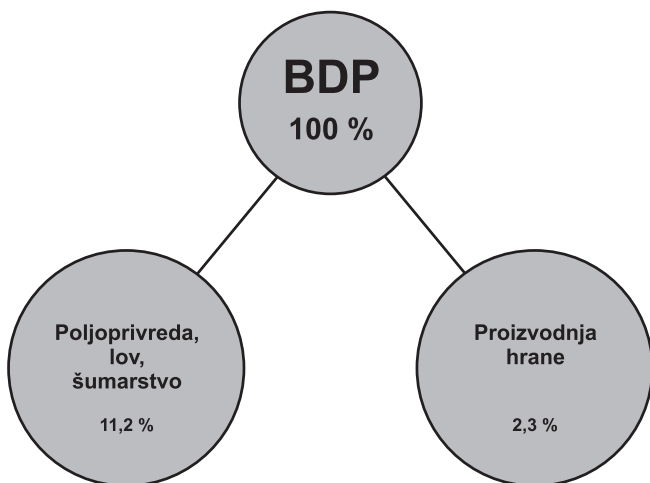
*Dijana Komosar, dipl.ek.,
certifikovani konsultant i trener „Inventa”, njemačke
konsultantske kuće, rukovodilac Kancelarije u Prijedoru*

UVODNO IZLAGANJE

Značaj poljoprivredne proizvodnje i proizvodnje hrane u ekonomiji Republike Srpske

Učešće poljoprivredne proizvodnje i proizvodnje hrane u DBP

Analizom strukture društvenog bruto proizvoda odredićemo značaj pojedinih privrednih grana/djetnosti, tačnije poljoprivredne proizvodnje i proizvodnje hrane, u ekonomiji Republike Srpske.

Slika br.1

U strukturi društvenog bruto proizvoda (BDP) poljoprivreda, lov i šumarstvo učestvuju sa 11,2%, a proizvodnja hrane sa 2,3% (**slika br. 1**), što zajedno čini 13,5%.

Posmatrajući navedene pokazatelje u vremenskom periodu 2000-2009. godine, može se uočiti trend pada procentualnog učešća poljoprivrede (poljoprivreda, lov šumarstvo) i proizvodnje hrane (hrana, piće, duvan) u strukturi bruto društvenog proizvoda (**tabela br. 1**).

Da bismo odredili značaj poljoprivredne proizvodnje i proizvodnje hrane u ekonomiji Republike Srpske, analizirali smo učešće još nekih značajnih djelatnosti u strukturi društvenog bruto proizvoda u posmatranom periodu (**tabela br. 2**). Struktura DBP u devetogodišnjem periodu se izmenila, učešće nekih djelatnosti je poraslo (npr. trgovina na veliko i malo ima značajan rast) dok se učešće drugih djelatnosti smanjilo. Bez obzira na navedene izmjenne stukture BDP, najveće procentualno učešće još uvijek ima poljoprivredna proizvodnja i proizvodnja hrane, pa je samim tim i njihov značaj u ekonomiji Republike Srpske najveći.

Učesće poljoprivrede i proizvodnje hrane u BDP u %

Red. broj	Učesće u bruto domaćem proizvodu (BDP) u %	Struktura u %									
		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
I	Poljoprivreda, lov i šumarstvo	16,0	15,3	14,1	12,2	13,6	13,3	13,1	12,5	11,5	11,2
1	Poljoprivreda, lov i pripadajuće uslužne djelatnosti	14,3	13,7	12,4	10,6	12,1	12,0	11,5	11,1	10,1	10,0
2	Šumarstvo i pripadajuće uslužne djelatnosti	1,7	1,6	1,7	1,6	1,5	1,3	1,6	1,4	1,4	1,2
II	Prerađivačka industrija	11,3	9,5	9,3	9,3	9,5	9,6	9,2	9,2	8,7	9,5
1	Proizvodnja prehrambenih pr. i pića	2,9	2,8	3,1	3,3	2,5	2,9	2,5	2,3	2,0	2,3
2	Proizvodnja duvanskih proizvoda	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
	Učesće poljopr. i proizvodnje hrane u BDP	19,0	18,2	17,3	15,5	16,2	16,3	15,6	14,8	13,5	13,5

Tabela br. 1

Učešće pojedinih djelatnosti u BDP u %

Učešće u bruto domaćem proizvodu u %	Struktura u %									
	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
Učešće poljopr. i proizvodnje hrane u BDP	19,0	18,2	17,3	15,5	16,2	16,3	15,6	14,8	13,5	11,5
Trgovina na veliko i malo	6,2	7,5	8,7	10,5	11,9	11,3	12,0	11,8	13,4	12,2
Građevinarstvo	5,2	5,5	5,4	4,5	4,5	4,7	4,4	5,4	6,0	5,9
Sobraćaj, skladištenje i komunikacije	5,7	6,2	6,7	7,3	6,7	6,8	6,3	6,2	6,5	6,6
Proizvodnja i snabdijevanje el. energijom	5,5	5,1	3,9	5,5	5,5	5,3	4,8	4,2	4,6	4,9

Tabela br. 2

Analizom strukture prerađivačke djelatnosti vidljivo je da proizvodnja prehrambenih proizvoda i pića učesvuje sa visokih 2,3% (u odnosu na procenete drugih djelatnosti) a da je slijede proizvodnja derivata nafte sa 1,1%; proizvodnja metalnih proizvoda osim mašina sa 0,9%, proizvodi od drveta i plute sa 0,9% (tabela br.3).

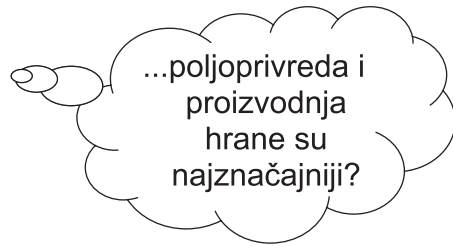
Učešće pojedinih djelatnosti u prerađivačkoj industriji u %

Učešće u strukturi prerađivačke industrije (2009. godina)	%
Proizvodnja prehrambenih proizvoda i pića	2,3
Proizvodnja derivata nafte	1,1
Proizvodnja metalnih proizvoda osim mašina	0,9
Proizvodi od drveta i plute	0,9
Proizvodnja obuće i predmeta od kože	0,5
Proizvodnja osnovnih metala	0,4
Proizvodnja namještaja	0,4
Proizvodnja odjevnih predmeta	0,4
Izdavačka djelatnost	0,3

Tabela br. 3

Zaključci:

- ✓ analizom strukture društvenog bruto proizvoda konstatovali smo da je učešće poljoprivredne proizvodnje i proizvodnje hrane sa 13,5% najveće;
- ✓ analizom prerađivačke industrije konstatovali smo da je najveće učešće proizvodnja hrane i pića sa 2,3%;
- ✓ poljoprivredna proizvodnja i proizvodnja hrane, u odnosu na sve druge djelatnosti, u ekonomiji Republike Srpske su najznačajniji.

Agrarna politika kao dio ekonomske politike

- ✓ **Vlada i Narodna skupština Republike Srpske svake tekuće godine donose ekonomsku politiku za narednu godinu.** S obzirom na to da su važni investicioni potencijali Republike Srpske energetika i proizvodnja hrane (uključujući i poljoprivredu i prerađivačke kapacitete), donose se određene mjere koje treba da stimulišu razvoj ovih grana i promovišu ih kao investicione projekte. BiH, nažalost, za sada nema pristup značajnim novčanim sredstvima predpristupnih evropskih fondova, što usporava investicione projekte, ali se očekuje napredak u budućem periodu).
- ✓ **Bitan dio ekonomske politike je agrarna politika, odnosno politika subvencija poljoprivredne proizvodnje kao njen najvažniji dio.** Agrarna politika obuhvata niz mjera namijenjenih razvoju poljoprivrede i šumarstva, zatim definisanje strateških razvojnih ciljeva što je obuhvaćeno nizom strateških dokumenata (strategija razvoja) iz kojih proističu operativni planski dokumenti za pojedine oblasti.
- ✓ **Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede se bavi praćenjem realizacije Strategije razvoja poljoprivrede RS, definisanjem i sprovođenjem strukturne politike u poljoprivredi, usklađivanjem domaće poljoprivredne politike i propisa prema standardima EU.**

- ✓ **Strategijom razvoja poljoprivrede utvrđen je iznos 6–8% budžeta RS namijenjen za subvencije.** Navedeni procenat nije odgovarajući s obzirom na značaj poljoprivrede u ekonomiji Republike Srpske, ali svakako ima pozitivne efekte. Na značajna ulaganja u poljoprivredu se računa upravo iz sredstava predpristupnih evropskih fondova, a u postojećoj situaciji u kojoj se BiH nalazi važno je organizovano pristupiti edukaciji i pripremama kako bi se u što većoj mjeri ova sredstva iskoristila od momenta kada budu dostupna.
- ✓ **Pravilnikom o uslovima i načinu ostvarivanja novčanih podsticaja utvrđuju se uslovi koje korisnici ovih sredstava moraju ispuniti, visina i način isplate, potrebna dokumentacija i obrasci.** Svake godine organizuju se ili sastanci ili javne rasprave putem kog pokušava se pronaći objektivni kriteriji prema kojima će se raspodjelivati budžetska sredstva.
- ✓ **Veće subvencije ima Hrvatska, Slovenija, Srbija.** Ako analiziramo subvencije u poljoprivredi zemalja u regionu, subvencije koje daje Republika Srpska su manje, što svakako stavlja naše proizvođače u neravnopravan položaj u odnosu na proizvođače zemalja regiona i na tržištu BiH i zemaljama okuženja.
- ✓ **pozitivan je uticaj na povećanje proizvodnje u određenim granama poljoprivrede (voćarstvo regije Banjaluka, proizvodnju mlijeka, tovnih grla i sl.).** Bez obzira na sve postojeće probleme agrarna politika je imala određene pozitivne efekte na poljoprivrednu proizvodnju i uticala je na pojavu određenih trendova od kojih su neki navedeni u **tabeli br 4**. Navedeni podaci ukazuju na to da je proizvodnja mlijeka i jabuka u značajnom porastu što se može pripisati i datim podsticajima ali i postojanju prerađivačkih kapaciteta za ove proizvode. Broj mljekara se, na primjer, povećao pa je direktan plasman opredijelio mnoge proizvođače za proizvodnju mlijeka. „Unaplod” Kozarska Dubica, „Prijedorčanka” Prijedor i „Vitamnika” Banja Luka otkupljuju jabuke i sl. Sa druge strane tradicionalno poznati potkozarski krajevi po proizvodnji šljiva, bilježe pad ove proizvodnje (izostanak podsticaja i prerađivačkih kapaciteta) dok je u porastu proizvodnja grožđa (porast registrovanih proizvođača vina).

Trendovi u strukturi poljoprivredne proizvodnje

PROIZVOD/KULTURA	MLIJEKO
2004. god (u milionima l)	282
2008. god (u milionima l)	416
PROIZVOD/KULTURA	JABUKA
2004. god (broj stabala u 000)-individual.pr.	1.529
2008. god (broj stabala u 000) -individual.pr.	1.893
2004. god (broj stabala u 000)-poljop.pr.i zadruge	556
2008. god (broj stabala u 000) - poljop.pr.i zadruge	1.099
2004. god (broj stabala u 000)-UKUPNO	2.086
2008. god (broj stabala u 000) -UKUPNO	2.990
PROIZVOD/KULTURA	ŠLJIVA
1996. god (u tonama)	120. 651
2008. god (u tonama)	85.740
PROIZVOD/KULTURA	GROŽĐE
1996. god (u tonama)	707
2008. god (u tonama)	2.075

Tabela br.4

Zaključci:

- ✓ iako su agrarna politika i politka subvencija dale određene pozitivne efekte, podsticaji u poljoprivredi bi trebalo biti veći s obzirom na značaj poljoprivredne proizvodnje u ekonomiji Republike Srpske;

- ✓ veći podsticaji u poljoprivredi u zamljama okruženja čini naše proizvođače manje konkurentnim i na domaćem i na drugim tržištima;
- ✓ trendovi u poljoprivrednoj proizvodnji su rezultat i datih podsticaja i drugih mjera agrarne politike ali i postojanja tržišta za te proizvode (odgovarajući prerađivački kapaciteti i drugi oblici plasmana);
- ✓ organizovano treba raditi na edukaciji i pripremama za apliciranje na pozive, odnosno sredstva evroskih predpristupnih fondova.

Nastup i osvajanje stranog tržišta

Na međunarodnom tržištu vlada veoma jaka konkurencija kada su u pitanju prehrambeni proizvodi.

U borbi za konkurentnost na stranom tržištu se sve više cijene tradicionalni proizvodi zbog

- ✓ vrijednosti njihovih sastojaka,
- ✓ načina proizvodnje i prerade,
- ✓ podneblja iz kojeg dolaze.

Tradicionalni proizvodi pomažu u promociji nacionalne gastronomske i turističko-ugostiteljske ponude i kao takvi već su važan dio prepoznatljive ponude Republike Srpske i BiH.

Tradicionalni proizvodi iz pojedinih podneblja (dijelova svijeta) se sve više kopiraju i plasiraju kao originalni što je jedan od vidova neloyalne konkurencije. Zbog toga je Evropska unija propisala detaljna pravila i oznake koje se dodjeljuju proizvodima sa posebnim svojstvima i karakteristikama koje proizilaze iz tradicionalnog načina njihovog spremanja i imaju tradicionalno obilježje. Ove oznake se mogu dodijeliti i proizvodima iz zemalja koje ne pripadaju EU što znači da se proizvodima iz Bosne i Hercegovine otvaraju vrata milionskog tržišta EU.

Agencija za bezbjednost hrane BiH (www.fsa.gov.ba) osnovana je 2005. godine sa sjedištem u Mostaru. Agencija je osnovana s ciljem:

- ✓ osiguranja bezbjednosti hrane i hrane za životinje,
- ✓ obavljanja znanstvenih i stručno-tehničkih poslova iz Zakona o hrani,
- ✓ primjene međunarodnih konvencija i međunarodnih sporazuma iz područja bezbjednosti hrane i hrane za životinje obavezujućih za Bosnu i Hercegovinu.

Smjernice za registraciju oznaka originalnosti, geografskog porijekla i tradicionalnog ugleda hrane je jedno od izdanja Agencije za bezbjednost hrane BiH koje sadrži detaljna uputstva oko uslova koje treba ispuniti kao i postupka registracije proizvoda sa odgovarajućom oznakom.

Pomenućemo neke poznate primjere registrovanih oznaka na nivou EU koje su svakako pomogle ovim proizvodima da budu prepoznatljivi i jedinstveni kada je u pitanju evropsko i svjetsko tržište.

FETA – ovčiji sir iz Grčke

Riječ feta je grčkog porijekla i znači kriška. Feta je tradicionalni ovčiji sir koji potiče sa grčkog kopna ili otoka Lezbos, sazrijeva u salamuri i ima karakterističan intenzivan okus. Ključni elementi tradicionalnog uzgoja su: domaća pasmina ovaca i koza, ispaša, posebnosti regionalne klime i flore koje sirovinama daju poseban okus i miris što zajedno sa tradicionalnim načinom prerade daje jedinstven proizvod.

Drugi primjeri: mozzarella, italijanski sir od kravljeg mlijeka koji ima oznaku originalnosti; švarcvaldska šunka, njemački proizvod koji ima oznaku geografskog porijekla ili štajersko bundevino ulje, tradicionalni specijalitet iz Štajerske s oznakom geografskog porijekla.

- ✓ **Zaštićeno geografsko porijeklo: proizvodi koji se proizvode u određenoj geografskoj oblasti, primjenom poznatog know-how.**
- ✓ **Zaštićena geografska oznaka: koristi se za proizvode koji barem u jednoj fazi proizvodnje ili pripreme imaju vezu sa nekim geografskim područjem.**
- ✓ **Priznata tradicionalna svojstva: ne odnose se na porijeklo već na tradicionalni karakter, bilo po sastavu ili po načinu proizvodnje.**

Dodjela neke od gore naznačenih oznaka tradicionalnom proizvodu, svakako, ima veliku važnost za zaštitu proizvoda sa svim njegovim karakteristikama od nelojalne konkurencije. Pomaže, takođe boljoj afirmaciji proizvoda na tržištu posebno u vrijeme kada se potrošači sve više edukuju o nutritivnim i protektivnim svojstvima hrane koje upravo ovi proizvodi posjeduju.

Za plasman tradicionalnih proizvoda važno je da ispunjavaju uslove o bezbjednosti hrane te da se njihov kvalitet ispituje u postojećim laboratorijama:

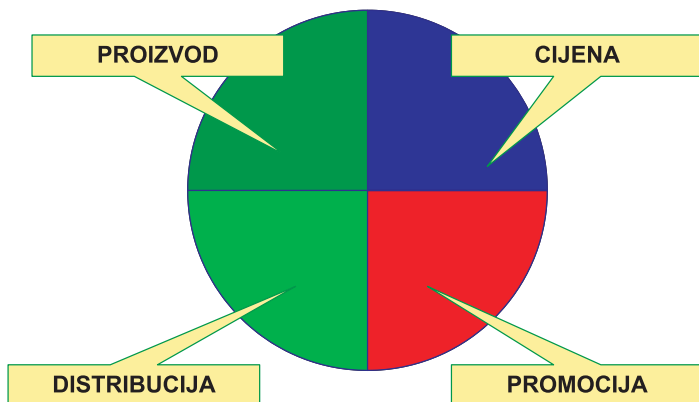
- ✓ „Dr Vaso Butozan”, Bijeljina,
- ✓ Veterinarski zavod „Teolab” Bijeljina,
- ✓ Veterinarski institut „Dr Vaso Butozan” Banja Luka,
- ✓ Veterinarski zavod „Slaven” Banja Luka.

Zaključci:

- ✓ primjeni odgovarajućih smjernica za registraciju oznaka originalnosti, geografskog porijekla i tradicionalnog ugleda hrane svakako treba težiti i pojedine tradicionalne proizvode zaštititi na ovaj način (travnički sir, rakije, med i dr).
- ✓ za plasman tradicionalnih proizvoda je važno da ispunjavaju uslove o bezbjednosti hrane te je preporuka da se koriste usluge akreditovanih laboratorija.

✓ Nastup i osvajanje domaćeg tržišta

Koncept MM- marketing miksa

Kada govorimo o nastupu na tržištu i pripremama zadruga za nastup i osvajanje domaćeg i stranog tržišta, potrebno je početi od koncepta marketing miksa i definisati ponudu kroz njegove instrumente:

- ✓ proizvod (opšte karakteristike, kvalitet, nutritivna i protektivna svojstva, standardi, oznake i sl.);
- ✓ cijene (uskadene sa zahtjevima tržišta);
- ✓ distribuciju (kako naći put do konačnog potrošača);
- ✓ promociju (približiti proizvod ciljnoj grupi potrošača).

Marketinški pristup nastupu na tržištu je neophodan i nije dovoljno samo proizvesti kvalitetan proizvod i očekivati da će on naći svoj put do potrošača.

Važno je ispitati zahtjeve tržišta i trendove koji prate ovu grupaciju proizvoda, te uvažavanjem zahtjeva potrošača ponuditi im proizvod koji upravo ispunjava njihova očekivanja. Definirati ko su potrošači pojedinih vrsta proizvoda i čemu oni daju prvenstvo. Za jednu grupu potrošača na primjer, važna je garancija ispravnosti dobijena standardizovanjem proizvodnje i proizvoda za šta su

spremni platiti višu cijenu; za drugu grupu je najvažnije da su proizvodi dostupni i cijene prihvatjive, a za treću grupu potrošača može biti opredjeljujuće to da se proizvod smatra neizostavnim za određeni „zdrav stil života” ili prevenciju/ublažavanje određenih zdravstvenih problema. Očigledno je da je neophodno problemu „plasmana proizvoda” pristupiti na jedan ozbiljan i sveobuhvatan način, što svakako nije nedostižno. Potrebno je pristupiti i rješavanju brojnih problema koje treba prevazići i koji prate plasman zajedničkih proizvoda.

Zaključci

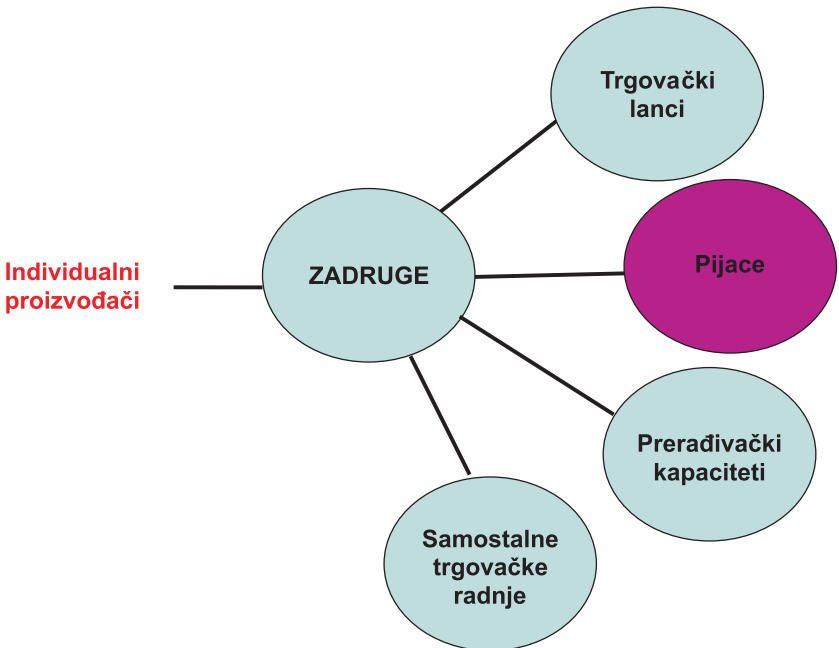
- ✓ Problemi koji prate plasman zadruga.
- ✓ Proizvod – kvalitet proizvoda (standardizovati postupak kako bi se obezbjedila stalnost odgovarajućeg kvaliteta); male količine; nedostatak laboratorija za ispitivanje kvaliteta; skupi repomaterijali; male subvencije; nemogućnost korištenja sredstava fondova EU.
- ✓ Cijena: cijene diktira tržište; problemi sa velikim uvozom.
- ✓ Distribucija: nerazvijeno zadrugarstvo kao spona između individualnih proizvođača i potrošača; nema domaćeg lanca trgovine; postojeći trgovački lanci nedovoljno koriste proizvode od lokalnih i domaćih proizvođača
- ✓ Promocija: trend zdrave ishrane i zdravog načina života povezati sa domaćim proizvodima; jačati svijest o kupovini domaćih proizvoda; zdrav način života i odgovoran odnos prema prirodi promovisati kao stil života; razvijati svijest kod budućih potrošača – organizovati škole u prirodi i sl.

Osim samih proizvođača u rješavanje navedenih problema treba da se uključe i institucije na lokalnom i višim nivoima (Vlada, resorno ministarstvo, Agencija za pružanje stručnih usluga u poljoprivredi, Privredna komora, Agencija za bezbjednost hrane, Poljoprivredni fakultet i institut, opštine, turističke organizacije i dr) kao i poljoprivredne zadruge, preduzeća iz prerađivačke indu-

strije i trgovački lanci. Jednim udruženim sinergetskim djelovanjem moguće je postojeću situaciju promijeiti na bolje.

Privredna komora Republike Srpske je prepoznala značaj podizanja svijesti potrošača o važnosti kupovine domaćih proizvoda i 2009. godine pokrenula kampanju **NAŠE JE BOLJE** koja je prerasla u stalnu aktivnost i naišla na veoma dobar odziv od strane i potrošača i proizvođača. Zadrružni proizvodi svakako spadaju u domen „domaće proizvodnje” i u skladu sa pomenutom kampanjom Područna privredna komora Banjaluka/Kancelarija u Prijedoru je jedan od organizatora manifestacije Sajam zadrugarstva i zdrave hrane i okruglog stola na temu „Pripreme zadruga za nastup i osvajanje domaćeg i stranog tržišta”.

Nastup i osvajanje lokalnog tržišta

Uz uvažavanje važnosti nastupa na regionalnim i drugim stranim tržištima, čini se veoma važnim pozabaviti se pitanjem: Kako poboljšati plasman zadružnih proizvoda na lokalnom tržištu? (najveći dio zadružnih proizvoda upravo se plasira na lokalno tržište).

Osim što ćemo u diskusiji potražiti odgovore od predstavnika trgovačkih lanaca, preduzeća-prerađivačkih kapaciteta i predstavnika samostanih trgovačkih radnji, Područna privredna komora Banja Luka/ Kancelarija u Prijedoru će pokrenuti jednu inicijativu.

Zaključci

- ✓ Ideja: da se na lokalnim pijacama izdvoji i obilježi jedan dio (određeni broj tezgi) na kome će uz povlašćene uslove, moći prodavati direktno proizvođači „domaćih proizvoda” i time izbjeci nakupce koji zaračunavaju marže 30-50%.
- ✓ Učesnici: da bi se ova ideja realizovala potrebno je uključiti opštine, preduzeća koja se bave pijačnom prodajom (tržnice), proizvođače, Kancelariju komore u Prijedoru kao inicijatora i koordinatora aktivnosti, potrošače.
- ✓ Cilj: olakšati potrošačima izbor prilikom kupovine polazeći od činjenice da će radije kupovati domaće proizvode nego one iz drugih zemalja (Španije, Grčke i sl.). Obilježavanjem tog prostora: „Kupujmo domaće – NAŠE JE BOLJE” skrenuli bismo pažnju potrošačima na mogućnost i važnost izbora čime bi i Privredna komora nastavila sa svojom redovnom aktivnošću
- ✓ Nosilac aktivnosti: Kancelarija komore u Prijedoru. Ideja bi se sprovela na području opština Prijedor, Novi Grad i Kozarska Dubica a ako se pokaže uspješnom, proširila bi se i na ostale opštine koje obuhvata Područna privredna komora Banja Luka

Za kraj

Pozitivne primjere svakako treba istaći jer oni potvrđuju da je uspjeh svakako moguć, a jedan od tih primjera je i naš domaćin PZ „Agrojapra” Donji Agići. Svakako moram spomenuti, u duhu teme

okruglog stola, da je ova zadruga uspješno ovladala i proizvodnjom i plasmanom proizvoda kao što su: suncokretovo i bundevino ulje, sjemenke od bundeve, čips od jabuke, sušena šljiva, integralna brašna. Neki od ovih proizvoda su nagrađeni prestižnim priznanjima i zlatnim medaljama Novosadskog sajma i samo potvrdili kvalitet proizvoda koji potrošači odavno prepoznaju.

*Milovan Antić,
direktor PZ „Agrojapra”*

DISKUSIJA

Proizvodnja i prodaja zadružnih proizvoda

Što se tiče proizvodnje, prerade i prodaje finalnih proizvoda koje „Agrojapra” proizvodi imali smo podbačaj proizvodnje i otkupa bundevinih sjemenki kod naših kooperanata zbog loših vremenskih prilika, dužeg kišnog perioda i stalnih poplava koje su u dva navrata odnijele tek posijano sjeme. Međutim, zbog rezervi koje smo ranije obezbijedili, snabdijevanje tržišta našim finalnim proizvodima odvijalo se kontinuirano. Istina, tražnja naših proizvoda, koje svi svrstavaju u zdravu hranu, a samim tim su i nešto skuplji, nije na zadovoljavajućem nivou. Ipak u 2010 godini prodaja gotovih proizvoda ostvarena je sa 60 000 KM što je za 18 odsto više nego prethodne godine. Veoma pozitivan je pokazatelj

da je prodaja hladno cijeđenog bundevinog i suncokretovog ulja povećana za 48 procenata. U nastojanju da proširimo asortiman svojih proizvoda pozitivna je činjenica što smo u septembru prošle godine uspjeli izaći na tržište sa dva nova proizvoda. To su čips od jabuke i integralno heljdino brašno koji su na tržištu dobro prihvaćeni. Kao i ostali naši proizvodi i ova dva nova su 100 procentno prirodni i bez ikakvih dodataka. Prodaju naših proizvoda na tržištu RS i BiH posebno je opterećivala otežana naplata isporučenih proizvoda koja se često otezala na tri do pet mjeseci, naročito kod velikih marketa. Upravo zbog takvog problema status proizvođača u postojećem tržišnom ambijentu je težak, neizvjestan, rekao bih ponižavajući. A, s druge strane, naš ciklus kreditiranja proizvodnje započinje nabavkom sjemena i repromaterijala za kooperante, zatim se nastavlja tokom procesa prerade i pakovanja, a završava kreditiranjem prodaje. Sve te faze traju ukupno od 13 – 15 mjeseci. Da li je to ambijent u kome se mogu zadržati postojeća i otvarati nova radna mjesta ili je to ambijent u kojem je proizvodnja i otvaranje radnih mjesta nemoguća misija. Proizvođače, privrednike i privredne organizacije koče u razvoju i mnogi drugi problemi koji su u vezi sa nepovoljnim ambijentom i destimulativnom zakonskom regulativom.

Generalno gledano, poreska politika je za privredu i proizvodnju veoma nepovoljna zato što se svi porezi i doprinosi i ostala davanja moraju državnom budžetu isplatiti odmah po fakturisanju bez obzira kada će se naplatiti fakturisana roba, umjesto da se porez plaća po naplaćenju realizaciji. Takođe na sva kreditiranja repromaterijala, gnojiva i sjemena koja proizvođačima dajemo na odloženo plaćanje PDV moramo odmah platiti po fakturisanju a naplata često traje i do godinu dana. Da ne govorimo o najnovijem nametu po kojem su povećane stope doprinosa i poreza na plate zaposlenih. Samo po tom osnovu „Agrojapra” će morati u 2011. godini da izdvoji 26 000 KM više za isti broj zaposlenih i za iste plate. Da li pod teretom novih obaveza i povećanih davanja olakšavamo otvaranje novih radnih mjesta ili prisiljavamo privredne organizacije da zatvaraju postojeća radna mjesta.

Sve u svemu krajnje je vrijeme da se demokratski izabrane političke elite, elite preduzetnika i naučne elite okrenu rješavanju najvećih životnih problema običnih ljudi na terenu, prije svega povećanju proizvodnje, dohotka i standarda kao i razvoju obrazovanja na svim nivoima kako formalnog tako i cjeloživotnog. Jer, iako je prošlo dvadeset godina od posljednjeg rata još uvijek se čeka odgovor na pitanje kako pronaći ključ za veću proizvodnju i izvoz, kako povećati zaposlenost, kako izaći iz krize, kako živjeti mirnije, kvalitetnije i stabilnije.

Ulaganja u razvoj

I u prošloj – 2010. godini „Agrojapra” je nastavila sa investiranjem u razvoj. Sredstva su uložena u dovršenje Zadružnog doma u koji smo smjestili i opremili etno muzejsku postavku, učionicu Kursnog centra za cjeloživotno učenje, te opremili namještajem i kompjuterima biblioteku i internet klub, a ove godine počeli smo sa nabavkom knjiga za biblioteku. Zatim, u prošloj godini, ulagali smo u nabavku kamiona za skupljanje mlijeka marke mercedes kao i u proizvodnu opremu za čips od jabuka. Osim toga, u sklopu priprema za seoski turizam urađeni su trajni štandovi za sajmove i izložbe a izgrađena je i pecana sa krušnom peći. Takođe, u prošloj godini, uložili smo i određena sredstva u proces dobijanja certifikata HACCP za međunarodni standard koji garantuje kvalitet i bezbjednost proizvoda. Certifikat o HACCP sistemu „Agrojapra” je dobila za proizvodnju i preradu hladno cijedejenih jestivih ulja kao i za prikupljanje, transport i skladištenje sirovog kravljeg mlijeka. Ukupno investiranje u razvoj „Agrojapre” u 2010. godini iznosilo je nešto više od 100 000 KM od čega je 50 procenata ovog iznosa obezbijedeno od strane Ministarstva za poljoprivredu i ruralni razvoj, s kojim ova zadruga ima veoma kvalitetnu saradnju, a po osnovu primjene Pravilnika o podsticaju. Preostalih 50 procenata investicija odnosi se na sredstva norveškog projekta Jaeren Produktutvikling i sopstvena sredstva zadruge. Koristim ovu priliku da se zahvalim Ministarstvu poljoprivrede i ruralnog razvoja koje svojom podrškom i podsticajima kako zadruzi tako i članovi-

ma ublažava teškoće i doprinosi da ne dođe do većeg pada proizvodnje. Velika zahvalnost i norveškom projektu Jaeren Produktutvikling, a naročito Dragom Žuji, šefu kancelarije ovog projekta za BiH.

Poljoprivredna zadruga „Agrojapra” razvila je model zadruge koji ima elemente udruženja i preduzeća; model zadruge kao servis svojim članovima u ispunjavanju njihovih ekonomskih i sociokulturnih potreba; model koji podjednako vodi brigu o ekonomskoj održivosti i razvoju kako malih seoskih domaćinstava tako srednjih i velikih koja žele da postanu tržišni proizvođači; model zadruge za koju je cijena profita previsoka i neisplativa, a cijena održivosti isplativa i unosna kako za zadrugu tako i za njene vrijedne članove.

Eto, istakao sam i neke segmente koji nisu u direktnoj vezi sa prodajom ali su značajni koraci koji mogu da utiču na kvalitetnije uvođenje naših proizvoda na tržište. Međutim, kako opstati i kako povećati prodaju na domaćem tržištu i krenuti i na strana tržišta – najprioritetnije je pitanje kojim se svakodnevno bavimo, ali moram priznati da nismo našli adekvatan odgovor. Nadam se da će diskusija na ovom okruglom stolu na ovu temu ponuditi neka rješenja ili barem ukazati na puteve koji vode osvajanju domaćeg i uspješnijem nastupu na stranom tržištu.

*Gordana Vukelja,
šef marketinških poslova u veleprodajnom trgovačkom
sistemu „Delta Maxi” d.o.o. iz Banjaluke*

Prezentacija zdrave hrane – prioritetan zadatak

Sa stanovišta nas, velikih trgovinskih sistema, marketinška djelatnost je dosta usvojena kao takva i činimo sve da ona bude na radost prije svega potrošača, pa onda i samih proizvođača. Na nesreću, to sve još nije zadovoljavajuće, pogotovo kada je riječ o poljoprivrednoj proizvodnji, a posebno o proizvodnji zdrave, nemodifikovane hrane. Nismo mi sami u mogućnosti da tome damo onaj željeni obod, vrlo važna bi bila pomoć stručnog kadra iz te sfere. Mada, moram reći, imamo i mi stručne kadrove u ovoj oblasti u našem sistemu, ali tu je sijaset pojedinosti koje bismo lakše rješavali zajedno. Znaite, marketing je nauka, princip, marketing je stil življenja. U tom smislu treba posmatrati i ovu

našu današnju temu koja je, uistinu, od izuzetnog značaja. Ima li išta ljepše od brige proizvođača da se na pravi način predstavi javnosti, a onda i potrošačima, kupcima, trgovcima svog proizvoda.

*Boško Majkić,
predsjednik kompanije „Majkić“, Banjaluka*

Guši nas neplanski uvoz

Takvo tržište nema nikakvog uticaja na domaći proizvod. Naš domaći proizvod nije zaštićen uopšte, a uvoz je toliko jak, obiman, drastičan, da se jedno s drugim ne može nositi. A sve, naravno, zavisi od vlasti. Razmišljanje da se što prije i jednostavnije dođe do popune budžeta, po cijenu svega, novo kapitalističko je i nije nam primjereno. Najbrži način budžetskog punjenja je ta carinska renta i sve što oko toga ide. I, eto, budžet se puni, nema problema. S druge strane, zadruge niti imaju uticaja, niti su zaštićene. Gdje je tu Privredna komora koja bi trebalo da bude ključni faktor u sistemu zaštite domaće proizvodnje? Ima stotinu načina da se ona zaštiti, a prije svega da bi se zaštitila domaća proizvodnja i zadovoljilo tržište, je da se subvencija značajno poveća, ali ne proizvođaču direktno, nego preko zadruga, jer zadruga je ipak organizacija, ona može drugačije to rasporediti, a pojedinac je

pojedinaac. Na taj način ostvarila bi se niža proizvodna cijena, što je itekako značajno u sopstvenoj zaštiti. Mlada dama, što je govorila prije mene, rekla je da naš čovjek ne zna cijeniti sopstvenu proizvodnju. Naš čovjek itekako zna cijeniti, na primjer, voćku, proizvod iz izvornog programa. Ali je, na žalost, taj proizvod skup. Kako tome doskočiti ako ne subvencijom? Bavim se veleprodajom i srećem se sa svim i svačim. Veliki broj ljudi različitih zanimanja, koja nemaju nikakve veze s ovim, bave se trgovinom i oni gledaju kako ostvariti što veću maržu, nemaju oni drugog interesa od toga. Kupac nema mogućnost da od takvog trgovca dobije pravu informaciju šta on to nudi. Svašta se u takvoj organizovanosti trgovine potura pod domaće, ekološki čisto, ispravno, i tako redom. Statistika veli da se sedamdeset posto ljudi u trgovini bavi time, a da uopšte nisu obrazovani, pogotovo ne za trgovinu. Vidite ko je taj ko nam plasira na tržište poljoprivredne proizvode. Još je jedan veliki problem, a to je nepostojanje konkurentnosti, jer nemamo veliki broj zadruga koje bi se mogle takmičiti i tako ostvarivati kvalitetniju proizvodnju. A ova ovdje, zadruga „Agrojapra” je za primjer, ne samo u današnjem, nego i u ranijem sistemu, gdje su zadruge vladale. Nije bila trgovina tada, bilo je samo zadrugarstvo.

Da bi se omogućilo omasovljenje zadruga i proizvodnje, potrebna je oprema. Posredstvom Privredne komore ili Vlade trebalo bi obezbijediti tu mašineriju, tu savremenu poljoprivrednu tehnologiju, mehanizaciju za individualne proizvođače i zadruge, a ja mogu odgovorno tvrditi da bi se za to podsticaj našao i u Kini, Japanu, Njemačkoj i još kojegdje. Tamo bi bili u stanju dati na deset godina tu mehanizaciju i opremu, samo nedostaje volja onih koji bi to trebali raditi. Dalji sistem nije uopšte problem riješiti preko zadruga koje bi sve to lako riješile i u daljem toku kontrolisale dogovoreno. I, naravno, uspjeli bismo uticati na kvalitet proizvodnje. Na inostranom tržištu ne može se nastupati s malim proizvodnjama, oni tamo traže zahvatne, krupne količine kvalitetnih proizvoda. Ja sam zainteresovan za te vaše bikove, ali meni u turnusu treba najmanje dvije hiljade, a vaši jedva skupe dvije stotine! – rekao mi je jedan Italijan. Šta znači organizovati proizvodnju na deset ili dvadeset dunuma površine?! To ne znači ama baš ništa. Isto

tako, za izvoz treba proizvoditi veće količine nekoliko artikala, a ne svaštarići svim i svaćim a malim kolićinama. Da se ponovo vratim na trgovinu: mora se, gospodo draga, uporno i znaćki raditi na cijeni. Kako postići što bolji kvalitet proizvoda što jeftinije? Odgovorom na ovo pitanje moguće je, vjerujte mi, nešto ozbiljnije postići.

*Mr Vesna Mrdalj,
Poljoprivredni fakultet, Banjaluka*

Kako doskočiti tržišnom haosu

Tema koja je pred nas postavljena za razgovor zaista je bitna i valja je sagledavati sa svih strana u traganju za izlazom iz postojeće situacije. Njoj ću se vratiti nešto kasnije, jer bih sada htjela nešto reći o razvoju zadrugarstva kao načinu organizovanja proizvodnje. Mislim da je tu ljudski faktor od bitnog značaja. Imamo osamdeset posto površina RS na ruralnom području i oko 65 posto populacije na tom je području. Kada je riječ o razvoju ruralnog područja, da se tako terminološki izrazim – fale nam seoski lideri. Možda bi nam u mogao dobro poslužiti primjer Milovana Antonića, primjer kako se organizuje privredni subjekt kakav je ova zadruga „Agrojapra”. Ona, da tako kažem, pokriva više sela, prostire se na više opština, zadrugari su iz više nacija, sve je tu

objedinjeno. Imate vrlo lijepih primjera, recimo, u Podrinju i Hercegovini gdje takve organizacije održavaju sela. Kao pojedinac, individualni proizvođač na tržištu ne može napraviti sam skoro ništa. Može samo preživljavati, a to u organizovanom društvu nije prioritet. A kada nastupate udruženi, kao zadrugari u zadruzi, onda je to nešto sasvim drugačije. Prošle smo godine pravili neka istraživanja i došla sam do tog saznanja. Individualni poljoprivredni proizvođač koji nije niti član udruženja, ni zadruga, ne može ni izbliza ostvariti ono što taj kolektivitet uspijeva. Strategija razvoja ruralnog područja dobrim dijelom počiva i na pitanju organizovanja udruživanja, pitanju razvoja zadrugarstva. Zajednički interesi postaju opšte dobro i na tom treba insistirati. Činjenica je da ni oni koji su udruženi u zadruga, u nekim ekstremnim primjerima, nisu zadovoljni tim svojim udruživanjem, što je alarmantno. Zašto je to tako? Vjerovatno zato što su u mnogim primjerima zadruga prepustene same sebi, bez ikakve podrške, razumijevanja i kontrolisanja rada, pa se sitnosopstveničko, nekako, nameće kao interes kolektivnog. Narašavaju se osnovni principi zadrugarstva i ti ljudi ne mogu biti zadovoljni u takvim sredinama. Ono što je, takođe, alarmantno a do čega smo došli u ovim istraživanjima, to je da bez obzira na zadruga, mnogi zadrugari nastupaju ne samo u kolektivnim nastupima, nego i samostalno, individualno. To, takođe nije dobro.

Što se tiče tržišta kod nas, na njemu, na nesreću, vlada lažna liberalizacija, da ne kažem cjenovna anarhija. Cijene se formiraju na bazi ponude i potražnje. Uvozništvo tu najčešće dominira nad ovim našim proizvodima i zbog toga imamo potpuni nesklad cijena. Ne bi se moglo reći da imamo slobodno tržište već tržišnu smutnju na štetu naših proizvoda i proizvođača. U ovakvoj situaciji mi smo, kada je riječ o našoj izvoznoj orijentaciji, od svih članica EU na jednoj, da tako kažem, listi čekanja. Liberalizacija tržišnih tokova donijela je više haosa nego što je uspostavila tržišnog reda. I zbog svega toga ne možemo zaštititi našu, sopstvenu proizvodnju u takvim okolnostima, niti možemo preferirati na nju na svjetskoj pijaci.

Bila sam po prvi put u Srebrenici i upoznala se tamo s jednom zadružnom organizacijom koja se, između ostalog, bavi kupinarstvom. Ostvarili su na dvadesetak hektara proizvodnju i iznašli put do proizvodnje kupinovog vina. To je, priznaćete, raritet i na širem prostoru. Ali, sada kad imaju taj proizvod, naš proizvod, naišli su na problem plasmana jer nemaju dovoljno novca, prije svega, za opremu ponude, pa onda i za njeno predstavljanje u širem smislu. Nije ovdje slučaj da nemaju osjećaja za marketing, nego nemaju uslova da to organizuju kako treba i od čega bi imali koristi. A ako uračunaju to u cijene proizvoda, opteretit će cijene i dovesti ih do apsurdna. I u ovakvim slučajevima se moramo organizovanje, uz društvenu podršku, pojavljivati i ponašati marketinški.

Gospodin Majkić je rekao da bi Privredna komora trebalo da bude ključni faktor kada je u pitanju plasman naših domaćih proizvoda. Ja slično mislim. Na primjer njemačka Privredna komora ima specijalizovanu marketinšku agenciju za te potrebe. Ali, mi smo daleko od Njemačke, pa moramo na svoj način raditi i razmišljati. U našim uslovima i prema sopstvenim mogućnostima. Baš onako kako bismo, stvarno i vidno, zaštitili domaćeg proizvođača i našu proizvodnju. U tom pogledu ja vidim Privrednu komoru kao bitan faktor.

*Ranko Topić,
potpredsjednik Privredne komore Banjaluka*

Za bolji poslovni ambijent

Neću govoriti da se branim, jer za tako nešto nema razloga. Privredna komora Republike Srpske čini ogromne napore da stvori povoljan ambijent za privrednike u kojem je zaštita intrerresa proizvođača na prvom mjestu. To se ostvaruje na višim nivoima, od državnog do naših ministarstava i Vlade RS uopšte, pa do lokalnog nivoa. U toj podjeli ciljeva i zadataka, kada su u pitanju uvoz, carinjenja, PDV i ostalo, sve je na nivou Bosne i Hercegovine. Država je ta koja je na sebe preuzela poslove vođenja politike oko uvoza i izvoza i zbog toga postoji Spoljnotrgovinska komora BiH kao važan faktor u tom lancu. Bez obzira na to što imamo komore na nivou entiteta i u Federaciji na nivou kantona, ova se komora želi nametnuti kao jedina koja se, skupa sa vlastima, bavi tim poslovima. Tu smo, dakle, malo skrajnuti i saradnja RS nije onakva kakva bi trebalo da bude.

U Republici Srpskoj sigurno ima dosta problema kada je u pitanju taj poslovni ambijent. Privredna komora RS se prošle godine možda najaktivnije uključila u pripreme mjere ekonomske politike i prijedloge za mjere ekonomske politike koje usvaja Narodna skupština RS. Tako smo učestvovali na oblikovanju krajnjeg dokumenta koji je usvojen, ali, na žalost, osnovni cilj koji smo mi postavili nije ispoštovan. A on je u tome da nema povećanja doprinosa i poreza. Ali, eto, sami znamo šta se od svega toga dalje zbivalo.

Privredna komora je povelala akciju zaštite domaće proizvodnje, ali, na žalost, nismo se više posvetili ni proizvodnji, niti zaštiti proizvodnje zdrave hrane. „Zaštitimo domaće“ naša je akcija koja traje i u okviru nje moralo se nešto više raditi po pitanju proizvodnje hrane, posebno ekološke, ali i po pitanju marketinškog osmišljavanja i traganja za put te proizvodnje do najboljeg tržišta. U tim odnosima negdje se posustalo, negdje je nešto palo, pa smo morali da, svi skupa, tome poklonimo veću pažnju.

Liberalizacija tržišta je projekat Evropske unije, ali on je nešto drugo, a ne ovo što mi danas imamo na našem tržištu. I to ne samo kada je riječ o tržištu poljoprivrednih proizvoda nego na tržištu uopšte gledano i tu komora ne može uraditi, bar za sada ništa naročito.

*Rajko Kulaga,
predsjednik Zadružnog saveza RS*

Sve bliže suštini zadrugarstva

Jako mi je drago što ovdje, iz više izlaganja, čujem o jednoj zanimljivoj temi koja je vezana za sve nas, prave riječi i doticajne suštine fenomena zadrugarstva. Naravno, nalazimo se u jednoj od naših najboljih zadruga, u „Agrojapri”, koja bi po mnogo čemu mogla svima služiti za primjer, pa je možda otuda i razumijevanje za fenomen zadrugarstva. Ovo tim prije što se u posljednje vrijeme nekako protežiraju individualna poljopviredna gazdinstva, protežiraju njihova udruženja, dok se zadruge nekako ostavljaju postranice. To nije dobro i zbog toga raduje naša, briga da se neke stvari ispravljaju. Zadrugarstvo je utoliko bitnije jer su zadruge, kako već neko reče, nosioci razvoja sela. One čuvaju to selo, drže ga da potpuno ne poklekne, zadruge su žila kucavica našeg ionako slabašnog sela. Jeste, stoje podaci da imamo toliko i toliko posto

žitelja na selu, da imamo velike zemljišne površine u ruralnom području, ali sve to može potpuno bezvrijedno postati i bez ikakvog značenja ako se ne okrenemo zadružnoj organizaciji, zadrugarstvu u najširem smislu.

Ne kažem da i u zadrugarstvu do sada nije bilo problema. Naprotiv, bilo je i još ima vođenja loše zadružne politike, kadrovske neosposobljenosti, problema sa imovinskim odnosima, organizacijom proizvodnje, sa manjkavom mehanizacijom i još mnogo toga. Sve je to pružalo ružnu sliku o zadružnom sektoru koju zadruga poput ove, ali i još nekih, ispravljaju i daju je u novom svjetlu. Bitno je da imamo ovakvih i sličnih zadruga ne samo zbog te slike nego zbog čvršćeg i konkretnijeg postavljanja ukupnosti zadružnog sektora i poljoprivrednog zadrugarstva Republike Srpske.

Tome svakako doprinosi i novi odnos društva prema zadrugarstvu, počev od zakonodavne regulative pa do tretmana svega onoga što zadrugarstvo nosi. Na bazi toga i Zadružni savez Republike Srpske dobija novu snagu, postaje neizbježni faktor, mjesto svih događanja u zadrugarstvu na ovom našem prostoru.

*Đuka Lajić,
agronom Odsjeka za unapređenje
poljoprivrede Opštine Prijedor*

Domaće je najdraže

Zadovoljna činjenicom da sam sa svojim saradnicima učestvovala na sajmu, moram da kažem da sam i temu prihvatila kao veliki izazov. Ne želim je širiti, niti nešto novo, svoje svemu tome pridodati, jer lijepo je uvodničar o svemu govorila, ali hoću podcrtati – domaće je najbolje i najdraže – to moramo konačno shvatiti. U tom smislu valja od srca, zdušno, podržati tu aktivnost Privredne komore u akciji „Zaštitimo domaće“. U tome je naša budućnost da sopstvenim proizvodima poklonimo potpunu pažnju ali i da nađemo načina da na tu proizvodnju utičemo. Da bude bolja, kvalitetnija, baš onakva kakva nam treba naša proizvodnja. Ima za to mnogo načina, više je instanci koje se tu podrazumijevaju, ali najvažnije u svemu tome je upravo – faktor čovjek.

*Dževad Osmančević,
dugogodišnji rukovodilac u privredi i političar*

Nema sprege između proizvođača i trgovaca

Mi smo ovdje za kratko vrijeme pokrenuli toliko pitanja koja se mogu uputiti ministarstvima, proizvođačima, trgovcima, zadrugama i udruženjima koji bi morali iznalaziti odgovore. Posebno vlastima, jer ako žele dobro ovim prostorima, ovoj državi, entitetima, onda bi morali konkretizovati svoje odgovore u praksi. Jer, jedna od komparativnih prednosti ovih prostora jeste baš u svim tim bogatstvima. Vidite kako smo u strategiji ruralnog područja to lijepo rekli, sve zacrtali, ali vidite kad smo dobili ove podatke, vidjeli smo poraznu situaciju. Učešće poljoprivredne proizvodnje u bruto društvenom proizvodu mjeri se tako niskim procentom da se postavlja pitanje – pa ako je to svega

2,3 posto, pa šta je to što mi u ovom trenutku radimo, proizvodimo i zašto svemu tome dajemo toliko značenje. Očigledno je, dakle, da posla, zadataka imaju sve institucije, ali mi sada treba da vidimo i odgovorimo na neka ključna pitanja.

Tako mala proizvodnja, tako malo učešće u bruto društvenom proizvodu koji smo svi ovdje mogli zapaziti, a ključni problem to je tržište. Proizviđači imaju problem u ovom trenutku da ono što su proizveli prodaju i naplate. O naplati i državnoj brizi o tome neko je lijepo govorio ovdje. To je problematika možda za neku drugu raspravu, ali je od izuzetnog značaja baš kada je ova naša proizvodnja u pitanju. Dakle, to je jedan apsurd ako hoćemo da o njemu iskreno porazgovaramo. Imamo malu proizvodnju, još uvijek imamo probleme. Lijepo je naša kolegistica sa fakulteta govorila da smo se mi zatekli u jednoj situaciji gdje nam je popucalo, rekao bih, i ono što smo imali kvalitetno. Mi danas nemamo spregu između proizvođača, prerađivača, trgovaca, nemamo sistema. Vidi-te, ako to nije komora moramo reći ko je to. U ovakvom stanju mi ćemo samo, da tako kažem, aplaudirati pojedincima, primjerima kao što je „Agrojapra” i nekim drugim, ali konačni rezultat sigurno neće biti dobar.

*Mileva Tučić,
diplomirani inženjer poljoprivrede*

Uskladiti proizvodnju sa potrebama tržišta

Drago mi je što smo po drugi put ovdje u ovom kraju okupljeni oko PZ „Agrojapra” i što se ovaj skup održava sa toliko želje i elana. U to ime pozdravljam domaćina i sve okupljene danas ovdje.

Tema ovog okruglog stola danas je važna za ovo mjesto, za cijelu privredu a pogotovo za naše zadržarstvo.

Danas, kada u našem društvu svega više ima nego tržišta i organizacije za individualnog proizvođača kada se u selu osjeća siromaštvo, nedostatak proizvodnje i otkupa, ovaj skup i ova tema mogu imati presudan značaj.

Moj prijedlog je da definišemo sljedeće.

1. Koje tržište mi imamo i za koje proizvode imamo kupce?
2. Koje su to količine i gdje ih treba proizvoditi?
3. Šta je uloga zadruge i koji su podsticaji za njih potrebni?
4. Kako stvoriti bogato selo?

1. Ako definišemo uslove tržišta stvorićemo kvalitetan prostor za rad i imaćemo svi određene smjernice i nećemo se gubiti u poslovima koje treba da organizuje neko drugi.

Ne može npr. zadruga koja pokriva određeni broj sela raditi i na razvoju, i na proizvodnji, i tražiti tržište i sve drugo, a da nam institucije koje postoje upravo za to i koje su dobro plaćene, slabo pomažu ili ne pomažu nikako.

Trebalo bi da naši proizvođači imaju plasman i pristup u svim tržišnim centrima i drugim prodajnim prostorima (što nije nimalo lako jer se prvo mora postići traženi kvalitet) a da pri tome ne plaćamo razne bonuse, kotizacije i sl. To je veliko opterećenje i ugošćenje svakog poštenog proizvođača.

Konkretno, moj predlog je da treba zadužiti osobe ili postojeće ustanove da u određenom roku ispitaju tržište i predlože u kom smjeru pokretati proizvodnju u tom i tom kraju, zadruzi, regiji i sl.

2. Posle pronalazjenja kupaca, odnosno tržišta, uraditi elaborat za svaku regiju, lokalnu zajednicu, zadrugu, te ispitati postojeće resurse i kapacitete u zadruzi, lokalnoj zajednici, regiji pa i šire, te procijeniti potrebni podsticaj društva, da to sve ima smisla i da zaživi.

Obavezno utvrditi količine koje su potrebne tržištu da se ne stvaraju bespotrebni viškovi, utvrditi šta je sve potrebno (koja tehnologija) da bi se održao traženi kontinuitet proizvoda na tržištu, i definisati proizvodne zone – regije posmatrajući klimatske, ekološke i druge parametre.

3. Definirati ulogu zadruge, koliko je tu ona važna i potrebna, koliki doprinos društvo treba da pruži u kapitalu, stručnim i kreativnim idejama, koji broj obrazovanih ljudi treba u oblasti zadrugarstva i poljoprivrede, kako bi se mogli sprovesti u djelo traženi zadaci.

Smatram da uloga zadruga mora biti velika i da je to jedini oblik privrednog subjekta koji ima zakonom propisanu organizaciju, i da kao takva ima moć upravljanja selom, proizvodnjom na selu i svim vidovima otkupa seoskih proizvoda. Ali osjeća se veliko neznanje i kod stručnih ljudi kada se objašnjava šta je to zadruga i što je toliko važna. Smatraju da je ona samo udruženje, da je nevladin sektor, da ulaganje u zadruga nema neke svrhe i da sve treba privatizovati i sl.

Pitam se odakle potiče toliko neznanje tih ljudi? Ako zadruga u ovom sistemu ne može funkcionisati, šta to oni predlažu da je pametno kao zamjena, osim likvidacije i stečaja sve do konačnog uništenja.

Predlažem:

- ✓ da se u sve poljoprivredne škole uvede predmet - *Poljoprivredno zadrugarstvo*- a na fakultetima da to bude obavezan ispit;
- ✓ da se sektor izbora da sve opštine u svojim budžetima za narednu godinu planiraju sredstva za pomoć u realizaciji plana proizvodnje u zadrugama;
- ✓ da Ministarstvo poljoprivrede planira sredstva u budžetu RS i za razvoj zadrugarstva i zadružni savez RS;
- ✓ da se veći broj stručnih ljudi, ali na teret npr. opštine, ministarstva, privredne komore ili neke druge ustanove, uputi u zadruga sa zadatkom da rade na razvoju sela, lokalne zajednice i sl.

4. Kada se riješe prethodni prijedlozi, tada će i selo dobiti drugu dimenziju razvoja, stvoriće se sigurna usmjerenja razvoja poljoprivrede, siguran plasman na određena tržišta i dr.

Smatram da nisam nikog povrijedila ovom diskusijom, i da nisam ništa nepoznato rekla a što nije već viđeno u zadrugama u ranijem sistemu kada smo bili razvijeni i kada su zadruga bile glavni nukleus društva.

RIJEČ UČESNIKA, DOMAĆINA I GOSTIJU

Na dobro odabranom putu

Na sajmu u Donjim Agićima učestvovalo je 15 domaćih izlagača, među kojima 10 poljoprivrednih zadruga, tri udruženja i dva privatna preduzeća. Sajam je otvorio Miljan Erbez, savjetnik Ministra poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede u Vladi RS, koji je istakao da Republika Srpska ima značajan potencijal za brži razvoj poljoprivrede, posebno za proizvodnju zdrave hrane. On je posebno pohvalio domaćina „Agrojapru” za prodor na tržište sa nekoliko proizvoda zdrave hrane kao što su hladno cijedena ulja od bundevinog i suncokretovog sjemena. Na sajmu je održan okrugli sto, a tema je bila: Priprema zadruga za nastup i osvajanje domaćeg i stranog tržišta.

Novi tržišni odnosi

Tema je izabrana kao aktuelan problem za zadružne proizvođače i proizvođače zdrave hrane, jer je ocjenjeno da je plasman faktički, najslabija karika u tom procesu. U svom uvodnom izlaganju pomenula sam osnovne elemente neophodne za uspjeh nekog proizvoda na tržištu, a to su instrumenti marketing miksa: proizvod, cijena, distribucija i promocija. Ovo je prilika da za svaki od tih instrumenata istaknemo probleme koji su aktuelni. Kad je u pitanju proizvodnja, jedan od problema je neustaljen kvalitet, nestandardizovan proces proizvodnje, nedovoljne količine. Kad su u pitanju cijene, problem je u velikom uvozu robe i nemogućnosti da se na to na adekvatan način utiče, skupa proizvodnja koja već u startu diktira veće cijene i nedovoljne subvencije države. Kad je u pitanju promocija problemi su takođe što promocija generalno nije prepoznata kao važan instrument, a stvaranje svijesti kod potrošača, posebno budućih potrošača o zdravom načinu života i kupovini zdravih proizvoda, ključan je element za uspjeh ovih proizvoda na tržištu budućnosti...Tu je još nekoliko pojedinosti, na primjer, da bi na pijacama trebalo odvojiti prostore, odnosno da se sve to drugačije reguliše. Na pijacama bi trebalo da bude jedan kutak ili neki odjeljak, odnosno dio pijace, samo za istinski zdravu hranu i ono što je prirodno. To je jedan od naših prijedloga, znači, kad smo razgovarali o problemima na lokalnom nivou, pokušali smo biti konstruktivni. Prijedlog sam uputila lokalnim zajednicama koje su vlasnici javnih preduzeća, tržnica i pijaca da odvoje jedan dio tog prostora namjenjen direktnim proizvođačima domaće hrane, domaćih proizvoda i zadružnih proizvoda. Tako bi se izbjegli nakupci koji uzimaju visoke marže prisvajaju značajan dio dobiti od individualnih proizvođača. Ovo je svakako moguće uraditi, nadam se da ćemo iduće godine, kada se ponovo vidimo na ovom mjestu, razgovarati o realizovanoj ideji u opštinama ove naše regije. I na kraju, da zaključim da uspjeh nije nemoguć ako na umu imamo sve što čini naš domaćin zadruga „Agrojapra” i njen direktor Antonić. Ja im se zahvaljujem što su i nas animirali da budemo

jedan od organizatora u ovom događaju, a mi smo se kao Privredna komora rado na poziv odazvali. Mislim da ćemo to i ubuduće činiti.

*Dijana KOMOSAR,
uvodničar, rukovodilac kancelarije Područne
privredne komore u Prijedoru*

Šansa za male

Evo, drugi put sam učesnik sajma zadrugara, odnosno sajma zdrave hrane u Donjim Agićima. Prvo bih čestitao organizatoru na ovom skupu i mislim da ovakvih manifestacija treba više, posebno u našoj opštini, čak i u gradu, da građani vide šta to naši proizvođači mogu ponuditi iz prve ruke našem tržištu. Mislim da smo pokazali da možemo mnogo toga i mnogo više nego što mislimo. Sticajem okolnosti ja imam ovih dana i studente na prak-

si, koji su sa zadovoljstvom prihvatili da idu sa mnom na sajam i koji su se pokazali kao veoma dobri. I po tome se, kao i po proizvodima, ovaj moj štand pokazao i prikazao kao štand budućnosti. Mladi, ti naši budući kadrovi, koji će za godinu-dvije dobiti diplome inženjera i poljoprivrednih stručnjaka, garancija su naše budućnosti, oni nas mogu uvesti u Evropsku uniju jer imaju snage i pameti evropski razmišljati i doticati te već znane standarde. A mi, moja i generacije koje su na izmaku, iskustvom i drugim saznanjima, možemo im biti od koristi, kao, uostalom, ova i slične smotre svega što proizvodimo, stvaramo, radimo i čemu stremimo... A tu je, prije svega, zdrava hrana. Jer, pitanje – koliko je naša hrana zdrava – veoma je dobro. Mislim da mi i ne znamo proizvoditi drugačiju nego samo zdravu hranu za razliku od zemalja u okruženju. Te zemlje previše koriste pesticide, fungicide, insekticide za razliku od nas, a mi se idalje bavimo proizvodnjom povrća na tradicionalni način i to je jedan od najzdravijih načina. Evo, pomalo se Evropa okreće sličnoj vrsti proizvodnje.

*Miroslav ČULIĆ,
proizvođač iz Donjih Rakana*

Znati šta se hoće

Ovo je izuzetna manifestacija. Od prije nekoliko godina proizvodim sir od kozijeg mlijeka ali ga nisam imao prilike gdje pokazati, jer moje proizvodne količine nisu takve da mogu učestvujem na velikim sajmovima hrane i prehrambenih proizvoda. Zato je ovo za mene velika prilika, kao što je značajna činjenica da najveći kupac mog proizvoda jeste, upravo, „Agrojapra”. Moram da kažem da je zadruga ne samo preporodila selo, nego mu dala posve nove proizvodne podsticaje, odvajajući ga od nekih zaostalih, tradicionalnih. Savremenost je prava stvar i u to se, evo, uklapa ova i ovake smotre koje nam pružaju priliku potpunog pokazivanja i prezentovanja. U kozijem mlijeku je, na primjer, u samo jednoj čaši 32 posto preporučene dnevne doze kalcija, pa se ono preporučuje naročito djeci i starijima. Koziji sir karakteriše laka svarljivost, jača imunitet i bogat je izvor minerala, snažan je faktor u obnovi plućnih stanica. Tu je još sijaset vrijednosti u mlijeku i siru od koza.

*Ljuban GORONJA,
proizvođač sira*

Interesovanje je veliko

Odlični su utisci o sajmu, vidite koliko je izlagača, kako je raznovrsna poljoprivredna proizvodnja i gotovi proizvodi koji su izloženi. Osim toga, ovo je smotra i zadružnog i ruralnog stvaralaštva, znači – nisu samo poljoprivredni proizvodi, nego i sve ono što se proizvodi na selu. Ovdje je jedan prekrasan proizvođač buradi i drvenih alatki. Pa tu su narodne rukotvorine, proizvodi udruženja žena iz Prijedora, Novog Grada i Banjaluke i sijaset drugih proizvoda koji se mogu raditi na selu, što govori da je ogromno bogastvo, prirodno i ljudsko, na ruralnim područjima koje nije adekvatno iskorišteno... Dodaću još i to da je sajam u Do-

njim Agićima pobudio veliko interesovanje građana koji su imali priliku da degustiraju zdravu hranu, ali i da kupe izvjesne količine za svoje kućne potrebe. Na kraju su se učesnici okruglog stola i sajma u Donjim Agićima rastali uz pozdrave, do idućeg sajma, a i sveznanu maksimu – proizvodimo i kupujemo domaće.

*Milovan ANTONIĆ,
domaćin, direktor „Agrojapre”*

Stvoriti tržišni ambijent

Predstavljam zadrugu Gornji Ribnik. Ovo su moji zadrugari, vidite da smo došli u većem broju. Mi danas želimo da nastupimo sa jednim boljim, kvalitetnijim sistemom i načinom nego do sada, jer imamo šta da pokažemo. Vidite, štand je pun naših proizvoda, mi to sve proizvodimo u vlastitim objektima, vlastitom tehnologijom. Ovo je slatko od malina, imamo džem od malina, džem od kupina, imamo liker od malina, liker od nekih ljekovitih trava, kupinovo vino, sok od malina, sok od kupina, rakiju od kupina i vidite peciva koja mi proizvodimo isključivo u našoj kuhinji i našem rastoranu. Sve to dosad smo radili u manjim količinama, jer svi ovi naši proizvodi nemaju dugu tradiciju, najstariji proizvod je tri godine star. Mi smo to sve do sada prodavali u našim domaćim tržnicama, najčešće u Ribniku, Mrkonjić Gradu, Banjaluci. Međutim, mi nismo zadovoljni tim, mi želimo proširenje. Upravo danas, upravo današnji skup je posvećen prometu i trgovini i mi želimo da nas sa aspekta i građanstva, sa aspekta svih institucija, Privredne komore, resornog ministarstva, lokalne zajednice, da se naši proizvodi nađu u svim tržnim centrima, u svim prodavnicama i da budemo mi ti koji stvarno radimo i stvaramo, znači da imamo tržište, da možemo od tog tržišta da zaradimo. Do sada smo to ostvarivali, a nadam se da ćemo odsad još bolje.

*Mileva TUČIĆ,
Gornji Ribnik*

Da radi svako svoj posao

Zadružni savez Republike Srpske i ove godine, kao i prošle, podržao je organizaciju manifestacije, s tim što je prošle godine bila pod nazivom – Prvi sajam zadružnih proizvoda RS, a ove godine je smotra samo u regiji Banjaluka. Zadružni savez podržava sve aktivnosti ove zadruge, kao što sam napomenuo na okruglom stolu – ova zadruga je za primjer, jedna od najuspješnijih zadruga u RS, i mi podržavamo posao ove zadruge koja ide svakim danom naprijed i u okviru toga je i održavanje ove manifestacije. Mi smo svjesni situacije u kojoj se nalazimo, međutim, ni Zadružni savez, ni zadruge ne mogu same riješiti tolike problem – znači moramo to rješavati kroz koordinaciju sa državnim organima, naučnim institucijama a u cilju zaokruženja institucionalnog okvira za rad poljoprivrednih zadruga i organizacija. Znači, tek nakon uređenja institucionalnih okvira i stvarne, a ne deklarativne podrške zadružnom sektoru, zadruga će zauzeti i postati nosilac razvoja poljoprivredne proizvodnje, odnosno razvoja sela i ruralnog područja. Mi u zadružnom sektoru vidimo svoju priliku u proizvodnji zdrave i organske hrane. Međutim, opet napominjem da sami tu ne možemo ništa riješiti. Mi imamo resurse i kapacitete, znači samo treba institucionalno zaokružiti uslove i da zajedno sa resornim ministarstvom i drugim institucijama idemo u razvoj organske proizvodnje i proizvodnje zdrave hrane.

Rajko KULAGA,
predsjednik Zadružnog saveza RS

Bitka za domaće – proizvodnju i tržište

Zahvaljujem se organizatoru koji nam je priuštio ovako lijep i ugodan boravak u njihovom krugu, u prelijepim Donjim Agićima, u srcu japranske doline. Danas imamo priliku da izložimo naše proizvode ovdje na štandu a to su četiri vrste hrane za pčele, satna osnova, livadski med, bagremov med i lipov med. Med je, uglavnom, sa prostora naše opštine od naših kooperanata i naših proizvođača. I kao što je rečeno na okruglom stolu, moraju se neki radikalni potezi povući da bi bila što uspješnija proizvodnja. Mi uspijemo proizvesti proizvod, ali ga je teško prodati. Znači, moramo zaštititi domaći proizvod, naše tržište, uvesti tu reda. Moramo uvesti reda u uvoz, jer ne možemo uvoziti robu i prodavati istu robu koju mi proizvodimo po povoljnim cijenama, a ne znamo kakvog je kvaliteta. Naša roba je čista, zdravog kvaliteta i sa naših područja. Ona znana – prodajmo domaće, kupujmo domaće – danas često izgovarana na tom tematskom razgovoru o marketingu i tržištu na ovom sajmu treba da obvlada našom sviješću.

*Marinko KOSTADINVIĆ,
„Agrouna”, Donje Vodičevo*

Učesnici sajma

- ✓ PZ „Agrojapra” – Donji Agići
- ✓ Opšta poljoprivredna zadruga „Popovac” – Čelinac;
- ✓ „Plodovi sela” – Udruženje žena, Novi Grad;
- ✓ Udruženje žena „Duga” – Banjaluka;
- ✓ „Agrouna” – Donje Vodičevo;
- ✓ „Skugrićanka” – Skugrić, Modriča;
- ✓ Siniša Goronja – Vranovica;
- ✓ „Gornji Ribnik” iz Ribnika;
- ✓ Udruženje pčelara „Novi Grad” – Novi Grad;
- ✓ Cvijeće i povrće „Čulić” Donji Rakani;
- ✓ Slobodanka i Mladen Oljača, povrtari – Donja Dragotinja;
- ✓ Slobodan Kos, bačvar – Kostajnica;
- ✓ ZZ „Obudovac” iz Obudovca kod Šamca;
- ✓ „Livač” – Aleksandrovac, Laktaši;
- ✓ PZ VIP „Krajina” – Mahovljani, Laktaši;
- ✓ Udruženje žena „Teodora” – Prijedor.

„Agrojapra” – sinonim zadrugarstva

PZ „Agrojapra”, Donji Agići, osnovana je 2000. godine s ciljem obnove i razvoja poljoprivredne proizvodnje, te sopstvene prerade i plasmana na tržište. Ima 255 članova i 23 zaposlena, vlastite zadružne objekte, poljoprivrednu apoteku, pogon za proizvodnju bundevinog i suncokretovog ulja, mini sušaru, mini hladnjaču, vodenicu na rijeci Japri, restoran, benzinsku pumpu i mini market. Ostale djelatnosti zadruge su obnova mliječnog govedarstva i otkup mlijeka, podsticanje proizvodnje voća, povrća i bundevinih sjemenki.

U 2007. godini pojavili smo se na tržištu sa deset sopstvenih finalnih proizvoda: djevičanskim uljem od bundevinog sjemena – hladno cijedenim, suncokretovim uljem – hladno cijedenim, salatnim uljem, integralnim pšeničnim brašnom, integralnim raženim

brašnom, domaćim kukuruznim brašnom, brašnom od bundevinog sjemena, bundevine sjemenke pržene, bundevine sjemenke sirove i podgrmečka suva šljiva. PZ „Agrojapra” je tokom 2007 i 2008. godine osvojila više zlatnih medalja i posebnih sajamskih priznanja za kvalitet svojih proizvoda.

U 2009. godini „Agrojapra” je ponovo zablistala na Međunarodnom poljoprivrednom sajmu u Novom Sadu i osvojila zapažena priznanja: postala je ŠAMPION KVALITETA U GRUPI HLADNO CIJEĐENIH ULJA za suncokretovo ulje – hladno cijedeno i vlasnik VELIKE ZLATNE MEDALJE za kvalitet djevičanskog ulja od bundevinog sjemena. Imali smo zapažen nastup i u Frankfurtu na Majni na Međunarodnom sajmu zdrave hrane u novembru 2009. godine.

„Agrojapra” je 4. jula 2010. godine bila domaćin Prvog sajma zadružnih proizvoda RS. Tim povodom u novoizgrađenom zadržnom domu pušten je u rad centar za edukaciju, etno muzejska postavka i izložba o razvoju zadržugarstva u dolini Japre. Krajem 2011. godine izišli smo na tržište sa još dva proizvoda zdrave hrane – čipsom od jabuke i heljdinim integralnim brašnom. „Agrojapra” je 23. jula 2010. godine bila domaćin nove manifestacije – Sajma zadugarstva i zdrave hrane”.

OSNOVNA POLJOPRIVREDNA ZADRUGA „POPOVAC”, ČELINAC

Mladi o sebi i za sebe

Prvi put na sajmu u Donjim Agićima se predstavila i OPZ „Popovac”, koja je osnovana 2008. godine sa osnovnim ciljem da mlade ljude zadrži na selu, kroz konkretne programe poljoprivredne proizvodnje. Zadrugu je osnovalo desetak ljudi, udruženih, koliko je i ovdje danas zadrugara. Oslonjeni su na povrtarstvo u plasteničkoj proizvodnji na oko 1.200 kvadratnih metara proizvodnog prostora. Ove godine u svojim plastenicima su uzgajali papariku, krastavac, paradajz i još neke povrtarske proizvode. Tu su, naravno, još neki poljoprivredni proizvodi kao dopuna osnovnoj djelatnosti.

– Nas deset prije tri godine smo shvatili da smo jači ako se udružimo pa smo uspjeli da kroz kreditna sredstva nabavimo balirku za sijeno i berač za kukuruz kojim vršimo usluge i drugim

poljoprivrednim proizvođačima. Što se tiče povrtarske proizvodnje, ova godina je bila prosječna, mi smo zadovoljni prinosom s obzirom na to da nemamo iskustvo i vjerujemo da će proizvodnja ubuduće biti i veća i kvalitetnija. Posijali smo ove godine i dva hektara kukuruza, a planiramo da tom kulturom sijemo daleko veće površine. Velika je prednost što ima dovoljno zemlje za ratar-sku proizvodnju u koju planiramo postepeno ulaziti – kaže direktor zadruge Marinko Srdić. On dodaje da je njegova zadruga počastvovana pozivom da svoje proizvode, posebno povrtlarske, izloži u Donjim Agićima i dodaje da su ovakvi sajmovi dobrodošli jer se na njima ljudi međusobno upoznaju i razmijenjuju saznanja i iskustva.

– Postoji velika šansa za proizvodnju povrća i mi imamo najmeru da je proširujemo jer nam je u blizini veliko tržište banjalučke regije, a saznanje da se za potrebe stanovništva Republike Srbije uvezu velike količine povrća daje nadu da na tom tržištu ima mjesta za sve korektne proizvođače – dodaje Srdić.

UDRUŽENJE ŽENA „PLODOVI SELA”, NOVI GRAD

Očuvanje i revitalizacija običaja i kulture

Na manifestaciji „Dani zadrugarastva – Dani zdrave hrane” predstavilo se i Udruženje žena „Plodovi sela” iz Novog Grada, koje se od osnivanja uključuje u promociju proizvodnje i života na selu. Članice ovog mladog udruženja na svom bogato uređenom štandu su izložile proizvode svog domaćinstva i upoznale posjetioce sajma sa aktivnostima. To je prvo udruženje formirano na području ove opštine, koje okuplja žene sa sela sa ciljem popravljavanja njihovog ekonomskog i društvenog položaja. Osnovano je u avgustu 2010. godine i trenutno ima 15 članica čija domaćinstva najveći dio prihoda ostvaruju iz poljoprivredne proizvodnje.

– Žene sa sela, iako višestruko opterećene brojnim i teškim poslovima koji se odnose na brigu o porodici, čije su potrebe vrlo često potpuno zanemarene, pokrenule su inicijativu da zajedničkim idejama i stavom nađu rješenje za dobrobit svih i ljepši i ugodniji život. Njihova inicijativa je naišla na veliku podršku Opštine Novi Grad, koja im je pomogla da se registruju i nabave osnovna sredstva za rad. Opredjeljenje ovog udruženja je da svojim aktivnostima daju doprinos očuvanju tradicije, porodice, da stvore bolje uslove života u svojim sredinama, te da na taj način motivišu mlade da ostanu na selu. Ove žene su značajan nosilac ruralnog razvoja i naših sela, ali i naše opšrine - rekla je Olivera Popović, članica, zaposlena u Odjeljenju za privredu i društvene djelatnosti opštinske administracije.

Članice udruženja napominju da su vrlo zadovoljne prvom godinom rada svog udruženja i ubijedene su da će iz godine u godinu rezultati biti bolji a članstvo u Udruženju biti brojnije. A što se tiče planova kažu da će „Plodovi sela” uskoro biti prepoznatljivi na širem području po tome što kulturu i običaje ne samo čuvaju već je i revitaliziraju, što je za svaku pohvalu.

UDRUŽENJE ŽENA „DUGA” BANJALUKA

Čuvari narodne duše

U češće na sajmu je uzelo i Udruženje žena „Duga” sa proizvodima svoje vrlo agilne i bogate radionice u kojoj se ostvaruju najraznovrsniji radovi, od tkanja, heklanja, do štrikanja i veza. Ovo udruženje je 2011. godine prepoznato kao udruženje od interesa za grad Banjaluku i dobilo je Plaketu grada za svoju dvodecenijsku aktivnost i humanitarni rad. Iako djeluje od 1992. godine kao udruženje Žene pomažu žrtvama rata „Duga”, sudski je registrovano i ozvaničeno tek 1995. kao prva nevladina organizacija. Kroz svoje psihosocijalne programe organizuje i osmišljava razne vidove pomoći ženama i njihovim porodicama. Danas je to podrška ekonomskom osnaživanju žena i njihovih porodica kroz rad, učenje i druženje.

– U 2012. godini naše udruženje planira više od 7.000 usluga i to u domenima socijalne zaštite (psihosocijalna pomoć, radna rehabilitacija sa ekonomskom podrškom, svakodnevno prikupljanje i podjela humanitarne pomoći i vanredne humanitarne akcije), kulture i tradicionalnih zanata a to je izrada i čuvanje tradicionalnih rukotvorina u sopstvenoj radionici, prenošenje znanja na mlade, podrška srodnim udruženjima u projektima podrške ženama u ruralnim sredinama u cilju razvijanja etno radionica, turizma i vođenje etno galerije – stalne izložbe i prodaja suvenira, organizovanje etno večeri, doček stranih i domaćih turista, edukaciji članica uz učešće na seminarima i radionicama u vezi sa aktuelnim temama za nevladine organizacije. „Duga” daje podršku jačanju uloge žene i njene porodice u društvu, kao i ostvarivanju ljudskih i građanskih prava, stremeći stvaranju boljih i humanijih uslova u cilju smanjenja siromaštva i čuvanju tradicionalnih vrijednosti – rekla je Galina Marjanović, predsjednica ovog udruženja.

„Duga” je povezala ugodno sa korisnim tako da je izrađujući ručne radove i etno suvenire dobila jednu novu misiju u svom programu, a to je očuvanje tradicionalne narodne kulture i prenošenje izvornih znanja i vještina na mlađe generacije. Često organizuje i zabavno-edukativne i kulturne programe za djecu i omladinu, te učestvuje na mnogobrojnim turističkim manifestacijama kod nas i u svijetu.

OPŠTA ZEMLJORADNIČKA ZADRUGA „AGROUNA”, DONJE VODIČEVO

Potkozarje kao stvoreno za poljoprivredu

Na drugom zadružnom sajmu u Donjim Agićima uspješno se predstavila i Opšta zemljoradnička zadruga „Agrouna” iz Donjeg Vodičeva. Ovu danas uspješnu zadrugu je osnovalo osam uglednih domaćina ovog lijepog potkozarskog sela oktobra 2005. godine .

– Nalazimo se u plemenitom, pitomom dijelu Potkozarja, čija prostranstva obuhvataju 190 kvadratnih kilometara površine ne-taknute prirode na nadmorskoj visini između 150 i 461 metra, a neizmerno je bogatstvom potocima i izvorima zdrave pitke vode. Ovo područje idealno je za razvoj poljoprivredne proizvodnje, a posebnu prednost pruža razvijena stočarska proizvodnja koja je izvor organskog đubriva i samim tim glavni faktor uzgoja ekološ-

kih proizvoda. Na ovom sajmu, koji svesrdno podržavamo, mi smo se predstavili hranom za pčele, satnim osnovama i novim pakovanjima meda. Iako je ova godina bila vrlo slaba za proizvođače meda i pčelinjih proizvoda, mi se nadamo da neće opasti broj pčelinjih društava u našoj zadrugi – rekao je direktor zadruge, Marinko Kostadinović.

Raznovrsna je i bogata proizvodna aktivnost zadruge, „Agrouna”.

– Prošle godine smo izvezli oko 100 tona jabuka iz naših voćnjaka, a plan za ovu godinu je dvostruko veći. Na našem području živi 4.000 stanovnika u 1.316 domaćinstava, odnosno u osam sela, među kojima je sada 130 zadrugara. Uz pomoć naših partnera realizujemo i kreiramo nove projekte u svrhu renesanse zadržnog modela koji svojim aktivnostima u potpunosti stavlja u funkciju seljaka da bi što kvalitetnije i bolje živio, i djeluje u pravcu otvaranja novih radnih mjesta i napretku naše zajednice – dodaje Kostadinović.

OSNOVNA POLJOPRIVREDNA ZADRUGA „SKUGRIĆANKA”,
SKUGRIĆ – MODRIČA

Budućnost već zagarantovana

Svoje mjesto i na drugom kao i na prvom sajmu zadružnih proizvoda zauzela je i OPZ „Skugrićanka” iz modričkog sela Skugrić. Zadruga je osnovana 8.2.2008. godine.

Spoznavši sve prednosti zadrugarstva i udruživanja, osnivači „Skugrićanke”, šest drugara, prijatelja i rođaka, odlučili su se na jedan smion i hrabar korak s početka 2008. godine, svjesni činjenice da je svaki početak veoma težak. Svoje proizvode pokazali su i na prošlogodišnjoj, ali i ovogodišnjoj sajamskoj manifestaciji u Donjim Agićima. Iako su svi bili ozbiljni poljoprivredni proizvođači, i posjedovali oko 30 hektara vlastitog obradivog zemljišta i svu neophodnu mehanizaciju za obradu daleko većih površina, strahovali se od budućnosti koja se za kratko pokazala vrlo uspješnom.

– Posjedujemo oko pet hektara zasada šljive i oko jedan i po hektar jabuke u intenzivnom zasadu. Od 2008. koristimo i 57 hektara zemljišta u zakupu od Ministarstva poljoprivrede i vodoprivrede Vlade RS koje smo dobili na rok od osam godina, kao i još oko pet hektara zakupa od fizičkih lica. Na zakupljenom, a i većem dijelu vlastitog zemljišta, proizvodimo skoro sve ratarske kulture: kukuruz, pšenicu, ječam, ovas, tritikale, soju, djeteline, trave, a od ove godine i šećernu repu. Sva ova proizvodnja je temelj za jednu ozbiljnu stočarsku proizvodnju. Pred nama su brojni izazovi a vrijedni zadrugari su spremni da se sa svim problemima uhvate u koštac i ubijeđeni su da će ih uspješno riješiti i odgovoriti izazovu koji je pred njima – rekao je Simo Novaković, direktor zadruge.

Direktor zadruge kaže da veliku podršku imaju i od Ministarstva poljoprivrede šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske, a sve pohvale upućuju i Zadružnom savezu, te organima lokalne zajednice i vjeruju da će svi zajedno omogućiti da ovakvi subjekti postanu važan faktor u poljoprivrednoj proizvodnji modričkog kraja a i šire.

SINIŠA GORONJA, PROIZVOĐAČ KOZIJEG SIRA, VRANOVICA

Novi ukus kozjeg sira

Domaćinstvo vrijednog poljoprivrednika Siniše Goronje usredsređeno je na poljoprivrednu proizvodnju, a u posljednje vrijeme se specijalizuje za proizvodnju kozijeg sira. Iako je tek na početku, ono što je pokazao na sajmu zaista obećava da će, koliko sutra, ovo njemu i njegovim najbližima postati značajna proizvodnja. Ovladao je načinom, spoznao vrline uzgoja koza, sada već uveliko zna sve o kozijem mlijeku, kao i o obnavljanju stada. Ne krije da mu upravo „Agrojapra” mnogo znači, gdje plasira najveće količine svojih proizvoda.

– Nemam riječi hvale na račun direktora Antonića i „Agrojapre”, ali i svih tamo zaposlenih, koji nas dočekuju i primaju kao svoje najbliže. Ja imam tek dvadesetak koza, nedavno sam počeo ovaj posao, nastavljajući tradiciju koja je negda ovdje bila uteme-

ljena, ali je u prošlosti prekinuta jer su koze bile zabranjene. Sada ih obnavljam i trudim se da ovladam svim tim vještinama pravljenja sira, brinući prvenstveno o stadu koza, o mlijeku i drugome. Sir prodajem po 20 km za kilogram i za sada, čini se, ima budućnosti mada je ovo tek početak – veli Goronja.

Ovi su krajevi kao stvoreni za ovakve i slične poduhvate i svako onaj ko se osmjeli, poput porodice Goronja, te krenu s nastavljanjem neke naše davnašnje tradicije, posigurno je da će naći načina da u tom uspiju.

– Ni sanjao nisam da ću jednog dana učestvovati na ovakvoj značajnoj manifestaciji kakva je ova smotra zadrugarstva, proizvodna zdrave hrane i ostalog iz domena poljoprivrede i sela. Ali, mi se ponosimo svojim proizvodom jer smo na nivo sa ostalima. Nema šta, trudiću se da i ubuduće budem svake godine tu, na sajmu, i da proširujem i bogatim svoju proizvodnju – dodaje Siniša Goronja.

Zaista ga je bilo lijepo vidjeti, skupa sa svim propagandnim materijalom, za nevelikim štandom sa proizvodima od kozijeg mlijeka, prvenstveno sa sirom. Već sutra štand će mu biti širi, bogatiji i sa raznovrsnijom proizvodnjom.

ZEMLJORADNIČKA ZADRUGA „GORNJI RIBNIK”, RIBNIK

Od ribarstva do malinarstva

Zemljirodnička zadruga „Gornji Ribnik” je osnovana davne 1949. godine a osnovala ju je grupa seljaka i tada je ona nosila naziv Seljačka zemljirodnička zadruga. Od 1957. godine nosi naziv Zemljirodnička zadruga „Gornji Ribnik” i pod tim nazivom postoji do danas. Njena osnovna djelatnost na početku bila je trgovina i ugostiteljstvo, a danas je to ribarstvo i poljoprivredna proizvodnja u najširem smislu.

– Korištenjem vlastitih resursa kao što je rijeka Ribnik, prije 20 godina zadruga je podigla ribogojilište kapaciteta 500 tona pastrmke godišnje. Ribnjak je jedan od najsavremenijih i najvećih ovakvog tipa na području ne samo Republike Srpske već i cijele Bosne i Hercegovine. Bavimo se i voćarstvom, imamo zasade jagodičastog voća u površini od četiri hektara sa stalnom tendencijom

širenja, kako na vlastitim parcelama, tako i u kooperaciji sa zainteresovanim građanima. Renovirali smo stari objekat magacina u Rastoci, koji je bio izgubio svaku građevinsku vrijednost a danas je u njemu moderna farma brojlera, dok je objekat stare prodavnice adaptiran u klaonicu koja sada zadovoljava klanje peradi, iako je još u fazi izgradnje – veli v.d. direktora Bogdan Stupar, mladi poljoprivredni stručnjak. Zadruga ima i jednu manju hladnjaču kapaciteta 50 metara kubnih, a u procesu izgradnje je još jedna veća, kapaciteta 70 metara kubnih. Imamo i restoran društvene ishrane, otkupnu stanicu, poljoprivrednu apoteku, salon namještaja i mali mašinski park.

– U zadruzi je zaposleno 20 radnika u stalnom radnom odnosu. Sa gajenjem jagodičastog voća počeli smo 2005. godine kada smo u saradnji sa opštinom Ribnik pokrenuli prve pilot zasade i tu je zemljoradnička zadruga prednjačila i bila uzor drugim proizvođačima jer im je predstavljala garant za otkup, a samim tim i sigurnost da i oni podignu svoje vlastite zasade kupine i maline. Od tada, svake godine su se povećavali zasadi pod malinom i kupinom, tako da danas imamo preko 20 kooperanata i vlastite zasade od preko jednog hektara – dodaje Stupar.

U zadruzi su prije dvije godine počeli sa eksperimentalnom proizvodnjom vina od kupine i likera od maline, i oba su proizvoda naišla na dobre ocjene od strane potrošača. Svake godine se povećava a i modernizuje proizvodnju vina i povećavaju se kapaciteti. Rod maline je ove godine bio značajno manji od očekivanog jer je u toku zime usled mraza došlo do izmrzavanja rodnih pupoljaka maline.

DRUŠTVO PČELARA „NOVI GRAD”, NOVI GRAD

Pčelari se polako roje

Društvo pčelara „Novi Grad” je osnovano 1997. godine radi lakšeg ostvarivanja prava naših pčelara u institucijama društva, kao i drugim organizacijama iz oblasti pčelarstva. Posebno je važno to što je u posljednjih nekoliko godina obezbijeđen podsticaj za pčelare od strane Ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Vlade RS, opštinske administracije Novi Grad. Društvo trenutno broji 47 članova, koji u svom posjedu imaju oko 3.500 pčelinjih društava, a učlanjeno je u Savez udruženja pčelara Republike Srpske.

– Društvo se finansira isključivo iz članarine naših članova. Do sada smo realizovali projekat pomoći malim pčelarima i pčelarima početnicima, a pomoć se sastojala u nabavci opreme, pčelinjih društava i edukaciji iz oblasti pčelarstva. Sa organizacijom „Farma” iz Sarajeva realizovali smo dva besplatna predavanja a

očekujemo da će se u narednom periodu nastaviti saradnja sa ovom organizacijom – veli predsjednik Miloš Odžić.

Dalji planovi Društva su omasovljenje i realizacija programa međugranične saradnje sa ciljem obezbjeđenja sredstava iz IP fondova Evropske unije, obezbjeđenje otkupa meda i drugih pčelinjih proizvoda.

– Moramo jačati saradnju sa institucijama u Republici Srpskoj i potencijalnim donatorima, te dati pun doprinos organizovanju rada škole pčelarstva. Strogo se moramo pridržavati zakonskih odredbi o pčelarstvu i razvijati saradnju sa susjednim udruženjima, te učestvovati na manifestacijama pčelarstva u našoj opštini i u bližem okruženju, ali i ovakvima kakva je ova u Donjim Agićima, gdje smo prihvaćeni baš kao svoji na svome i na tome se zahvaljujemo ljudima iz „Agrojapre”. Nas pčelare „Agrojapra” je podržala i povoljnim kreditima – dodao je Odžić.

Sve aktivnosti Društva su uslovljene dobrom organizacijom, spremnošću svih pčelara da daju svoj doprinos u realizaciji planskih dokumenata, primjenom zakonskih rješenja iz ove oblasti i spremnošću državnih institucija da materijalno podrže i pomognu pčelarstvo shvatajući kolika je njegova vrijednost i potreba.

PORODICA ČULIĆ, PROIZVOĐAČI CVIJEĆA, POVRĆA I RASADA, DONJI RAKANI

Stopa po stopa naprijed

Veliku pažnju na sajmu u Donjim Agićima privukao je i prekrasno uređeni štand na kojem je izloženo cvijeće, povrće i sadnice četinarara koje uspješno proizvodi poljoprivredno gazdinstvo Čulić iz Donjih Rakana kod Novog Grada. Prije petnaest godina Miroslav Čulić je počeo na pedeset metara kvadratnih proizvodnju cvijeća i povrća u plasteniku. Iz godine u godinu povećavao je površine i danas sadni materijal, povrće i cvijeće gaji na preko hiljadu metara kvadratnih. Godišnje proizvodi preko 100.000 komada sadnog materijala, i to na vrlo savremen način, jednak onome u Evropi i svijetu.

– Ovdje smo izložili povrće koje proizvodimo u plastenicima, a to su paprika i paradajz ali i ono koje gajimo na otvorenom a to su luk, lubenice, mrkva. Pored toga, tu je i cvijeće koje takođe proi-

zvodimo, a posebno bih istakao i ukazao na sadnice četinarara koje su novost u našoj proizvodnji. Zadovoljni smo jer su sa nama danas ovdje i četvero studenata Poljoprivrednog fakulteta iz Banjaluke, koji na našem imanju obavljaju praktičnu nastavu. Posjetioci se mogu uvjeriti da smo i najljepši ali i najveseliji stand – kazao je Čulić.

Želja ove vrijedne porodice je da uskoro njihova proizvodnja dostigne 500 hiljada komada sadnog materijala što bi im dalo potpunu sigurnost i omogućilo da se sadašnji sezonski radnici prime u stalni radni odnos.

– Usavršavao sam se u ovoj proizvodnji i već posjedujem dva sertifikata za proizvodnju rasadnog materijala, ukrasnog drveća, povrća i cvijeća. Mi u RS možemo proizvesti dovoljno sadnog materijala i cvijeća za naše potrebe, mora se smanjiti uvoz ovih artikala i tako omogućiti da se postojeća proizvodnja proširuje. Znamo da iz inostranstva ulazi mnogo cvijeća za šta se nepotrebno izdvajaju velika sredstva. Ukoliko bi podsticajnim mjerama nama bilo pomognuto da se osavrenjavamo, taj uvoz bi bio eliminisan. Pratim sva tehnološko-tehnička dostignuća u proizvodnji kojom se bavim i spreman sam odgovoriti na sve izazove – kaže Miroslav Čulić.

Suprižnici Čulić, Miroslav i Slavica, uglas kažu da su vrlo sretni jer znaju da će ova proizvodnja i dalje biti zastupljena u njihovoj porodici jer njihov sin Veljko je kao životno opredjeljenje izabrao da se bavi proizvodnjom i sada je student Poljoprivrednog fakulteta u Banjaluci a ni kćerki Miroslavi nisu mrski i nepoznati poslovi oko proizvodnje cvijeća i rasadnog materijala.

ZEMLJORADNIČKA ZADRUGA „LIVAČ”, ALEKSANDROVAC

Primjer koji valja slijediti

Lijepe i atraktivne proizvode na ovom sajmu izložila je i Zemljoradnička zadruga „Livač” iz Aleksandrovca kod Laktaša, koja je osnovana 2006. čiji je pokretač i jedan od osnivača Karitas biskupije Banjaluka. Na ovom području, u toku 2003. godine, Karitas biskupije Banjaluka je, uz pomoć Karitasa Manotove, Karitasa Italiana i drugih, izgradio štalu sa propratnim objektima kapaciteta 140 muznih grla, sa pomoćnim objektima za smještaj junica, teladi i tov bikova. Kompleks se prostire na površini od oko dva i po hektara, a već sada je formirano matično stado od oko 150 grla, sa tendencijom proširenja. Rad na farmi se uspješno odvija već skoro tri godine, sa primjenom svih svjetskih standarda, uz pomoć različitih kako domaćih tako i međunarodnih stručnih institucija. Posebna pažnja se poklanja proizvodnji mlijeka.

– Farma je počela raditi sa 48 steonih junica, kupljenih u Švajcarskoj, koje su stigle pod kraj 2003. godine. U toku 2004. godine kupljeno je još 28 grla, rase crveni holštajn, porijeklom iz Njemačke. Trenutno na farmi se nalazi 260 grla, različitog uzrasta. Od toga je oko 100 krava, na muži trenutno je oko 70 grla i dnevna proizvodnja mlijeka se kreće oko 1.700 litara. Zadruga samostalno proizvodi i priplodni podmladak i trenutno ima oko 60 junica, različite starosti. Bavimo se i tovom junadi, trenutno imamo oko 30 grla prosječne težine oko 450 kilograma – vele u zadruzi.

Zadruga je 2007. godine od Vlade Republike Srpske dobila na koncesiju 150 hektara zemljišta, na 15 godina, i na tim površinama proizvodi hranu za vlastite potrebe. Zadruga saraduje sa svim relevantnim institucijama iz oblasti poljoprivredne proizvodnje kako iz zemlje tako i iz inostranstva. Tu mislimo na agencije koje rade u sastavu Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Vlade RS, Poljoprivredni fakultet i Poljoprivredni institut iz Banjaluke, Poljoprivredni fakultet iz Novog Sada (Srbija), Agenciju za pružanje stručnih usluga u stočarstvu iz Mantove (Italija), Mljekarsku udruhu iz Zagreba (Hrvatska), UTEC iz Bremena (Njemačka), te mljekare iz Bosne i Hercegovine.

SLOBODANKA I MLADEN OLJAČA, POVRTARI, DONJA DRAGOTINJA

Za početak sopstvenim snagama

Šarenilo izlagačkih sadržaja na sajmu u „Agrojapri” posebnim je učinio štand porodice Oljača, Slobodanke i Mladena iz Donje Dragotinje, koji su izložili svoje povrtarske proizvode. Bilo je tu svega i svačega što je u povrtarstvu u dospijevanju u vrijeme održavanja sajma, a posjetioци su se zadržavali ispred štanda i divili mnogobrojnim proizvodima koje su izlagači donijeli u zaista zamašnim količinama.

– Kako smo mi na početku ove proizvodnje, mada ona kod nas u nešto manjim količinama traje godinama, ali intenzivno tek nedavno, ipak, moramo kazati, da smo pažnjom posjetilaca oduševljeni. Organizatori su pokazali zaista veliko razumijevanje pri-

hvativši nas, a mi smo, vidite, u potpunosti opravdali to njihovo prihvatanje naše proizvodnje. Znae, na ovim našim prostorima povrtarstvo je proizvodnja „za kod kuće“ i ne ide se na tržišnu ponudu na čemu bismo mi željeli insistirati – veli Mladen Oljača.

Ovakva uređenost štanda učinila je da, zaista, bude prihvaćen i posjećen, a posebno što su i Oljače sa ovih prostora. Potkozarje i Podgrmeč su njihova zavičajna odrednica, gdje povrtarstvo nije zanimanje, nego proizvodnja „poslastica“. A oni se, eto, osmjelili da im ovo bude zanimanje.

– Ima tu još koječega što proizvodimo i što ćemo ubuduće forsirati iz prostog razloga što smo shvatili da se od poljoprivredne proizvodnje, ako se hoće uporno i mnogo raditi, može živjeti. Zahvalni smo, zaista, organizatorima što su nam pružili priliku da pokažemo svoju proizvodnju koju ćemo, vjerujte, u budućnosti širiti i oplodavati – dodaje gospođa Slobodanka.

Oni su bili zaista neka vrsta osvježjenja sajma koji je, evo, ponovo na početku a sigurno je da se na tome neće stati.

SLOBODAN KOS, BAČVAR, KOSTAJNICA

Drvetu udahnuo dušu

Zaista je mali broj ljudi koja se bavi pravljenjem fučija, kaca, bačvi i ostalih proizvoda ove vrste od drveta. Zbog toga je prisustvo bačvara Slobodanba Kosa na sajmu u Donjim Agićima izazvalo zaista veliko interesovanje svih, a naročito ljudi sa seoskog, ruralnog područja koje ovi proizvodi itekako interesuju. Kos je, gle čuda, na sajam dovezao više bačvi i buradi, a štand je ranžirao zanimljivim, sitnijim proizvodima, počev od ukrasnih burića do lijevaka i vodijera.

– Ovo je posao koji se mora voljeti da bi rezultati bili onakvi kakve očekuju prije svega oni koji to rade, a onda i svi kome je to namijenjeno. Nema mnogo ljudi u ovo doba koji se ovim bave, pa otud moja rabota ima itekako veliko interesovanje i odziv onih kojima je sve ovo što pravim namijenjeno. Kace i burad su prioritetni

proizvodi, ali tu je i sve ostalo što tržište traži a pravi se na ovaj način i od drveta. Naravno da se bavim i ukrasnim rezbarstvom, ali to je manje traženo, a i skupo je pa nije od velikog značaja u proizvodnji jer oduzima ogromno vrijeme a ne daje željene rezultate i ovim se čovjek može baviti u trenucima kad je slobodan ili samo za svoje i potrebe familije – kaže Slobodan Kos.

Dolaze mu, veli, naručioc i kaca i budari odasvud, a on, sretan, svakoga primi kao rođenog: uostalom, pokazivao je to i na ovoj smotri u dolini Japre, odgovarajući na sva moguća pitanja radoznalaca. Objašnjavao je, čak, kako bi rado nekoga podučio da se „radionica” ne ugasi. Njegovo je prisustvo na sajmu vrlo zapaženo i on je svojim proizvodima doprinio širini i šarenilu sajma, na čemu, između ostalog, organizatori insistiraju. Na tome će, čini se, počivati budućnost sajma „Dani zadrugarstva – dani zdrave hrane” jer ova maksima ama baš ničim ne uokviruje program smotre. Naprotiv, čini ga posve otvorenim.

– Udahnuti dušu drvetu moja je osnovna misao kada uzmem rustikalno drvo iz koga treba napraviti bilo šta od ovih proizvoda. Mnogi misle da je bačvarstvo puki zanat. Nije, to je neka vrsta umjetnosti, baratanja drvetom iz potrebe da se ono „oživi” mada je posječeno i čini obični panj, balvan, cjepanicu... Šteta je što se ovaj moj posao ne vrednuje na jedan drugačiji način i što naše društvo nema interesa za te male radove kakvo je i bačvarstvo. Ne brine ono ni o malim zanatima a kamoli o ovakvim poslovima – veli Kos.

Ima, kaže, on sasvim dovoljno posla. Toliko da ne može sve narudžbe ni primiti a kamoli svim željama naručilaca odgovoriti. Valja raditi da bi se živjelo. Zbog toga i došao na sajam da pokaže šta proizvodi i ukaže na umijeće i kvalitet rada.

ZEMLJORADNIČKA ZADRUGA „OBUDOVAC” IZ OBUDOVCA KOD ŠAMCA

Duvan osnovni proizvod

Jedna od najstarijih zadruga, prvi put registrovana davne 1947. godine, u čijem sastavu je formirana i seljačka radna zadruga 1949. radila je do 1953. Potom se konstatuše u Zemljaradničku zadrugu „Simo Petrović” i pod tim imenom radi punih pet godina. Pod jesen 1958. godine integriše se sa zadrugom „Šamac”, koja dvije godine kasnije prerasta u poljoprivredni kombinat. Nakon samo godinu dana izlazi iz kombinata i registruje se pod današnjim imenom Zemljaradnička zadruga „Obudovac” iz Obudovca kod Šamca. Pred početak posljednjeg rata slovila je kao jedna od najvećih i najuspješnijih zadruga na tom području sa vrlo razvijenom ratarskom proizvodnjom i proizvodnjom duvana. U ratarstvu su uzgajivali pšenicu, kukuruz, šećernu repu i soju i na svojim parcelama ostvarivali visoke prinose što je davalo i dobre poslovne

rezultate. U stočarskoj proizvodnji su imali tov bikova, svinjogojstvo i živinarstvo koje je bilo na zavidnom nivou.

– Danas nam je osnovna proizvodnja i ugovaranje sadnje duvana. U ovoj godini smo imali ugovorenu proizvodnju ove tradicionalne kulture našeg kraja na 208 hektara, od toga sorte virdžinija 120 hektara i 86 hektara berleja. Očekivali smo prinos od oko 400 tona, ali zbog suše rod je umanjen za nekih 40 odsto, tako da će ova godina ostati zabilježena kao jedna od onih za koju se kaže ne ponovila se. Ni najstariji poljoprivrednici ovog kraja ne pamte da je ovoliko dugo bilo bez padavina a suša je gotovo prepolovila sve ratarske i povrtatske kulture koje se ne navodnjavaju izuzev strmih žita koja su ranije spremljena u silose – kaže Pero Živković, direktor zadruge.

Iz zadruge dodaju da su redovni posjetioci svih poljoprivrednih sajmova, kako u Republici Srpskoj tako i u njenom okruženju. Na sajam u Donje Agiće su došli po pozivu domaćina i organizatora sajma i izražavaju svoje zadovoljstvo, kako organizacijom i koncepcijom programa tako i prisustvom drugih zadrugara, a oduševljeni su temama na okruglom stolu.

POLJOPRIVREDNA ZADRUGA VIP „KRAJINA”, LAKTAŠI

Proizvodnja i prodaja u lancu

Pojavivši se na sajmu, Poljoprivredna zadruga „Krajina” iz Laktaša ponudila je sveže voće i povrće. Ona ga proizvodi, ali i otkupljuje od proizvođača iz Potkozarja i Lijeve polja, kao i sa područja opština Novi Grad, Kozarska Dubica, Prijedor, Gradiška, Prnjavor i Banja Luka. Pošto posjeduje sopstvenu pakovaonicu, voće i povrće pakuje po najsavremenijim metodama stavljajući ga u sopstvene hladnjače. Jedan je od najvećih prodavača voća i povrća na ovom području a, pored Bosne i Hercegovine, voće izvozi u Austriju, Srbiju, Crnu Goru i Hrvatsku. Tržište joj je sigurno, obezbijeđeno, tako da može računati na najveće moguće količine, koliko može otkupiti i uskladištiti.

– U otkupu voća i povrća imamo 200 kooperanata i oni su našli smisao u ovome, proizvode onako kako im to mi propisujemo, jer

posjedujemo sopstvene naučne i stručne kadrove, koji pomažu našim proizvođačima, ali i svima kojima je ta pomoć potrebna na ovim prostorima. Pored hladnjača, pakovaone i trnasportnih sredstava, tu je naš bogati park mehanizacije za poljoprivredu, povrtarstvo i voćarstvo što, takođe, možemo iznajmljivati drugim licima. Pored stručne pomoći, kooperante podstičemo na proizvodnju nabavkom sjemenskog i sadnog materijala, zaštitnih sredstava i mineralnog đubriva – vele u zadruzi VIP „Krajina” u Laktašima.

Otkupljujući poljoprivredne proizvode od svojih proizvođača omogućavaju im prava na podsticajna sredstva od strane resornog ministarstva Vlade RS kao i povrata PDV što je itekako značajno kada je riječ o sredstvima potrebnim za lakšu i nesmetanu proizvodnju. Kupcima, kažu, garantuju svježe voće, kvalitetno pakovano i redovno, po dogovoru, distribuirano.

– Zasad smo jedna od rijetkih zadruga kojima broj kooperanata iz dana u dan raste, jer ljudi shvataju značaj saradnje s nama za svoju, sopstvenu proizvodnju, a od toga i mi imamo itekako veliku pomoć. Samo je takva saradnja, povezana proizvodnja, pregled i pakovanje, te tržište u jedinstven lanac koji daje dobre rezultate svima koji su u njemu. Mi smo to davno shvatili i prihvatili sve te zakonitosti kako bismo uspješno radili i poslovali sa značajnom dobiti koju ulažemo u svoj i razvoj kooperative uopšte – dodaju u ovoj zadruzi.

Kako su ovo povrtarski i voćarski krajevi, to povezivanje proizvodnje i prodaje u jedinstven sistem zaista svima može biti od značajne koristi.

UDRUŽENJU ŽENA „TEODORA”, PRIJEDOR

Čuvari kulturnog naslijeđa

Ovo udruženje osnovano je s početka 2008. godine u Prijedoru kao nestranačka, nevladina i neprofitabilna organizacija a članstvo čine lica koja se bave djelatnostima kućne radinosti, izradom suvenira i drugim srodnim djelatnostima. U cilju promocije i njegovanja tradicije, očuvanja kulturnog naslijeđa sa naglaskom na unaprijeđenju uslova obavljanja kućne djelatnosti sa motivima i specifičnostima etno-elemenata Potkozarja, jačanja podrške samozapošljavanju, poštujući principe multietičnosti i multikulturalnosti.

– Danas ja na području opštine Prijedor registrovano 35 nevladinih organizacija, od kojih se jedna od njih bavi zaštitom i očuvanjem kulturnog naslijeđa. To pokazuje da stanovnici opštine imaju razvijenu svijest o svojoj kulturnoj i prirodnoj baštini, kao i

to da su prepoznali djelovanje organizacije „Teodora” na očuvanju i unaprijeđenju kulturne baštine. Područje djelovanja „Teodore” je da se bavi zavičajnom tradicijom, njegovanjem i očuvanjem posebnih običaja i tradicije pojedinih mjesta i da će usko specijalizovane specifičnih problema čuvanja, unaprijeđenja i prezentacije te baštine. Ciljne grupe su nam samohrane majke, žene bez stalnog zaposlenja, iz socijalno ugroženih kategorija, žene žrtve nasilja u porodici, mlade žene i djevojke. Pomoć porodici u savremenom društvenom trenutku kada vlada velika nezaposlenost, bila bi jedna od značajnijih aktivnosti – rekla je Snježana Latinčić, predsjednik udruženja. U protekle dvije godine udruženje je realizovalo nekoliko projekata kao što su: „Čuvari tradicije i običaja”, „Žena u obnovi i očuvanju tradicije”, „Vidljivost žene na selu”, „Samopuzdanjem do samostalnosti žene”, a pokretači su humanitarnih akcija za prikupljanje finansijskih sredstava za liječenje oboljele djece i prikupljanje knjiga i školskog pribora za ugroženu djecu. U fazi je implementacija projekta „Jačanje lokalne demokratije” LOD II je koji provodi Razvojni program Ujedinjenih nacija (UNDP), a u kojem „Teodora” realizuje temu „Afirmacija mladih za ostanak na selu”. Što se tiče posjete sajma u Agićima, na njemu su članice predstavile radove – vez, tkanje i slikanje na staklu. U udruženju ističu da su i vrlo zadovoljni što su pozvani na jednu ovakvu manifestaciju na kojoj članice pokazuju koliko zlatne ruke imaju, a ovakve izložbe smatraju dobrim mjestima da izlože ruku svojih djela.

II

Seoski turizam kao nastavna baza za đake i studente

Protokoli kao obavezujuća forma

U razradi ideje o ustanovljenju aktivnosti Škola u prirodi, a što podrazumijeva jednodnevne izlete osnovaca u Donje Agiće, u „Agrojapru”, značajno su učestvovali prije svih, direktor Pedagoško-prosvjetnog zavoda RS, dr Mirko Banjac, ali i direktori više novogradskih škola, te prosvjetari iz tih škola. Da bi se uspostavili određeni, obavezujući odnosi, na sastancima održanim u zadruzi „Agrojapra” potpisani su protokoli. Iz tih čisto dokumentarnih, ali ne i formalnih spisa, prezentujemo dijelove zadrž budućnosti kojoj stremimo. Za neke buduće hroničare svih ovih događanja od velikog značaja biće upravo ti dokumenti.

Direktori škola

Formulišući to kao protokol – zapisnik koji su na kraju svi sudionici potpisali, on glasi kako slijedi: „Protokol sa sastanka održanog 27.04.2011. godine u PZ „Agrojapra” u Donjim Agićima sa početkom u 9.30 časova. Sastanku prisustvuju: Milan Đurić, direktor OŠ „Dragan Vujanović”, Svodna, Dušan Jelača, direktor OŠ „Sveti Savo”, Novi Grad, Rajko Kolundžija, direktor OŠ „Vuk Karadžić”, Novi Grad, Miloš Odžić-direktor OŠ „Branko Ćopić”, Donji Agići i Milovan Antonić, direktor PZ „Agrojapra”.

Na početku sastanka Milovan Antonić, direktor „Agrojapre” održao je prezentaciju o zadruzi koja je poslužila kao uvod za daljnji tok razgovora sa direktorima osnovnih škola na temu: Organizovanje jednodневnih izleta đaka ovih osnovnih škola u Donje Agiće i posjeta „Agrojapri”.

Dogovoreno je da se u nedelji između 9. i 14. maja organizuje pripremni sastanak u „Agrojapri” sa pedagogima i psiholozima po-

menutih osnovnih škola na kojem bi se konkretizovalo vrijeme izvođenja jednodnevnih izleta i sadržaj koji će se realizovati.

U cilju realizacije jednodnevnih izleta direktor OŠ „Dragan Vujanović”, Svodna predložio je dvije posjete tokom maja. Jednu grupu bi sačinjavali učenici do petog razreda, a drugu učenici od šestog do osmog razreda. Predstavnici pomenute škole koji će prisustvovati narednom pripremnom sastanku u „Agrojapri” su: Ljiljana Gojić, pedagog, Maja Jovanić, profesor istorije, Mila Vujasin, nastavnik razredne nastave.

Direktor OŠ „Sveti Savo”, Novi Grad, planira jednodnevni izlet dva odjeljenja učenika osmog razreda (oko 50 učenika) tokom maja mjeseca. Predstavnici pomenute škole koji će prisustvovati pripre-

mnom sastanku su Radovan Oljača, razrednik osmog razreda, Ana Malivuk, razrednik osmog razreda, Lahorija Joka, pedagog.

Direktor OŠ „Vuk Karadžić”, Novi Grad, planira posjetu tri odjeljenja trećeg razreda (oko 70 učenika) početkom juna koji bi po povratku iz Hašana svratili u „Agrojapru”. Predstavnici pomenute škole koji će prisustvovati pripremnom sastanku su Ljiljana Popović, psiholog, Dragana Stupar, profesor razredne nastave.

Direktori su se povoljno izjasnili o proizvodnoj djelatnosti „Agrojapre”, naročito pogona mini uljare i mlina na rijeci Japri, zaključivši da djeca imaju šta da vide i nauče. Direktori su se, takođe, pohvalno izrazili o zadrudnom domu u kojem je takoreći izgrađena dopunska obrazovna infrastruktura, kao što je učionica za cjeloživotno obrazovanje, biblioteka sa čitaonicom, internet klub i etno-muzejska postavka, što je dobra osnova za razvoj ljudskih potencijala, naročito đaka i omladine. U neposrednoj blizini je i OŠ „Branko Ćopić”, sa kojom zadruga odlično saraduje, a škola ima i sjajne sportske terene. S obzirom na već realizovane pretpostavke u smislu obrazovnih, sportskih i prirodnih resursa zaključeno je da zadruga razmotri mogućnost realizacije još jedne pretpostavke, a to su smještajni kapaciteti veličine za dva razreda, te bi se na taj način zaokružili svi uslovi za višednevnu nastavnu praksu. Jednoglasna je ocjena da je „Agrojapra” izvanredno mjesto za organizovanje Škole u prirodi, jer će i đaci i studenti imati priliku da upoznaju „Agrojaprine” proizvode, kao i osnovne zadrudne vrijednosti što će im biti od koristi za nastavak školovanja i bolje snalaženje u životu i radu.

U okviru druge tačke dnevnog reda Milovan Antičić, direktor zadruge, pokrenuo je inicijativu da se od iduće godine, svake godine krajem maja, u Donjim Agićima, u dvorištu OŠ „Branko Ćopić” i zadrudnom krugu „Agrojapre” organizuje manifestacija pod radnim naslovom „Dani mladih Podgrmeča i Potkozarja”. Cilj ove manifestacije bio bi, prije svega, smotra stvaralaštva učenika osnovnih i srednjih škola na kulturno-zabavnom i sportskom planu. U razrađivanju ove ideje predviđeno je da ova manifestacija istovremeno bude i smotra đackog zadrugarstva Republike Srpske...”

Prosvjetari

„Protokol (zapisnik) sa sastanka održanog 11. 05. 2011. godine u PZ „Agrojpra” u Donjim Agićima sa početkom u 11 časova. Sastanku prisustvuju: Drena Vukojević, učiteljica, OŠ „Sveti Savo” Novi Grad; Slavica Maksimović, učiteljica, OŠ „Dragan Vujanović” Svodna; Ljiljana Gojić, pedagog, OŠ „Dragan Vujanović” Svodna; Maja Jovanić, nastavnik istorije, OŠ „Dragan Vujanović” Svodna; Daliborka Sladaković, pedagog, OŠ „Branko Ćopić” Donji Agići; Dragana Stupar, učiteljica, OŠ „Vuk Karadžić” Novi Grad; Lahorija Ostojić Joka, pedagog, OŠ „Sveti Savo” Novi Grad; Ljiljana Popović, psiholog, OŠ „Vuk Karadžić” Novi Grad; Vanja Vukojević, psiholog, OŠ „Dragan Vujanović” Svodna; Trajanka Karanović, učiteljica, OŠ „Sveti Savo” Novi Grad; Mila Vujasin, učiteljica, OŠ „Dragan Vujanović” Svodna i Milovan Antičić, direktor PZ „Agrojpra”.

Na početku sastanka Milovan Antičić, direktor „Agrojpre”, održao je prezentaciju o zadruzi koja je poslužila kao uvod za dalji

tok razgovora sa pedagozima, psiholozima i učiteljima osnovnih škola u cilju konkretizovanja vremena izvođenja jednodnevnih izleta i sadržaja koji će se realizovati. Direktor zadruge je predložio da se svake godine u maju održavaju susreti mladih, i da se u budućnosti ide u pravcu organizovanja Škole u prirodi i osnivanja đачkih zadruga. Za izgradnju smještajnih kapaciteta Škole u prirodi neophodno je obezbjediti i materijalnu podršku zadrugi.

Predstavnici pomenutih škola pozitivno su se izrazili o proizvodnoj djelatnosti „Agrojapre” i njenim zadružnim vrijednostima. U potpunosti su podržali ideje direktora zadruge smatrajući da je to dobra osnova za cjeloživotno obrazovanje đaka, što će im biti od velike koristi za nastavak daljeg školovanja i bolje snalaženje u životu i radu. Predložili su da se prvo krene sa organizovanjem jednodnevnih izleta, a u narednih nekoliko godina, kada se stvore uslovi, da se krene sa realizacijom višednevne praktične nastave Škole u prirodi kao i sa organizovanjem đачkih zadruga. Dogovoreno je da đaci koji budu dolazili na jednodnevni izlet ponesu hranu i piće, a oni koji žele nešto naručiti u zadružnom restoranu „Breza” ili kupiti u zadružnoj trgovini imaju i tu mogućnost. Đaci bi obišli sušaru za voće, pogon mini uljare za proizvodnju hladno cijedenog jestivog ulja, sabirnu stanicu za mlijeko, etno-muzejsku postavku i mlin na rijeci Japri uz pratnju nastavnika i zaduženih stručnih lica iz zadruge, koji bi svaku proizvodnu djelatnost „Agrojapre” objasnili.

Na kraju definisani su termini dolaska đaka, koji će definitivno biti potvrđeni nekoliko dana pred dolazak: 25. 05. 2011. OŠ „Sveti Savo” Novi Grad (oko 70 đaka); 1. ili 2. jun 2011. OŠ „Vuk Karadžić” Novi Grad (oko 150 đaka); OŠ „Dragan Vujanović” Svodna naknadno će javiti termin dolaska... ”

Predstavnici RPZ

Prorokol (zapisnik) sa sastanka održanog 18. 05. 2011. godine u PZ „Agrojapra” u Donjim Agićima sa početkom u 11 časova. Sastanku prisustvuju: dr Mirko Banjac, direktor Republičkog pedagoškog zavoda RS; mr Nina Ninković, zamjenik direktora RPZ;

Jelena Šipka, diplomirani defektolog a u Zavodu obavlja poslove inspektora-prosvjetnog savjetnika za specijalne ustanove i djecu sa posebnim potrebama u redovnim školama; Slavica Vidaković, inspektor-prosvjetni savjetnik za razrednu nastavu; Slavica Kolundžija, nastavnik razredne nastave OŠ „Vuk Karadžić” Novi Grad; Miloš Odžić, direktor OŠ „Branko Ćopić” Donji Agići i Milovan Antičić, direktor PZ „Agrojapra”.

Mirko Banjac, direktor Republičkog pedagoškog zavoda sa svojim saradnicima i Milovan Antičić, direktor „Agrojapra” prvo su posjetili OŠ „Branko Ćopić”, gdje ih je dočekaao Miloš Odžić, direktor škole. U zbornici su održali kratak sastanak sa prosvjetnim radnicima, koji su imali mogućnost da kažu svoje mišljenje i probleme sa kojima se prosvjeta danas susreće. Potom je usljedio obilazak proizvodnih kapaciteta „Agrojapre” – mini sušare za voće, mini uljare za hladno cijeđena jestiva nerafinisana ulja, etno-muzejske postavke u Zadružnom domu – Centru za kulturu i cjeloživotno obrazovanje, zadružne biblioteke i mlina, na rijeci Japri. Oduševljeni prirodnim ambijentom oko mlina gosti su odlučili da malo sjednu za stolove i uživaju u čarima netaknute prirode.

Nakon kratkog predaha kod mlina svi zajedno su se uputili u salu za sastanke, gdje je Milovan Antičić, direktor zadruge, na početku sastanka održao kratku prezentaciju o poslovanju zadruge. U toku prezentacije gospodin Banjac je dao i jedan koristan predlog kada su u pitanju poplave i regulacija korita rječice Japre. Trebalo bi uraditi retencije, upustiti vodu u dio zemljišta na kritičnim mjestima, što bi bila mnogo povoljnija investicija u odnosu na kompletnu regulaciju korita.

Na kraju prezentacije Mirko Banjac, direktor Republičkog pedagoškog zavoda, srdačno je čestitao direktoru zadruge na uspješnom radu i zalaganju za daljnji napredak. Konstatovao je kako selo može da živi kvalitetno, i kako se može doći do novih radnih mjesta zahvaljujući ljudima koji su ambiciozni i koji sprovode zamišljene ideje u djela i koje ne ostaju samo „mrtvo slovo” na papiru.

Raspravljano je o jednodnevnim izletima, Školi u prirodi i osnivanju đачkih zadruga. Gospodin Banjac je predložio da se prvo ide sa jednodnevnim izletima i posjetama „Agrojapri”, potom je

potrebno uraditi kvalitetan projekat Škole u prirodi praćen fotografijama i audiovizuelnim snimcima i sve to staviti na sajt Republičkog pedagoškog zavoda RS i na portal *E-obrazovanja* sa prezentacijom ovog projekta. Korisno bi bilo najprije upoznati direktore škola prijedorske, dubičke, novske, kostajničke i banjalučke opštine. Zapravo, treba uraditi više promocija na kojoj bi prezentovali svrhu i ciljeve organizovanja Škole u prirodi. U tom periodu paralelno treba raditi na obezbeđenju sredstava za izgradnju i rekonstrukciju smještajnih kapaciteta za višednevni boravak djece u Školi u prirodi. Uslove smještajnih kapaciteta precizno definisati u elaboratu, koji bi poslužio kao osnova prilikom traženja sredstava od stranih i drugih organizacija. Po mišljenju direktora Banjca treba razmišljati o rekonstrukciji tri učionice OŠ „Branko Ćopić” koje se sada ne koriste, a mogu se preobraziti za Školu u prirodi.

Na pitanje direktora zadruge o osnivanju đачkih zadruga, direktor Banjac je naglasio da u Republici Srpskoj apsolutno ne postoji razrađeni koncept tih zadruga. Bilo bi korisno da se u OŠ „Branko Ćopić” uz podršku „Agrojapre” organizuje eksperimental-

na đачka zadruga i tako zajedno krene u realizaciju ove ideje koja bi predstavljala nukleus širenja đачkih zadruga u Republici Srpskoj.

Po pitanju susreta mladih, tačnije smotre, svi su se složili da bi to bilo jedno izvanredno druženje mladih ovog regiona. Gospodin Banjac je predložio da smotra mladih nosi naslov: Smotra izvornog kulturnog stvaralaštva djece i omladine prijedorske regije. To bi podrazumjevalo smotru običaja, nošnji, stvaralaštva, pjesme, plesova, jela, sijela, posela, svadbi, itd. Ova manifestacija trebalo bi da se održava u maju, 9. ili 25. maja, ostaje da se vidi. Organizatori bili bi OŠ „Branko Ćopić” i PZ „Agrojapra” pod pokroviteljstvom Ministarstva prosvjete. Na kraju razgovora delegacije Republičkog pedagoškog zavoda, na čelu sa direktorom Mirkom Banjcem, Milovanom Antonićem, direktorom PZ „Agrojapra”, i Milošem Odžićem, direktorom OŠ „Branko Ćopić” u Donjim Agićima, usvojeni su sljedeći.

Zaključci:

1. Organizovati jednodnevne izlete i posjete PZ „Agrojapri” tokom maja i početkom juna 2011. godine, kao i tokom narednih godina.
2. Da PZ „Agrojapra” uradi projekat Škole u prirodi u roku od tri mjeseca, koristeći, između ostalog, sadržaje diplomskog rada na Učiteljskom fakultetu učiteljice Slavice Kolundžija na temu „Škola u prirodi na području mjesne zajednice Donji Agići”.
3. Prezentovati projekat Škole u prirodi direktorima prijedorske, dubičke, novske, kostajničke i banjalučke opštine i objaviti ga na sajtu Republičkog pedagoškog zavoda i portalu E-obrazovanja, a u cilju pronalaženja sredstava za finansiranje ovog projekta.
4. U okviru ovog projekta razraditi ekonomsku opravdanost rekonstrukcije tri učionice OŠ „Branko Ćopić” za smještaj djece tokom višednevnog boravka u Školi u prirodi za učenike osnovnih škola prijedorske regije.

5. Da OŠ „Branko Ćopić” uz podršku „Agrojapre” organizuje eksperimentalnu đачku zadrugu najkasnije do 5. jula 2012. godine.
6. Da PZ „Agrojapra” i OŠ „Branko Ćopić” rade na pripremi i organizaciji manifestacije „Smotra izvornog kulturnog stvaralaštva djece i omladine prijedorske regije” koja bi se održavala svake godine 9. ili 25. maja. Angažovati prof. dr Mirka Banjca, direktora Republičkog pedagoškog zavoda, da sačini kratak projekat organizacije ove manifestacije koji će podrazumjevati osim svrhe i ciljeva definisanje svih aktivnosti, nosioce, rokove i pokrovitelje.

Nakon prijatnog višečasovnog druženja i raspravljanja o pitanjima koja su bitni za realizaciju pomenutih ideja, gospodin Banjac sa svojim saradnicima srdačno se zahvalio na lijepom gostoprimstvu i izrazio podršku Republičkog pedagoškog zavoda, Agrojapri”.

*Prof. dr Mirko BANJAC,
direktor Republičkog pedagoškog zavoda Republike Srpske*

PODRŠKA ŠKOLI U PRIRODI U DONJIM AGIĆIMA

Ovo je Bogomdano područje za školu u prirodi

Nakon posjete Osnovnoj školi „Branko Ćopić” i Poljoprivrednoj zadruzi „Agrojapra” u Donjim Agićima, direktor Republičkog pedagoškog zavoda RS prof. dr Mirko Banjac dao je punu podršku ideji direktora „Agrojapre”, Milovanu Antoniću, da se u Donjim Agićima organizuje Škola u prirodi za đake i praktična nastava za studente. Tom prilikom on je izjavio: „Prije svega, ideja direktora zadruge Antonića je da na ovaj lokalitet do-

laze djeca iz okruženja i da na principima Škole u prirodi uče praktične sadržaje. Mislim da je ta ideja izuzetno kvalitetna, te da je treba podržati, a moram kazati da sam fasciniran onim što je čovjek uradio u jednoj mjesnoj zajednici. Ovo je dobar primjer kako može da oživi Republika Srpska kad je u pitanju proizvodnja.

Djecu treba ovdje dovoditi iz više razloga: prvo da vide da sva blagodat nije u gradu i da vide da sva radna mjesta ne čekaju u gradu, da ih mnogo toga lijepog čeka na selu, imaju da vide neke važne procese poljoprivredne proizvodnje i proizvodnje finalnih proizvoda, kao što je uljara za hladno cijeđena ulja, kao što je sušara za čips od jabuka, i mnogo toga što se da vidjeti, uraditi i iskustveno proživjeti što je za našu djecu izuzetno važno.

Ovo je bogomdano područje za Školu u prirodi, ovo je bogom dano područje za izlete i posjete, ovo je primjer da se priroda i društvo, biologija i neki drugi predmeti, geografija, ne uče iz knjiga nego na terenu. Ako tako priđemo problemu, imaćemo zadovoljniju djecu i roditelje, pametniju, kreativniju, obrazovaniju djecu, a imaćemo i stvaranje jedne navike da budućnost ovog naroda jeste u poljoprivrednoj proizvodnji i svim onim što je vezano uz to, a to je čista zdrava voda, čisto zdravo zemljište, jer to je budućnost u 21. vijeku.

Ideja direktora Antonića o organizovanju praktične nastave Škole u prirodi kao i jednodnevnih izleta ima punu podršku Republičkog pedagoškog zavoda i moju podršku sve dok budem radio ovaj posao, i ako ne budem radio, spreman sam da lično pomognem da Agići budu eksperimentalni centar i primjer kako se to može raditi u Republici Srpskoj, jer ovo je primjer ne samo za BiH, ovo je primjer za zemlje u regionu. Malo je zadruga koje mogu nositi ovaj imidž”.

*Senator Republike Srpske i profesor agrarne ekonomije i zadrugarstva, **dr Stevo Mirjanić**, sa studentima Poljoprivrednog fakulteta u posjeti „Agrojapri”*

Velika učionica za đake i studente

Razgovor Nedeljka Srdića, novinara Radio Novog Grada sa Milovanom Antonićeom, direktorom PZ „Agrojapra”, za Radio „Novi Grad”, povodom početka nove zadružne djelatnosti - Seoskog turizma kao nastavne baze za đake i studente (18.05.2011.)

RADIO „NOVI GRAD”: Domaćin sastanka sa direktorom Republičkog pedagoškog zavoda Mirkom Banjcem i njegovim saradnicima bio je direktor Poljoprivredne zadruge „Agrojapra” Milovan Antoniće. Gospodine Antonićeu, čuli smo dobili ste punu podršku gospodina Banjca, da se Vaša ideja o školi na otvorenom, Školi u prirodi, može realizovati. Na samom početku razgovora ka-

žite nam šta Vas je navelo da dođete do ideje da organizujete boravak djece u prirodi i da na taj način uče praktične sadržaje?

MILOVAN ANTONIĆ: Prije svega, Škola u prirodi i praktična nastava za studente su, zapravo, dio našeg šireg koncepta razvoja seoskog turizma i u okviru seoskog turizma preferiramo na, prije svega, omladinski turizam, a preciznije rečeno mislimo da seoski turizam, odnosno „Agrojpra” budu nastavna baza za đake i studente iz niza okolnosti. Dakle, ideja je da se dovedu gosti seoskog turizma, pa samim tim i đaci i studenti koji će u suštini biti i potrošači, odnosno generisaće razvoj domaće hrane, odnosno proizvodnje domaće hrane i na taj način povećati dohodak kroz proizvodnju te hrane, povećati dohodak poljoprivrednog stanovništva ovog kraja.

RADIO „NOVI GRAD”: Šta podrazumjeva Škola u prirodi za đake i nastavna praksa za studente?

MILOVAN ANTONIĆ: Škola u prirodi za đake i nastavna praksa za studente, prije svega podrazumjeva organizovanje praktične nastave u prirodi, upoznavanjem sa proizvodnim programima i proizvodima zdrave hrane u zadružnim pogonima: Mini uljare za proizvodnju hladno cijedenih ulja, mini sušare za preradu voća i gljiva, vodenice na rijeci Japri za preradu žita u integralno brašno, upoznavanje sa načinom sakupljanja sirovog mlijeka, načinom funkcionisanja poljoprivredne apoteke, načinom marketinškog nastupa na tržištu. U okviru ove aktivnosti predviđene su posjete farmama muznih krava i zasadima jabuke. Takođe u okviru ove aktivnosti đaci i studenti bi bili upoznati sa zadružnim vrijednostima i prednostima organizovanja zadružnog preduzetništva u modernom ekonomskom konceptu integralnog održivog ruralnog razvoja. Osim toga, aktivan odmor za đake i studente podrazumjeva organizovanje rekreativnih pješačenja, posjetu ostacima arheoloških iskopina i nalazišta iz perioda ilirskih plemena Japoda, kao i Rimljana, posjetu pećinama u okruženju, posjetu selu Hašanima, rodnom mjestu pisca Branka Ćopića, organizovanje sportskog ribolova na rijeci Japri, organizovanje druženja u prirodi. U cilju afirmacije preduzetništva i zajedništva ovim projektom predviđeno je i organizovanje nekoliko manifestacija, kao što su susreti mladih, sajmovi i slično.

RADIO „NOVI GRAD“: Što ste do sada konkretno učinili da Vaša ideja bude realizovana, zašto ste već dobili podršku mnogih škola, a između ostalog danas i Republičkog pedagoškog zavoda?

MILOVAN ANTONIĆ: Vi znate da smo mi pripremili i izgradili određene infrastrukturne objekte za usluge, sve do smještajnih kapaciteta. Naročito ističem izgradnju zadružnog doma sa učionicom, bibliotekom, etno-muzejskom postavkom, a već sam rekao o kojim se proizvodnim pogonima radi, tu je i prodavnica mješovite robe, benzinska pumpa i restoran sa specijalitetima domaće hrane i mlin sa svojom atraktivnom okolinom, što sve skupa govori o određenim infrastrukturnim objektima i, čak, obrazovnim objektima koji će poslužiti u tu svrhu. Konkretno mi smo već imali organizovane jednodnevne posjete đaka OŠ „Branko Ćopić“ našim objektima, proizvodnim pogonima i vodenici, a u posljednjih desetak dana organizovali smo nekoliko pripremnih sastanaka na koji-

Studenti postdiplomskog studija Poljoprivrednog fakulteta Banjaluka u jednodnevnoj posjeti „Agrojapri“

ma smo razmatrali pitanje organizacije Škole u prirodi, najprije jednodnevnih izleta, ekskurzija i to pitanje smo detaljno najprije razmotrili sa direktorima osnovnih škola opštine Novi Grad, OŠ „Dragan Vujanović“ iz Svodne, OŠ „Vuk Karadžić“ iz Novog Grada, OŠ „Sveti Savo“ iz Novog Grada i direktorom OŠ „Branko Ćopić“ iz Donjih Agića. Drugi pripremni sastanak je održan 11.05.2011. Na tom sastanku su bile učiteljice, pedagozi i profesori svih ovih škola na kojem smo se detaljno dogovorili o predstojećim jednodnevnim izletima ovih škola koji će se održati kroz posjetu „Agrojapri“ u drugoj polovini maja do 10. juna. Takođe, našu zadrugu je prošle sedmice posjetio i dekan PMF-a profesor Rajko Gnjato sa tri profesora gdje smo razgovarali o praktičnoj nastavi za studente i u vezi s tim čak potpisali jedan zajednički sporazum o saradnji. Takođe, do kraja maja očekujemo i posjetu 30 studenata Poljoprivrednog fakulteta koji sada slušaju seminar iz zadrugarstva i sa njma će doći čuveni profesor Stevo Mirjanić, očekujemo tu posjetu, takođe i dogovor sa tim fakultetom o uspostavljanju praktične nastave i za ove studente.

RADIO „NOVI GRAD“: Napravili ste mnogo toga, učinili da Škola u prirodi može uspješno startovati, šta je to još što nedostaje da to bude jedna kompletna cjelina?

MILOVAN ANTONIĆ: Nedostaju smještajni kapaciteti koji su malo krupniji zalogaj, to je investicija od sto i više hiljada maraka. Moraćemo napraviti jedan temeljit projekat i sa tim projektom konkurisati za sredstva. Naravno, dobro bi dašla podrška opštine uz ostale podrške koje imamo od strane struke i nauke, Prosvjetno pedagoškog zavoda, naučne zajednice i pomenutih fakulteta.

RADIO „NOVI GRAD“: Od mnogih ideja koje ste do sada realizovali navedite nam razloge zbog kojih „Agrojapra“ i Donji Agići mogu biti kandidovani za organizaciju škole ovakvog tipa?

MILOVAN ANTONIĆ: Evo, pokušaću ukratko da kažem, a više je riječ o vrijednostima koje negujemo. Hoću da kažem da Poljoprivredna zadruga „Agrojapra“ je organizacija koja uči i razvija osjećaj brige, poštovanja i saradnje među ljudima. U „Agrojapri“ se uči kako raditi zajedno i ostvarivati zajedničke ciljeve. Svojim proizvodnim programima i zadržnim vrijednostima ova za-

druga ruši staru zabludu da sve što je staro ne vrijedi, jer nadahnuća za novi razvoj nalazimo u starim djelatnostima koje se obavljaju na nov način okrenute budućnosti. Poljoprivredna zadruga „Agrojapra” u proteklih deset godina postojanja je dokazala da razvoj sela nije utopija već opcija koja neiskorišten prostor pretvara u razvojnu šansu koja generiše zapošljavanje i dohodak. Temeljna filozofija ove zadruge nije profitabilnost po svaku cijenu, već održivost po svaku cijenu, to jest održivost razvoja zadruge i njenih brojnih članova, održivost i održavanje lokalne zajednice, lokalne prirode i lokalnog društva. „Agrojaprino” desetogodišnje iskustvo govori da je jedini izlaz iz siromaštva i zaostalosti u ulaganju u proizvodnju i ulaganju u obrazovanje. Stoga „Agrojapra” je po proizvodno-preduzetničkoj djelatnosti zadružni obrazac za cijelu BiH, a po društvenoj nadgradnji „Agrojapra” je škola zajedništva, povjerenja i tolerancije među mještanima različitih nacionalnosti. Zato se s pravom kandidujemo kao najbolje mjesto za Školu u prirodi za đake i nastavnu praksu za studente.

RADIO „NOVI GRAD”: Gospodine Antoniće, hvala Vam lijepo za razgovor sa nadom da ćete uspješno realizovati Vašu sadašnju ideju, a imajući u vidu sve što ste do sada učinili u proteklih deset godina, nema sumnje da ćete u tome biti i uspješni.

MILOVAN ANTONIĆ: Hvala i vama!

INTERVJU

Studenti imaju šta da nauče

Razgovor Bojane Babić, novinara Raio Novog Grada sa magistrinom Vesnom Mrdalj asistentom na Poljoprivrednom fakultetu u Banjaluci, povodom posjete PZ „Agrojapra” (28.05.2011.)

RADIO „NOVI GRAD”: Studenti Poljoprivrednog fakulteta u Banja Luci posjetili su „Agrojapru” u Donjim Agićima, gdje su se upoznali sa proizvodnim programima i prizvodima ove zadruge. Studenti i profesori su ovom prilikom poklonili zadruzi set naučnih knjiga. „Studenti su imali mnogo toga da vide i nauče”, rekla je asistent na Poljoprivrednom fakultetu Vesna Mrdalj.

VESNA MRDALJ: Ja sam prosto zadivljena ovim što smo vidjeli danas. Danas u organizaciji Poljoprivrednog fakulteta iz Banja Luke smo napravili jednu ekskurziju, bolje rečeno posjetu Poljoprivrednoj zadruzi „Agrojapra” u Donjim Agićima sa kojom mi inače imamo jako lijepu saradnju. Već nekoliko puta smo dobijali

poziv od gospodina Milovana Antonića da dođemo ovdje kod vas, da posjetimo Donje Agiće, odnosno zadrugu i tom prigodom smo za biblioteku u okviru Poljoprivredne zadruge u Agićima poklonili jedan set knjiga, stručnih, odnosno naučnih publikacija sa našeg fakulteta, radi unapređenja obrazovanja poljoprivrednih proizvođača, odnosno zadrugara, sa ovog područja.

RADIO „NOVI GRAD“: Šta ste danas imali priliku da vidite, a možda studenti i nešto da nauče?

VESNA MRDALJ: Što se tiče toga imali smo zaista mnogo toga lijepog i dobrog da vidimo i mislim da su studenti danas imali priliku da dosta toga i nauče. Vidjeli smo sušaru za voće, zatim posjetili smo pogon za proizvodnju suncokretovog i bundevinog ulja. Evo sada, trenutno, smo ovdje u mlinu gdje se pravi brašno i nakon toga ćemo u muzejsku postavku, odnosno u biblioteku.

RADIO „NOVI GRAD“: Da li vi kao profesor praktikujete ovu terensku nastavu?

VESNA MRDALJ: Mi, profesori, inače praktikujemo terensku nastavu, pošto je kod nas tek od 2005. godine osnovan odsjek agrarne ekonomije i ruralnog razvoja. Drugi odsjeci više preferiraju terensku nastavu zbog nastavnog plana i programa, ali je ovo za nas prva, da tako kažem, konkretna terenska nastava, a nadam se ne i poslednja, jer ovo su zaista lijepi primjeri kako treba raditi, kako treba razvijati selo. Moram da kažem da Republika Srpska, odnosno Bosna i Hercegovina, ima zaista veliki turistički potencijal i da mi imamo mogućnosti za razvoj seoskog turizma na ovom području, ali ključni faktor za taj razvoj su ljudi i naravno prevashodno novac, koji je neophodan da bi se takva jedna aktivnost pokrenula i da bi zaživjela na ovom području.

INTERVJU

Ukazali smo na osnovne principe našeg rada

Razgovor Bojane Babić, novinara Radio Novog Grada sa Milovanom Antonićem direktorom PZ „Agrojapra”, povodom posjete studenata Poljoprivrednog fakulteta iz Banjaluke (28.05.2011.)

RADIO „NOVI GRAD”: Direktor zadruga „Agrojapra” kaže da u Školi u prirodi može dosta toga naučiti.

MILOVAN ANTONIĆ: Uobičajeno je da svim našim gostima i delegacijama predstavljamo razvoj zadruge od samih početaka do danas, izložimo neke naše temeljne principe i principe koji su u vezi sa održivim razvojem poljoprivredne proizvodnje i uopšte seoske zajednice. Pokazali smo studentima tehnološki postupak sušenja šljive i pravljenja čipsa od jabuke u sušari, pokazali im tehnološki postupak hladnog cijedenja ulja od bundevinih sje-

menki i suncokreta. Posjetili su etno-muzejsku postavku, našu učionicu i biblioteku, gdje su u ime Poljoprivrednog fakulteta podarili jedan broj knjiga, kako bismo popunili biblioteku i uvećali naš bibliotečki fond koji je sada u začetku. Na kraju smo posjetili mlin, gdje su studenti vidjeli kako se ovdje proizvodi brašno od domaćeg kukuruza. Mlin je, istovremeno, turistička atrakcija i jedna pretpostavka budućeg seoskog turizma na čijem razvoju intenzivno već neko vrijeme radimo. Ono što je posebno bilo upečatljivo je da kao nijedna delegacija do sada, a prirodno je jer se radi o studentima koji slušaju izborni predmet zadrugarstva, koji će sutra najvjerojatnije raditi u ovakvim organizacijama kao što je zadruga, postavili su preko 20 podsticajnih pitanja. Mislim da ste sami imali priliku slušati razgovor, oko 40 minuta trajala je cijela prerezantacija, a još toliko sam odgovarao na razna pitanja iz ove oblasti.

Mi smo prekjuche imali posjetu studenata prostornog planiranja sa PMF-a. Dakle, i sa ovom posjetom mi uspostavljamo još jednu praksu jednodnevnih izleta i ekskurzija studenata i đaka, tako da praktično pravimo i jedan uvod u omladinski – studentski turizam koji bi trebalo da zaživi kroz višednevne posjete.

RADIO „NOVI GRAD“: Hoće li biti još koja posjeta studenata?

MILOVAN ANTONIĆ: Da, mi imamo program posjeta sve do 8. juna. Mislim da je Radio „Novi Grad“ objavio taj program posjeta. Za sada mislim da neće biti više posjeta studenata, zato ostaje nekoliko osnovnih škola sa područja naše opštine da posjete „Agro-japru“ i Donje Agiče. Čuo sam veoma pozitivne komentare od dječice i učiteljica koji su prije neki dan bili ovdje i ugodno se osjećali i u zadruzi i na livadi kod mlina. To je za njih naprosto bio raj. I taj dodir sa prirodom, sa tako raskošnom prirodom u Podgrmečju, koja je puna lijepih šuma, bistrih potoka i izvora pitke vode, puna livada sa šarenim mirisnim cvijećem. U toj raskošnoj podgrmečkoj prirodi djeca i omladina imaju direktan kontakt sa prirodom, što je mislim neophodni uslov za sreću.

RADIO „NOVI GRAD“: Milovan Antonić je dodao da studente treba dovoditi na selo gdje bi svoje teorijsoko znanje upotpunili praksom.

Profesori Prirodno-matematičkog fakulteta iz Banjaluke u posjeti „Agrojapri“: (s lijeva na desno) Drago Todić, Goran Trbić, Radoslav Dekić i dekan Rajko Gnjato

**UNIVERZITET U BANJALUCI, PRIRODNO-MATEMATIČKI FAKULTET,
STUDIJSKI PROGRAM ZA GEOGRAFIJU**

Izvođenje terenske nastave

Na osnovu nastavnih planova i programa PMF- a Banjaluka studenti studijskih programa geografija, prostorno planiranje, biologija i ekologija obavezni su tokom studija izvesti terensku nastavu u prirodi. Na osnovu međusobnog Sporazuma o saradnji PMF-a i PZ „Agrojapra” Donji Agići veći dio te nastave izvođiće se na području Donjih Agića i prostora koji pokriva navedena zadruga.

Studenti studijskog programa geografije pristupili izveli su terensku nastavu od 2008. godine na navedenom području. Ona sadrži više naučnih oblasti kao što su: kartografija, geologija, hidrologija, geomorfologija, geografija naselja, privredna geografija i regionalna geografija. Područje doline Japre, Podgrmeča i Potkozarja je idealno za proučavanje i savladavanje terenske nastave osnovnih reljefnih oblika, hidroloških karakteristika i proučavanja kraških oblasti spoljnih Dinarida i oboda Panonske nizije. Idealne uslove za taj rad pruža područje koje pokriva PZ „Agrojapra” svojim djelatnostima za proučavanje površinskih i podzemnih kraških oblika (vrtače, uvale, jame, pećine, kraške zaravni...) kao i naselja od rimskog perioda iz IV vijeka p.n.e., preko naselja iz zadnjih stotinu godina do savremenih naselja u XXI vijeku. Do sada su zastupljeni svi osnovni segmenti potrebni za realizaciju terenske nastave osim stambenog smještaja studenata u objektima „Agrojapre” koji još nisu izgrađeni. Za to su potrebna posebna sredstva i pomoć resornih ministarstava RS i opštine Novi Grad. Posebno treba istaći već izgrađeni seoski dom i čitaonicu sa internet uređajima za dnevni i večernji boravak studenata i svakodnevnu analizu terenske nastave i profila po pojedinim naučnim oblastima.

Do sada je ovakav obavezni vid nastave pokazao izuzetne rezultate terenskog rada nezamjenjivog u nastavno – naučnoj praksi. O tome najbolje kazuju zapažanja studenata koji su ukazali na prednost terenskog rada u odnosu na kabinetski rad, jer se međusobno nadopunjuju.

Putem studenata studijskog programa za geografiju krenuli su i studenti ostalih studijskih grupa prostornog planiranja, biologije i ekologije u izvođenju terenske nastave. Ona se uglavnom odnosila na prostorni raspored naselja i ljudskih zanimanja, proučavanje biljnih i životinjskih vrsta podneblja i ekosistema Dinarske oblasti. Pri tome su posebno analizirani pogoni „Agrojapre” za proizvodnju zdrave hrane i uključivanje lokalnog stanovništva u te tokove. Osim tradicionalne proizvodnje sušenog voća, domaćeg kruha studenti imaju posebnu priliku da posmatraju otkup mlijeka od krava sa ekološki čistih pašnjaka za potrebe domaćih mljekara. Vrhunac takve proizvodnje je proizvodnja djevičanskog bundevinog ulja, je-

dinog pogona takve vrste u RS i BiH. Sve u svemu studenti dožive pravu renesansu na prostoru „Agrojapre” u odnosu na učmalu i posrnulu privredu susjednih opština u oblasti agrara.

Studenti su oduševljeni koncepcijom rada „Agrojapre” koja okuplja 255 zadrugara iz 23 sela podgrmečkih opština Novi Grad, Prijedor, Oštra Luka i Krupa na Uni koja je preporodila ruralno područje japranske doline na prelazu iz XX u XXI vijek. Sve to oplemenjeno je zavičajnim muzejem kojem nedostaju predmeti iz rimskog perioda naseljavanja japranske doline prije 2400 godina, a čiji su eksponati u Zemaljskom muzeju u Sarajevu.

Očekujemo skori razvoj ruralnog turizma koji će japransku dolinu pretvoriti u bajkovitu oazu odmora i rekreacije gostiju – turista svih uzrasta i iz svih predjela eks Jugoslavije i susjednih zemalja.

Prof. dr Drago Todić

*Studenti Prirodno-matematičkog fakulteta,
Banjaluka u posjeti „Agrojapri”*

Универзитет у
Бањалуци
ПОЉОПРИВРЕДНИ
ФАКУЛТЕТ

University of Banjaluka, Faculty of
Agriculture

☎: +387 51 312 390;

Факс: +387 51 312 580 Е-mail: agrobl@blic.net

78000 БАЊАЛУКА, Универзитетски град, Булевар војводе Петра Бојовића 1А. РС –БиХ

Датум: 07.06.2011
Бања Лука

Број: 0102-2255/11

Поштовани господине Антонићу,

посјетом ПЗ "Агројапра" Доњи Агићи, 28. маја 2011. године, студенти треће године, као и наставни кадар Пољопривредног факултета, Универзитета у Бањој Луци проф. др Стево Мирјанић и магистар Весна Мрдаљ су имали прилику да се упознају с дјелокругом рада ове задруге.

Кроз презентацију Ваших програма развоја задруге и села, увјерили сте нас да спадасте у ред најорганизованијих и најфункционалнијих задруга како на подручју Републике Српске, односно Босне и Херцеговине, тако и региона. Због тога заслужујете сву пажњу и подршку релевантних институција у РС и БиХ из домена развоја пољопривреде и руралних подручја.

Пољопривредни факултет и Институт за економику пољопривреде и рурални развој је одређена да и у будућности настави и интензивира сарадњу с Вама и ПЗ "Агројапра", која ће подразумјевати не само извођење практичне наставе за наше студенте већ и подршку кроз израду одређених развојних програма у оквиру дјелокруга Вашег рада.

Стога, овом приликом желим да Вам се најискреније захвалим на Вашем срдечном пријему и радујем се наставку наше сарадње.

С поштовањем,

Декан Пољопривредног факултета
Др др Александар Остојић

Domaćinski su nas dočekali

U okviru projekta Škola u prirodi Poljoprivrednu zadrugu „Agrojapra” u Donjim Agićima su posjetili učenici drugog i trećeg razreda Osnovne škole „Sveti Savo” iz Novog Grada sa svojim nastavnicima. Nakon jednodnevne posjete 25.05.2011., učiteljice Jadranka Graonić i Zvezdana Semiz iznijele su svoje utiske.

Jadranka Graonić učiteljica drugog razreda

Htjeli bismo zahvaliti gospodinu Antoniću što nas je pozvao i što smo imali priliku da djeca sve upoznaju, da upoznaju i kako se suši voće, i da vide hladnjaču, da upoznaju proces pravljenja ulja, da vide muzej, da upoznaju kako se melje žito. Stvarno su nas jako lijepo dočekali, jako lijepo su to objasnili djeci. Djeca su imala priliku da pitaju što god žele. Odgovarajući kratko i jasno, izlazili su im u susret. Bili su dobri domaćini, bilo je odlično i stvarno bih

preporučila svima da dođu da to razgledaju. Djeca imaju šta da vide, imaju gdje da se poigraju. Bilo je odlično!

Zvezdana Semiz, učiteljica trećeg razreda

Ne samo učenici nego i učiteljica je bila prvi put u Agićima i svi smo oduševljeni. Prije svega jako lijep doček i veliko gostoprinstvo od strane gospodina Antonića i njegovih najbližih saradnika. S djecom su sve vrijeme bila dva stručna lica koja su im dala potpune informacije za čips od jabuke i suve šljive. Objasnili su im proces proizvodnje ulja od bundeve, kako se proizvodi, kako se pakuje i malo su ih počastili svojim proizvodima. Otišli smo do laktofriza, pa smo pogledali i tu stanicu, velike laktofrize u kojima stoji mlijeko. Sve vrijeme dok smo boravili u zadruzi, sa djecom su bile dvije gospođe koje su pomagale nama oko čuvanja djece. Djeca su bila smještena u hladu, iznijeli su im stolice, pa su jeli, otišli su do prodavnice i sebi su ponešto kupili. Onda smo otišli do mlina i tamo smo nastavili razne sportske aktivnost. Djeca su puna utisaka, i svi smo puni utisaka. Rado bi došli ponovo, rekli su mi da im je izlet ove godine bio ljepši od prošlogodišnjeg.

DJEČJE STVARALAŠTVO

POSLIJE JEDNODNEVNIH IZLETA U DONJIM AGIĆIMA 25.05.2011.

Agrojapra stihom i bojom đaka OŠ „Sveti Savo”

Bio sam na izletu u Donjim Agićima. Posebno mi se sviđjela rijeka Japra. Naučio sam kako se pravi čips od jabuke i kako se pravi ulje od bundeve i od suncokreta.

Nemanja Maleš, II₁

U Donjim Agićima sam prvi put vidjela kako se suši voće. U mlinu nam je mlinar objasnio kako snaga vode okreće točak i kako se melje žito. Na rijeci Japri sam pravila bazenčić za ribice i tražila školjkice. Hvatala sam i punoglavce u barici kod mlina. Na velikoj livadi smo se igrali graničara sa našim učiteljicama. Najljepše mi je bilo kada sam gledala rijeku Japru.

Ivana Šurlan, II₁

Bila sam na izletu u Donjim Agićima. Vidjela sam kako se suši voće i prvi put sam ušla u hladnjaču. Tete su nam objasnile kako se pravi ulje od suncokreta i od bundeve i kako se stavljaju čepovi na flaše. Probali smo i čips od jabuke i bio je jako ukusan, kao i sjemenke koje sam jela i ranije. Išli smo i u mlin i kotač nas je sve uprskao i rashladio. Najviše mi se svidio mlin, rijeka Japra i livada. Tamo sam se igrala.

Belma Berberović II₁

Bila sam na izletu u Donjim Agićima. Tamo sam vidjela sušaru, hladnjaču i prostoriju u kojoj se proizvodi ulje. Naučila sam kako se pravi čips od jabuke, kako se suše šljive, kako se dobija ulje i vidjela sam kako se melje kukuruz. Na livadi pored mlina sam se igrala sa svojim drugovima. Voljela bih opet ići na ovakav izlet.

Emilija Šurlan, II₁

UDonjim Agićima sam naučio kako se pravi čips od jabuke i ulje od suncokreta i bundeve. Vidio sam i razne mašine i tete su nam objasnile za šta se one koriste. Probali smo čips, kao i sušene šljive i sjemenke od bundeve. U muzeju su mi se najviše sviđjeli kolijevka i stari alat. U mlinu sam vidio kako nastaje kukuruzno brašno. Najljepše mi je bilo kada sam gledao rijeku Japru i kada sam se na livadi pored mlina igrao graničara.

Nikola Đorojević, II₁

Bila sam u Donjim Agićima. Vidjela sam rijeku Japru. Bila sam u sušari. Probala sam čips od jabuke i sušene šljive. Naučila sam kako se pravi ulje i vidjela sam kako se melje kukuruz i kako nastaje kukuruzno brašno. Najviše mi se sviđjelo katda smo se igrali na livadi kraj mlina.

Melita Ramić, II₁

UDonjim Agićima sam naučila da se ulje pravi od sjemenki bundeve i da se od jabuka može napraviti ukusan i zdrav čips. Bilo mi je najljepše kada sam gledala kako se melje kukuruz i dobija kukuruzno brašno.

Damjana Đumić II₁

UDonjim Agićima sam saznala da se od jabuka može napraviti čips i da postoji brašno koje je zeleno. Ušla sam i u hladnjaču, a vidjela sam i kako se pravi ulje od bundevinih sjemenki. Probala sam proizvode „Agrojapre” i bili su veoma ukusni. Bila sam i kod mlina na rijeci Japri. Sakupljala sam školjke, posmatrala žabe i hvatala sam punoglavce.

Ana Risojević, II₁

Izlet

U Agiće smo išli,
do mlina smo sišli.
Tamo je velika livada,
a ima i malo hlada.

Dok Japra veselo žubori
dječija graja se ori.
Fudbaleri i odbojkaši mali
veselo su po livadi skakali.

Pecali smo, prskali se, trčali
i puno se iskakali.
Od igre smo se umorili
i jako oznojili.

Ponovi bi išli tamo,
jer je tamo vazduh čist.
Igrali bi se ponovo
i radili bi nešto novo.

Lazar Zec, III₁

Izlet u Donje Agiće

Moji drugari i ja sastali smo se ispred škole u osam časova i 30 minuta. Zajedno smo pošli do hotela, ušli u autobus i krenuli u devet časova.

Nakon kraće vožnje smo stigli. Izašli smo iz autobusa i otišli da vidimo „Agrojapru”. Tamo smo slušali šta nam govori direktor Milovan Antonić. Teta Nada nam je objasnila kako se pravi čips od jabuke i kako se suše šljive. Ona je agronom. Obišli smo zadrugu. Tamo je bila Dragana koja nam je pokazala kako se pravi ulje od bundeve i suncokreta, brašno, a jeli smo i sjemenke. Vidjeli smo mašinu za čepljenje flaša. Došli smo do sljedeće prostorije u kojoj su bila dva velika laktofriza. To je laktofrizna stanica. Dok smo mi to gledali, u dvorištu su nam postavili stolove i stolice. Kad smo sve pregledali, sjeli smo i jeli. Vidjeli smo i muzej i biblioteku. Nakon toga otišli smo do mlina. Mlin je udaljen oko jedan kilometar od „Agrojapre”. Tu smo vidjeli kako se melje kukuruz. Otišli smo na livadu i igrali se. Skupljali smo školjke i kamenje. Prošetali smo do autobusa i krenuli kući.

Ana Janković III,

Na povratku smo vidjeli Osnovnu školu „Branko Ćopić”. Kada sam stigla, svima sam dala poklon, a i učiteljici. Ovaj izlet nikada neću zaboraviti.

Ana Janković, III₁

Bili smo u muzeju

Okupili smo se kod škole u pola devet. Formirali smo red i krenuli prema hotelu. U devet časova krenuli smo u Donje Agiće. Putovali smo oko pola sata.

Kad smo stigli direktor „Agrojapre” ispričao nam je puno zanimljivosti o zadruzi. Jedna od radnica nam je pokazala hladnjaču gdje su jabuke. U njoj je temperatura četiri stepena. Onda nam je pokazala ostale strojeve u sušari i dala nam čips od jabuke. Otišli smo do druge radionice u kojoj se proizvodi ulje od bundeve i sun-cokreta. Tamo smo vidjeli razne mašine i strojeve. Tu su nas isto počastili čipsom od jabuke, ali i sjemenkama i suvim šljivama. Nakon toga, došli smo do mljekare. Tu su bila dva laktofriza u kojima ima po 900 litara mlijeka. Otišli smo do muzeja. Tu smo vidjeli

puške, puno starih ćupova i raznih drugih stvari. Igrali smo se kraj muzeja, jeli, pili, kupovali šta smo htjeli i krenuli ka mlinu. Tamo smo se igrali bagmintona, fudbala, gađanja travom i raznih drugih igara. Mlin je bio kraj rijeke Japre. U mlinu se melje kukuruz.

Opet smo formirali red i krenuli prema autobusu. Krenuli smo u Novi Grad. Ovaj izlet nikada neću zaboraviti.

Dario Medić, III₁

Mlin nas je oduševio

Napokon je došao dan polaska na izlet. Mjesto okupljanja je bilo školsko dvorište. Napravili smo kolonu i krenuli prema autobusu. Moj razred je išao na izlet u Donje Agiće.

Kad smo došli u Agiće, prvo mjesto na kojem smo bili bila je fabrika zdrave hrane. Direktor nas je upoznao sa Nadom i Draganom. Teta Dragana nam je pokazala mašine i objasnila njihov rad. Pogledali smo i kako se proizvodi ulje i malo se odmorili u dvorištu. Takođe smo posjetili i laktofriznu stanicu i muzej. Tu smo mnogo toga vidjeli i čuli. Igrali smo se u dvorištu i onda smo otišli

do mlina. Mlin nas je sve oduševio. Rijeka Japra, koja je pokretala mlin, bistra je i čista. Pored mlina je livada.

Vrijeme u našoj igri brzo je prošlo. Spakovali smo stvari i krenuli prema autobusu. Kada smo došli kući, bili smo umorni, ali i srećni što smo bili u Agićima na izletu.

Igor Samardžija III₁

Pregazili smo Japru

Osvanuo je lijep i sunčan dan. Probudila sam se jako uzbuđena. Tog dana išli smo u Donje Agiće na izlet. Okupili smo se ispred škole u pola devet. Krenuli smo do hotela „Una” gdje nas je čekao autobus.

Vožnja je trajala oko pola sata. Došli smo do „Agrojapre” gdje su nas dočekali naši domaćini. Pokazali su nam kako se suše šljive i kako se pravi čips od jabuka. Vidjeli smo kako se pravi i ulje od bundeva. Tu su nas počastili njihovim proizvodima. Sve je bilo veoma ukusno. Vratili smo se i vidjeli laktofriz. Obišli smo muzej sa starim predmetima, a do njega je bila i mala biblioteka. Pošto smo bili gladni, sjeli smo i jeli. Onda smo se malo igrali. Krenuli smo prema mlinu pjevajući. Tamo smo se dugo igrali. Igrali smo se graničara, dobacivanja, odbojke, bagmintonu. Preskakali smo rijeku Japru. Kad se umorimo, sjednemo u hlad i jedemo sendviče i slatkiše. Sve oko mlina, kao i sam mlin, je prelijepo. U mlinu smo vidjeli kako se vrti točak i kako se melje žito. Ja sam zaista uživala.

Vrijeme je nažalost brzo prošlo i morali smo se vratiti kući. Ovo je bio jedan vrlo lijep izlet koji ću dugo pamtit.

Lola Lončar, III₁

Tu se proizvodi čips od Jabuke

Probudila sam se u sedam časova i ustala srećna zato što ću s drugarima ići na izlet. U pola devet okupili smo se ispred škole.

Formirali smo red i krenuli pred hotel. Ispred hotela bili su autobusi. Ušli smo u autobus i krenuli.

Putovali smo oko 30 minuta. Jednom đaku je bilo muka tokom puta. Kad smo došli u Donje Agiće, posjetili smo „Agrojapru”. Upoznali smo direktora gospodina Antonića i njegove pomoćnice Draganu i Nadu. Tu se proizvodio čips od jabuka. Jabuke su stavljali u hladnjaču da se ne pokvare. Jabuke su sjekli na kriške i stavljali ih na tacne. Poslije toga stavljaju ih u sušaru. Kada smo vidjeli kako se pravi čips od jabuke, otišli smo u drugi pogon. Tu se pravi ulje od bundeve, ulje od suncokretovih sjemenki i suve šljive. Obišli smo i muzej. Tu ima puno starih predmeta. Kad smo pregledali sve eksponate otišli smo do restorana. Tu smo se ugodno smjestili i jeli. Poslije jela otišli smo do mlina. Mlin je bio prelijep. Pored mlina je ogromna livada za igru. Prvo smo gledali rijeku Japru i skupljali kamenčiće za školu. Iz rijeke smo vadili kamenčiće različitih oblika. Učiteljica nas je sve pozvala na igru. Igrali smo bagminton, fudbal, graničara, a čak smo se gađali i zatrpavali sijenom. Sunce je bilo baš jako. Kod mlina smo se igrali oko četiri sata.

Krenuli smo oko 16 časova. Kad sam došla kući, bila sam crvena kao rak. Ovaj izlet nikada neću zaboraviti.

Lara Štrbac, III₁

Maja Svilar III₁

Škola u prirodi – najljepše iskustvo

Utisci učiteljica OŠ „Vuk Karadžić” povodom posjete „Agrojapri” i Donjim Agićima, 150 učenika drugog i trećeg razreda i 80 đaka prvog razreda ove škole 06.06.2011. i 07.06.2011.

DRAGANA STUPAR Zovem se Dragana Stupar, učiteljica sam u OŠ „Vuk Karadžić” u Novom Gradu. Danas smo bili na izletu, posjetili smo Hašane i Donje Agiće, u Donjim Agićima i zadrugu „Agrojapru” čiji je direktor Milovan Antonić. Možemo reći da je ovo prvi put da naša škola izvodi izlete u ovaj dio Podgrmeča i podgrmečkih sela. Znači, obilazak rodnog mjesta Branka Čopića i upoznavanje sa prirodnim ljepotama koje mi imamo u ovoj opštini. Mogu vam reći da sam veoma iznenađena dočekom direktora Milovana Antonića koji nas je ugostio maksimalno i sve pohvale za njegov rad i trud, a i djeca su takođe oduševljena. Posjetili smo sušaru za voće, šljive, jabuke i kruške, zatim uljaru, u

kojoj se proizvodi ne rafinisano, već hladno cijedeno ulje koje je mnogo kvalitetnije. Vidimo da zadruga raspolaže i laktofriznom stanicom, bavi se otkupom mlijeka. Potom smo otišli u muzej i vidjeli etno-muzejsku postavku. U okviru zadruge Agrojapra je i biblioteka koja je još uvijek u fazi dopunjavanja stručnom literaturom, a zatim smo pješačili jedno 700-800 m u okviru tog kompleksa do mlina na rijeci Japri, gdje su se djeca mogla upoznati sa proizvodnjom brašna, heljadinog brašna, pšeničnog brašna i sveg ostalog što mlin prerađuje. Sretni smo što na teritoriji opštine imamo jedno ovakvo izletišta, odnosno što postoji „Agrojapra” koju mi možemo da posjetimo i da naučimo nešto, lijepo se provedemo i provedemo dan u prirodi. Lijepo bi bilo da se jednog dana, ako bude mogućnosti, otvori na ovim prostorima i zaživi Škola u prirodi koja bi uveliko doprinijela razvoju naše djece, a i omladine koja dolazi sa fakulteta. Oduševljeni smo tom posjetom.

VESNA DOŠEN Ja sam učiteljica Vesna Došen, radim u OŠ „Vuk Karadžić” u Novom Gradu. Danas smo po prvi put u Donjim Agićima, izuzetno sam prijatno iznenađena. Naišli smo, na ljubaznog domaćina gospodina Antonića koji nas je zaista ugostio na jedan pravi način. Našoj dječici smo danas obezbjedili jedan neobičan boravak u prirodi, što veoma nedostaje našoj nastavi. Do sada nismo imali takvog načina edukacije učenika, danas možemo da vidimo ovdje jedno veliko veliko oduševljenje učenika. Mnoge nastavne sadržaje, koje ne obradimo u toku nastave danas su djeca mogla na očigledan i adekvatan način da usvoje. Svi nosimo prijatne utiske tako da smo svi oduševljeni. Planiraćemo da jedan budućí izlet provedemo u ovim krajevima, jer zaista djeci pruža mnogo mnogo toga više nego što možemo u okviru nastavnog sadržaja u školama da obradimo.

SLAVICA KOLUNDŽIJA Škola u prirodi je jedno od najljepših iskustava koje se može priuštiti djeci ovog uzrasta. Pošto se radi o grupi djece šestogodišnjaka, odnosno o đacima prvacima, odlučili smo da ovaj put posjetimo Donje Agiće i da posjetimo samo lokalitet vodenice, odnosno mlina koji melje žito, i područje oko mlina.

Djeca su vidjela proces kako nastaje brašno i igrali su se na jednoj livadi. Organizovali smo jedan zajednički ručak u restoranu, ovdje u Agićima, gdje su se djeca družila i uz sve ove sadržaje usput smo još vidjeli neke seoske škole, pričali smo o mnogim sadržajima koje smo mi već i u učionici obradili, ali boravak i razgovor sa djecom u prirodi je nešto sasvim drugo i nešto što djeca najviše vole. Svaka-ko, ova školska godina je bila izuzetno uspješna školska godina zato što smo od malih neukih šestogodišnjaka stvorili buduće prave đake, pripremili smo ih za redovnu nastavu, onu koja ima časove, radili smo razne aktivnosti, a sve to što smo uradili pokušali smo ovdje na ovom lokalitetu još dodatno objasniti djeci u prirodnom okruženju. Ovim ćemo zaokružiti ovu školsku godinu i pripremamo se za drugi razred.

Povezivanje vijekova

Osnovna škola „Dragan Vujanović”, Svodna, PO Radomirovac

Posjeta „Agrojapri” u Donjim Agićima je obogatila, upotpunila i zaokružila naučeno gradivo iz prirode četvrtog i petog razreda. Kako je ove godine bio organizovan izlet samo za peti razred, nadam se da će u budućnosti biti više ovakvih sadržajnih izleta, organizovanih i za ostale razrede, pogotovu za četvrti, jer baš tada učenici najviše uče o privredi. Prema utiscima učenika, zaključio sam da je izlet bio dinamičan, zanimljiv i poučan.

Pored proizvodnje bundevinog hladno cijeđenog ulja, učenici su vidjeli i probali razne proizvode ove zdruge. Najviše što ih je oduševilo, kao i nas nastavnike, bio je objekat u kojem je smješten zavičajni muzej sa etno-postavkom, jedna savremena učionica, te biblioteka sa veoma toplim ambijentom. Prema riječima gospodina Milovana Antonića, koji stoji na čelu „Agrojapre”, ovaj objekat je otvoren i đacima gdje bi mogli da organizuju razna druženja, poput kreativnih radionica, književnih večeri u biblioteci a sve u cilju napretka vaspitanja i obrazovanja.

Preljep ambijent ovog podgrmečkog kraja, Donje Agiće čini ozbiljnim i veoma interesantnim turističkim odredištem. Sama vodena na rijeci Japri povezuje drevne i zdrave načine proizvodnje brašna sa današnjicom.

Prema svemu navedenom i viđenom, zaključak je da „Agroja-pra”, pored svega drugog ima i odlične uslove za školu u prirodi i školske izlete.

***Dražen BABIĆ,**
profesor razredne nastave*

Priča o piscima Branku i Mladenu

Intervju Nedeljka Srdića, novinara Radio Novog Grada sa Milanom Antićem, direktorom PZ „Agrojapra”, za Radio „Novi Grad” povodom realizacije posjeta đaka i studenata „Agrojapri” i Donjim Agićima – emitovan 12.06.2011.

RADIO „NOVI GRAD”: Ovih dana je u Poljoprivrednu zadrugu „Agrojapru” stiglo i pismo od dekana Poljoprivrednog fakulteta u Banjaluci u kojem se iznose vrlo zanimljive ocjene i zahvalnost fakulteta na jednodnevnom boravku studenata u „Agrojapri”, a u pismu se između ostalog kaže:

Posjetom Poljoprivrednoj zadruzi Agrojapra Donji Agići, 28. maja 2011. godine, studenti treće godine, kao i nastavni kadar Poljoprivrednog fakulteta Univerziteta u Banjaluci prof. dr Stevo Mirjanić i magistar Vesna Mrdalj su imali priliku da se upoznaju sa djelokrugom rada ove zadruge.

Kroz prezentaciju vaših programa razvoja zadruge i sela, uvjerali ste nas da spadate u red najorganizovanijih i najfunkcionalnijih zadruga kako na području Republike Srpske, odnosno Bosne i Hercegovine, tako i regiona. Zbog toga zaslužujete svu pažnju i podršku relevantnih institucija u RS i BiH iz domena razvoja poljoprivrede i ruralnih područja.

Poljoprivredni fakultet i Institut za ekonomiku poljoprivrede i ruralni razvoj je opredjeljena da i u budućnosti nastavi i intenzivira saradnju s vama i Poljoprivrenom zadrugom „Agrojapra”, koja će podrazumjevati ne samo izvođenje prektične nastave za naše studente već i podršku kroz izradu određenih razvojnih programa u okviru djelokruga vašeg rada.

Stoga, o svom prilikom, želim da vam se najiskrenije zahvalim na Vašem srdačnom prijemu i radujem se nastavku naše saradnje.

U potpisu dekan Poljoprivrednog fakulteta doc. dr Aleksandar Ostojić.

Tim povodom na kraju ove priče razgovaramo sa direktorom „Agrojapre” Milovanom Antonićem.

Gospodine Antoniću, šta su pokazale jednodnevne posjete Donjim Agićima i „Agrojapri”, gdje je u okviru projekta Škole u prirodi boravilo oko 500 učenika novogradskih osnovnih škola i 80 studenata Prirodno-matematičkog i Poljoprivrednog fakulteta iz Banjaluke.

MILOVAN ANTONIĆ: Ove posjete govore da je „Agrojapra”, da su Donji Agići i okolna sela privlačna i atraktivna za ovakve posjete. Djeca i studenti imali su šta da vide u zadruzi „Agrojapri” i da se upoznaju sa proizvodnjom sušenih šljiva, čipsa od jabuka, hladno cijedenih ulja, kao i proizvodnjom brašna u vodenici, kako su to na tradicionalan način radili naši preci. Dio narodne baštine, život i običaje u selima, stare predmete koji su korišćeni u selu za obrađivanje zemlje, za proizvodnju sira i kajmaka, posuđe, predmete domaće radinosti, sve su to đaci i studenti mogli da vide u zadružnom domu „Agrojapre”, gdje je postavljena etno-muzejska zbirka koja sama po sebi predstavlja svojevrsnu atrakciju. U zadružnom domu vidjeli su i učionicu za cjeloživotno obrazovanje, kao i biblioteku u kojoj smo vodili razgovore i u kojoj su djeca, a i studenti, mogli da postavljaju pitanja.

RADIO „NOVI GRAD”: A šta su Vas to pitali?

MILOVAN ANTONIĆ: Tu je bilo bezbroj pitanja i trebalo bi nam puno vremena da sve to reprodukujemo i prepričamo, ali evo nekoliko detalja. U etno-muzejskoj zbirci jedan dječak je, između ostalog, vidio na jednom postamentu vodjer i pitao me šta je to. Naravno da sam mu objasnio, da je to sprava u kojoj se drži brus, voda pa brus i onda smo od toga razvili priču o jednom od najtežih poljoprivrednih radova na selu, a to je košenje trave. To su bili najteži radovi i najbolja se hrana za kosce svojevremeno spremala, pa smo onda razvili priču o livadama, o travi, o ishrani muznih krava u stočarstvu, zatim priču o mehanizaciji, prvo o kosačici koju su vukli konji, koja je odmjenila ruke i olakšala ljudima život i rad, a posebno o mehanizaciji kad je traktor uključen sa svojim bočnim ili zadnjim kosačicama koji je umnogome olakšao rad, a povećao produktivnost seljaka na imanjima. Zatim, u muzeju je jedan dječak na jednom postamentu koji ima naslov „Inspiracije, izazovi i podsticaji” vidio knjigu Branka Ćopića „Delije na Bihaću”. Ja sam

inače kao mlad novinar radio intervju 1975. godine za naš radio sa Brankom Čopićem, a upravo tada je iz štampe izašla ta njegova značajna knjiga iz Drugog svjetskog rata posvećena borbama na Bihaću. On je napisao posvetu meni i potpisao se, ta knjiga je za uspomenu meni od Branka Čopića. Dječak me je pitao šta su to delije? Ja sam mu odgovorio da su to hrabri junaci, a onda je on kroz osmijeh rekao onda smo ja i moji drugovi delije. Dakle, ja sam iskoristio to pitanje da ispričam priču o našim zavičajnim piscima Mladenu Oljači iz sela Devetaka iz Potkozarja i Branku Čopiću iz Hašana, a mi spadamo naravno u njihov širi zavičaj. Onda su postavljena pitanja i oko vodenice na rijeci Japri gdje je Branko Čopić u Hašanima proveo svoje djetinjstvo, a upravo Japra izvire nedaleko od Hašana u Majkić Japri, pa smo onda rekli da je to na Radanovom polju i tako dalje... Dakle, iz svakog tog dječjeg pitanja mi smo napravili po jednu priču razgovarajući o tome u biblioteci, tako na primjer jedna djevojčica koja je drugi ili treći razred Milica, koliko se sjećam, postavila je veoma podsticajno pitanje o heljdi. Pa smo onda ispričali priču o toj žitarici, koja je ovdje kod nas zapostavljena, da se prvi usudio da heljdu proizvodi jedan naš kooperant sa Brda Balja iznad Kostajnice, a da su ove godine počeli to da rade i drugi ljudi u dolini Japre. Onda su vidjeli u mlinu kako se proizvodi brašno od heljde, onda smo ispričali priču kakav je to kruh od heljde, koji se inače pravi u našem restoranu, da su u svijetu poznate palačinke od heljdinog brašna, a onda je djevojčica pitala da li se može od heljde praviti i čaj. Naravno od heljdinog prelijepog cvijeta prave se veoma, veoma ljekoviti čajevi. Eto to su bila neka pitanja, da ne ulazimo sada u analizu pitanja koje su studenti prostornog planiranja i poljoprivrednog fakulteta iz Banjaluke postavljali.

RADIO „NOVI GRAD“: Vi ste, gospodine Antoniće, nekada, kao mlad novinar na našem radiju nekoliko godina svake sedmice spremali emisiju o selu i poljoprivredi, pratili ste i školstvo i spremali emisiju „Od škole do škole“. Evo i sada se bavite ovim temama, kada je riječ o našem školstvu, Vi ste tokom ovih posjeta imali priliku da upoznate čak i njihove nastavnike. Kakav su utisak na Vas ostavili i kako ste doživjeli te susrete?

MILOVAN ANTOVIĆ: S obzirom na zainteresovanost djece i na osnovu onoga što sam vidio, za sve sadržaje o kojima smo govorili, s obzirom na niz zanimljivih pitanja koja su postavljena uzimajući u obzir lijepo ponašanje tokom boravka u zadruzi i kod vodence na livadi, moj utisak je da je u osnovnim školama naše opštine kvalitet nastavnog procesa, kako u pogledu obrazovanja tako i u pogledu vaspitanja djece podignut na viši nivo u odnosu na raniji period, a to je veoma važno jer u osnovnoj školi polažu se temelji budućih generacija, jer od toga kakve su nam škole zavisi kakva će nam budućnost biti. Posebno me impresionirala opuštenost, radoznalost i hrabrost koju đaci imaju kao već razvijene osobe, kao i odnos đaka i nastavnika, koji nije postavljen na osnovama straha i mogućih kaznenih sankcija, već na kvalitetnim međuljudskim zdravim osnovama. Zato bih se složio sa svjetski priznatim uglednim britanskim pedagogom Aleksandrom Nilom koji je rekao: „Ne postoje problematična djeca, već samo problematični roditelji i problematično čovječanstvo”.

RADIO „NOVI GRAD”: Gospodine Antoniće, hvala Vam lijepo za razgovor i na učešću u emisiji sa nadom i željom da u narednom periodu, kada se stvore uslovi za to, ova Škola u prirodi preraste i u višednevne boravke u Donjim Agićima i u vašoj zadruzi „Agrojapri”.

MILOVAN ANTONIĆ: Hvala i Vama, i samo bih dodao da mislim da putem ovakvih koncipiranih dječjih i studentskih ekskurzija, a kasnije i Škole u prirodi možemo dati kvalitetan doprinos u kvalitetnijem i raznovrsnijem obrazovanju. Riječ je o učenju koje može da utiče na vlastitu budućnost.

UČESNICI „ZLATNIH RUKU POTKOZARJA” U JAPRANSKOJ DOLINI

Čekajući italijansku djecu i omladinu

Na dvodnevnoj turističkoj manifestaciji „Zlatne ruke Potkozaraja” koja je održana 28. i 29. 07.2011. u Prijedoru, u sklopu prijedorskog kulturnog ljeta, među tridesetak izlagača sa područja prijedorske regije i gostiju iz inostranstva, partner udruženja „Promotur” bila je i Poljoprivredna zadruga „Agrojapra” iz Donjih Agića. Između ostalog, cilj manifestacije bio je da se u saradnji sa inostranim udruženjima promoviše turistička ponuda, kulturno-istorijsko nasleđe i mogućnosti zajedničkih projekata u okviru razvoja ruralnog turizma i gastro ponude. Tako je partner italijanskog udruženja „Putovati Balkanom” iz Trentina postala i „Agrojapra” koja je već tokom ove godine postigla zapažene rezultate u razvoju omladinskog turizma i predstavljanju turi-

stičkih zanimljivosti doline Japre i Podgrmeča. Predstavnici udruženja „Putovati Balkanom” iz Italije i udruženja „Promotur” iz Prijedora, partneri iz Prnjavora i drugih mjesta, posjetili su „Agrojapru”, gdje su se upoznali sa razvojem i dosadašnjim iskustvima sa boravkom učenika novogradskih škola i studenata Prirodno-matematičkog i Poljoprivrednog fakulteta iz Banjaluke u okviru projekta Škola u prirodi.

„Ja sam Mikele Mancana, dolazim iz Trentina, predstavljam udruženje „Putovati Balkanom”. Mi smo udruženje koje je aktivno u Trentinu, ali i drugdje. Naše udruženje bilo je u Prijedoru, posjetilo je manifestaciju „Zlatne ruke Potkozarja” u organizaciji udruženja „Promotur” iz Prijedora. Vrlo bitno nam je da vidimo nove partnere i novu realnost koja je na ovim prostorima. Hoćemo sve to spoznati i sagledati, iskustava radi...”

Misleći na „Agrojapru” i japransku dolinu, Mancana naglašava.

„Bilo je vrlo interesantno da se pogleda kooperatoriva „Agrojapra”, zato što smo prvi put ovdje, nalazi se pored jedne rijeke koja je fenomenalna, prekrasna je, nešto sasvim novo, za nas ovdje u Bosni i Hercegovini. U Bosni i Hercegovini nismo se još susreli sa ovakvom vrstom organizacije, ustvari sa kooperativom koja funkcionira na ovako dobar način. Udruženje „Putovati Balkanom” saraduje prvenstveno sa italijanskim školama, koje dovodi na prostore Balkana, najviše u Bosnu i Hercegovinu i bilo bi dobro da italijanski učenici posjete „Agrojapru” u Donjim Agićima. Po mom mišljenju, zadruga je veoma interesantna za upoznavanje, za posjetu naših učenika. Ovo je prva posjeta, naš je cilj da tu posjetu obnovimo, saradnju produbimo i da se uspostave veze, tako da bi učenici italijanskih škola mogli posjećivati ovo mjesto”.

Šta je vidio i spoznao Mancana sa svojim italijanskim kolegama?

„Sve je interesantno, ali iznad svega mlin na rijeci je interesantan, način na koji se melje žito, to je nešto novo za nas. Mislim da bi to bilo interesantno za italijansku omladinu koja bi se mogla upoznati kako se nekad mljelo, živjelo i radilo. Mlin je na mene ostavio poseban dojam. Napravili smo gomilu fotografija, tako da očekujemo dobar odziv italijanskih škola za posjetu ovom mjestu i

kooperativi „Agrojapri”. Mislim da bi i muzej mogao biti interesantan djeci i omladini, bilo bi dobro da se i omladina i djeca upoznaju sa radom nekad na selu koji je bio na Balkanu. Mi, kad kažemo Bosna i Hercegovina, mislimo na Balkan, za nas je i Makedonija, Srbija i bivša Jugoslavija – Balkan...”

Druženje sa gostima iz Italije, Prijedora, Prnjavora i Kraljeva iz Srbije završeno je u restoranu Poljoprivredne zadruge „Agrojapra” uz prijatnu atmosferu i bogatu gastro ponudu sa proizvodima zdrave hrane iz našeg kraja i zadruge. Nadamo se da će u budućnosti, kako je najavio gospodin Mancana, učenici iz Italije biti gosti Donjih Agića, „Agrojapre” i drugih turističkih destinacija na ovom području.

JESEN U DOLINI JAPRE

Vidikova linija sa Ostojića brda

*Pisana riječ učiteljica i đaka OŠ „Vuk Karadžić”
nakon organizovane jednodnevne praktične nastave u
Donjim Agićima septembra 2011. godine*

Priroda nas je dočekala raširenih ruku

Kao učitelj, trudim se da svaki dan svojim učenicima uljepšam, odnosno nastavu učinim privlačnom i zanimljivom. Težak je to zadatak. U zatvorenom prostoru, u četiri zida, učenici se nekada osjećaju tužno, nezainteresovano.

Jednog dana dođoh na ideju da izađemo malo van, da se oslobodimo okova učionice, da udišemo čist vazduh i da nastavu prenesemo u prirodu. Učenici su bili očarani ovom idejom. Za lokaci-

ju smo odredili Donje Agiće. Donji Agići su smješteni u dolini rijeke Japre. Kraj, koji je, osim što ima lijepu prirodu, živ, dinamičan i pruža mogućnosti da se odrade različiti sadržaji iz Nastavnog plana i programa. Selo koje se intenzivno razvija i živi sa uspješnom Poljoprivrednom zadrugom „Agrojapra”.

Sve nam se poklopilo: Nastavni sadržaji iz NPP, reljef i okolina sela, domaćini poljoprivredne zadruge „Agrojapra” i ljubaznost mještana. Od nastavnih tema odabrali smo: **ORIJENTACIJA U PRIRODI** sa **PODTEMOM: Orientacija pomoću Sunca, mahovine i godova; Vidik i vidikova linija**. Boraveći na Ostojića brdu, imali smo odličan položaj za posmatranje vidika i vidikove linije, bilježili najvažnije, naročito da nam vidik zavisi od mjesta i uzvišenja gdje se nalazimo. Krećući se kroz prirodu, kroz šumu, tražili smo mahovinu i godove na drvetu; Zatim smo uočili razne oblike reljefa koje nam je nudio sam predio gdje smo se nalazili. Kod vodence na rijeci Japri smo uočavali **liniju** u različitim prirodnim oblicima, što nam je bilo i po sadržaju za likovnu kulturu. Posebno bih naglasila važnost boravka u prirodi za zdravlje djece i kretanje u prirodnim uslovima.

Da samo znate kako nas je priroda dočekala raširenih ruku, naročito u jesen, svojim plodovima i ljepotom. Odradili smo sve što treba da se odradi za taj dan. Naša nastava je trajala više nego ona u školi, ali mi to nismo osjetili, nama je vrijeme brzo prolazilo. Učenici su bili oduševljeni. Nismo se ni vratili, a već su pitali kada će opet ići. Roditelji i uprava škole su nas bezuslovno podržali. Pričekaćemo da prođe zima, pa da vidimo, oslušnemo i omirišemo buđenje prirode u proljeće. Nadamo se.

*Dragana Stupar,
profesor razredne nastave*

Čarolija za najmlađe

Atraktivno, zanimljivo, lijepo, zabavno i prostrano... Riječi koje najbolje opisuju Donje Agiće. Preljepo selo koje pripada opštini Novi Grad. Krasi ga priroda u svako doba dana i noći. Prirod-

ne ljepote, na koje možemo da budemo ponosni, a to je ono na što ubuduće Ministarstvo prosvjete i turizma Republike Srpske može da računa kada su u pitanju poboljšanje nastavnog procesa u školama i turističke ponude. Imali šta ljepše od dana provedenog u prirodi? Za mene nema.

Radiš, a u isto vrijeme se odmaraš u idili prirode. Koristeći pogodnost da uz minimalne troškove, djeca osjete čari prirode i da na ovakav način spoje ugodno i korisno, učenici četvrtog razreda Osnovne škole „Vuk Karadžić” proveli su jedan dan u Donjim Agićima. Roditelji ovu akciju ocjenjuju kao „pravu stvar”, ističući da predstavlja najbolji primjer kako jedna lokalna zajednica može da osmisli i realizuje masovnu aktivnost na promociji učenja, sporta i boravka u prirodi. Ova akcija zaslužuje sve pohvale i može predstavljati dobar putokaz drugim školama, sredinama u Republici Srpskoj.

*Spomenka Grublješić,
nastavnik razredne nastave*

Sjećanje na djetinjstvo

Sjećam se, kad sam bila učenik, imali smo nastavu u prirodi, bilo je lijepo, nisam zaboravila, a, sada kao učitelj, odvela sam svoj IV₃ odjeljenje u Agiće. Opet lijepo i nezaboravno. Agići su prelijepi.

Učenici su bili oduševljeni nastavom u prirodi kao i ja. Odradili smo postavljene zadatke i sve što je planirano tog dana da se odradi od sadržaja NPP. Agići su idealno mjesto za ovako nešto, za eventualno izvođenje škole u prirodi, jer u Agićima ima sve što je potrebno za izvođenje ovakve vrste nastave. Kad je čovjek u takvom ambijentu, okružen prirodom, vrijeme veoma brzo prolazi. Završiću ovo kao mnogi moji učenici: „Jedva čekam ponovni odlazak i veoma se radujem tome”.

*Suzana Tintor,
nastavnik razredne nastave*

DJEČIJI RADOVI

Učimo u prirodi

Došao je petak, dan koji smo svi priželjkivali, radovali mu se, jer smo odlučili da zajedno sa učiteljicom učimo u prirodi. Ujutro, oko devet časova, okupili smo se pred školom. Ispred škole smo se malo poigrali. Došao je autobus. Zajedno sa učiteljicama krenuli smo u Donje Agiće.

Putovali smo oko 20 minuta. Kada smo došli, otišli smo na Ostojić brdo. Na brdo smo se penjali šumskim putićem i pri tome smo posmatrali prirodu, potočić, tražili mahovinu i godove. Na brdu smo se orijentisali pomoću sunca, posmatrali vidik i crtali vidikovu liniju. Kada smo se vratili sa brda, ručali smo u restoranu „Breza” i malo se odmorili. Poslije odmora otišli smo do mlina na rijeci Japri. Usput smo posjetili jedno seosko imanje. Kod mlina smo pisali i crtali. Uočavali smo promjene na prirodi, zapisivali riječi i crtali veliki točak na mlinu. Na velikoj livadi igrali smo se raznih igara. Poljoprivredna zadruga „Agrojapra” počastila nas je jabukama, koje su bile sočne i slatke.

Kad smo stigli kući, ispričali smo svojim roditeljima da nam je bilo lijepo i da bismo opet voljeli ići i družiti se sa prirodom. Okolina Donjih Agića je lijepa, maštovita, a gostoprimstvo ljudi veliko, naročito zaposlenih u zadrugi „Agrojapra”.

Teodora Đurić, IV¹
OŠ „Vuk Karadžić” Novi Grad

Tražili smo mahovinu i godove

Ujutro, u devet časova, krenuli smo autobusom u Donje Agiće. Kroz prozor autobusa posmatrali smo okolinu. Vidik je bio lijep.

Kada smo stigli u Agiće, malo smo se poigrali. Poslije smo otišli na Ostojića brdo. Na putu prema brdu vidjeli smo potočić kako kri-vuda kroz malu šumu. Tražili smo mahovinu i godove, ponavljajući znanje koje smo naučili iz orijentacije. Sa brda smo posmatrali vidik i vidikovu liniju. Kasnije, u restoranu, svi smo zajedno ručali. Poslije nas je učiteljica odvela na jedno seosko imanje. Vidjeli smo krave, svinje i kokoši. Naše učenje se produžava kod mlina na rijeci Japri. Usput smo bili počašćeni jabukama od strane poljoprivredne zadruge „Agrojapra”. Iгри, sreći i veselju nije bilo kraja.

Za mene je ovo bio jedan lijep i nezaboravan dan. Volio bih opet ići. Molićemo učiteljicu da nas opet odvede u Agiće, jer imaju sve ono što nam je potrebno za učenje i igru.

Pavle Borojević, IV¹
OŠ „Vuk Karadžić” Novi Grad

Posjetili smo vodenicu na Japri

Bio je lijep, sunčan jesenji dan. Krenuli smo da učimo u prirodi. Išli smo autobusom, bili veseli i radovali se tom učenju u Donjim Agićima.

Kada smo stigli u Agiće, učiteljica nam je pokazala mahovinu na drvetu na kojoj strani svijeta raste. Poslije smo se popeli na jed-

no brdo, sa kojeg smo posmatrali okolinu. Tu smo se malo odmori-
li, učili i crtali vidik i vidikovu liniju. Kada smo ogladnjeli, otišli
smo u restoran da ručamo. Siti i zadovoljni odlazimo do mlina na
rijeci Japri. Na mlinu ima jedan veliki točak koji se okreće pomoću
vode i tako melje kukuruz i pšenicu. Pored mlina je jedna veća li-
vada. Tu smo igrali fudbal i druge razne igre. Takmičili smo se u
skakanju sa vrećama.

Vratili smo se sretni i zadovoljni. Učiti u prirodi je interesan-
tno i zabavno.

Boško Marjanović, IV¹
OŠ „Vuk Karadžić” Novi Grad

Nezaboravan boravak u Donjim Agićima

Jednog sunčanog jesenjeg dana odlučili smo da boravimo i
učimo u prirodi. Učiteljica nam je rekla da idemo u Donje Agiće,
selo koje je udaljeno oko 20 kilometara od Novog Grada. U autobu-
su sam sjedila sa svojom drugaricom Nastasijom.

Kada smo stigli, otišli smo na obližnje brdo da posmatramo vidik i vidikovu liniju. Na putu do brda vidjeli smo mahovinu, godove i potocić. Tamo smo iz torbe izvadili dekice i potreban pribor kako bismo skicirali okolinu. Dječaci su brzo završili sa crtanjem, uzeli su lopte da igraju fudbal. Poslije smo svi zajedno otišli na ručak koji nam je pripremila zadruga „Agrojapra”. Nakon ručka smo se malo poigrali kod restorana, jer smo čekali učiteljice koje još nisu bile završile sa ručkom. Zatim smo prošetali do vodenice na rijeci Japri. Tu smo vidjeli kako se melje žito. Igrali smo razne igre, a meni se dopalo trčanje u vrećama. Nedaleko od mlina čeka nas je autobus koji nas je vratio kući.

Ovo učenje u prirodi mi se jako sviđelo jer je bilo nazaboravno, i sa nestrpljenjem očekujem sljedeće. Naša učiteljica razmišlja da nas opet odvede u vrijeme kada se priroda budi poslije zimskog sna.

*Mariela Kostadinović, IV¹
OŠ „Vuk Karadžić” Novi Grad*

III

Turističke mogućnosti japranske doline

ODLIKE KRUPA NA UNI

Kodni znak Hašani

Po geomorfološkim oblicima opštinu Krupa na Uni, koja se prostire na površini od 30,90 kvadratnih kilometara, je brdovita, i u njoj se živalj bavi pretežno poljoprivredom i stočarstvom. Proteže se od rijeke Une, koju ne dodiruje, pa do padina Grmeča u mjestu Hašani. Smještena u zapadnom dijelu Bosne i Hercegovine, graniči se sa opštinama Novi Grad, Oštra Luka, Sanski Most i Bosanska Krupa. Jedna je od rijetkih opština bez gradskog centra, a od većih sela valja istaći Donji Dubovik, Osredak, Donje Petroviće, Bušević i Hašane. Kroz Krupu na Uni prolazi cesta koja povezuje Sanski Most i Bosansku Krupu. Postoje ideje da se ona kategorizuje i modernizuje, te da poveže Prijedor, Sanski Most, Bosansku Krupu i Bihać. Isto tako, važan je put od Novog Grada do Bosanske Krupe, koji prolazi kroz ovu opštinu.

Površinu opštine odlikuje poljoprivredno zemljište i šume, što čini osnovu privrednog i proizvodnog potencijala. Osim toga, Krupa na Uni raspolaže značajnim vodenim resursima, a najveća rijeka je Vojskova, koja izvire u Federaciji BiH a ulijeva se u Unu u Rudicama na području opštine Novi Grad, u Republici Srpskoj.

Vojskova je u opštini Krupa na Uni stvorila manje naplavne doline, od kojih je najveća – Balinje bare. Ovo je područje karakteristično i po brojnim izvorima pitke vode. Jedno od najznačajnijih je u mjestu Hašani, znano izvorište Kozinčić, za koje su istraživanja pokazala da ima izuzetan kvalitet vode, tako da razvojne šanse opštine leže i u ulaganjima na tom planu.

Vodni resursi koje čine rijeka Una, te Vojskova, Japra i Mlaka rijeka, kao mnogobrojni potoci i potočići, među kojima i pominjani Kozinčić izvorište, predstavljaju pravo bogatstvo Krupe na Uni. Ovi vodotoci i slivnici bogati su ribom i privlačni su za sve zaljubljenike u sportski ribolov pa je osjetno njihovo prisustvo skoro tokom cijele godine. Rijeke i rječice Una, Japra i Vojskova, s obzirom na njihovu čistoću, brzake i slapove, nikog ne ostavljaju ravnodušnim. Slapovi na Vojskovi, poznatiji kao slapovi na Stuparskim mlinima, predstavljaju pravi doživljaj za sve one koji požele ovakvu vrstu ugođaja. Prosto je teško pobrojati sve mogućnosti koje pružaju ove rijeke, te ostavljamo mogućnost svakome ko posjeti ovu opštinu da istražuje i učestvuje u nesvakidašnjim doživljajima.

Prava turistička poslastica ovog opštinskog područja je mjesto Hašani, jedno od onih koji predstavljaju svojevrsan kodni znak grmečko-podgrmečkog kraja. Toliko je toga što ovom selu daje tu znamenitost, pogotovo što su tolike druge naše vrijednosti, kada je turizam u pitanju, otišle u nepovrat s prošlim otadžbinskim ratom. U Hašanima je rođen veliki književnik Branko Ćopić, mnogo je još toga što Hašane čini privlačnim, ali dosta je toga, kažemo, potamnijelo. Srušena je Ćopićeva rodna kuća i crkva pored nje, škola u kojoj je znana „magareća klupa” s njegovim urezanim imenom, porušeno je još mnogo toga i iza rata ostala je pustoš, groblje mrtvih ali i uspomene na veličinu Branka Ćopića.

Obnovljeni književni susreti „Ćopićevim stazama djetinjstva” upravo bude turističke i kulturne ambicije cijelog područja. Zavičajno društvo „Branko Ćopić” iz Krupe na Uni obezbjeđuje učešće brojnih, značajnih književnika, prosvjetara i đaka osnovaca škola sa Ćopićevim imenom, kao i drugih stvaralaca, a u posljednje vrijeme Ministarstvo za prosvjetu i kulturu Vlade RS obezbjeđuje osnovačku nagradu „Branko Ćopić” za osnovce.

Hašani su na jedanaestom kilometru od sjedišta opštine u Donjem Duboviku s kojim su povezani asfaltnim putem, te na 35 kilometara od Novog Grada. Prirodni ambijent trenutno se koristi kao izletišta, a već je ponešto, kao što je Čopićeva škola obnovljeno, pa su tu nove mogućnosti za đачke ekurzije i časove u prirodi. Isto tako, poštovaoci velikog pisca čine sve da ožive uspomene na njega, te na njegove živopisne i uvijek žive likove. Podsjećanje na hajdučka vremena, djeda Radu, Nikoletinu Bursaća, hajdučiju kao takvu ali i borbe u drugim prilikama, pružaju priliku potpunijeg turističkog oživljavanja ovog sela i kraja. Kada se obnovi Čopićeva rodna kuća, stvori muzej i bogati biblioteka, biće to nove mogućnosti za širenje interesovanja u Hašanima za Branka Čopića i njegovu majku Soju.

Ono na što svakako valja posjetiti, na području opštine jesu crkve, nijemi svjedoci vremena, groblja, spomenici iz NOB i naših revolucija, kao i spomen-obilježja i spomenici iz otadžbinskog rata, posebno onaj, centralni, u Donjem Duboviku. Tu su i speološki nalazi, poput lokacija Mokre pećine i Suve pećine u Balinim barama, na trećem kilometru putem od Donjeg Dubovika do Arapuša, kao i druge značajke. Ove pećine, udaljene jedna od druge svega dvadesetak metara, predstavljaju atrakciju po tome što iz jedne teče čista i bistra voda, a druga je posve suva. Kad ih urede, biće to pravi mamac za radoznalce i doprinos razvoju turizma.

TURISTIČKE VRIJEDNOSTI JAPRANSKE DOLINE

Raj za odmor i rekreaciju

Dolina Japre nalazi se u sjeverozapadnom dijelu RS i BiH. To je područje ispod planine Grmeč i prostire se između rijeka Sane i Une na nadmorskoj visini od 100 do 800 m. Raspolože kvalitetnim zemljištem i povoljnom klimom, bogatim biljnim i životinjskim svijetom. Ima prirodne uslove za ratarsku, stočarsku i voćarsku proizvodnju, kao i za razvoj seoskog, ribolovnog i lovnog turizma. Rijeka Japra nudi sportskim ribolovcima mnogobrojne vrste riba, kao što su mladica, pastrmka, štika, mrena, klen, grgeč i plotica.

Dolina Japre jedan je od najznačajnijih rudarsko-topioničarskih kompleksa iz antičkog doba na prostoru BiH. Podiglo ga je staro ilirsko pleme Japodi, po kojima je Japra dobila ime, prije više od 2000 godina, a znatno ga razvili Rimljani. Istraživanja su obavljena sve do 1963. godine u Blagaj Japri, Maslovarama, Donjim Agićima – Čelopeku i Gradini kod Čela. Došlo se do senzacionalnih

arheoloških otkrića, neki od eksponata su preneseni u Zemaljski muzej u Sarajevu. Kad bi se sakupili i vratili spomenici i predmeti odneseni sa ovog područja, među kojima je skulptura rudara iz četvrtog vijeka, nadgrobni spomenici, alatke, hladno oružje, kućni predmeti i rudarska oruđa iz antičkog doba, u dolini Japre mogao bi se urediti jedinstven arheološki park u BiH.

Okružena blagim proplancima Podgrmeča, protkana bistrim izvorima i nemirnim tokovima planinskih potocića koji se slijevaju u čarobnu ljepotu Japre, dolina ove rijeke liči na prekrasnu prirodnu bajku koja će uskoro prerasti u turističku oazu aktivnog odmora za mnogobrojne goste.

Tokom avgusta 2009. godine u potpunosti je završeno asfaltiranje puta dolinom Japre od Blagaja, gdje se Japra ulijeva u Sanu, preko Donjih Agića, Budimlić Japre i Dubovika, pa sve do Hašana, rodnog mjesta poznatog književnika Branka Ćopića, i susjednog sela Majkić Japre gdje na Radanovom polju, ispod Grmeča, izvire ova bistra i nestašna planinka Japra.

Idući u susret pripremama za seoski turizam, zadruga „Agrojapra” je preduzela i nekoliko koraka: izgradila je vodenicu na rijeci Japri sa kupalištem, koja predstavlja turističku atrakciju, i obrazovni je ekološki centar, rekonstruisala, opremila i pustila u rad zadržni restoran „Breza” sa osamdeset stolica i fontanom; izgradila benzinsku pumpu koja radi u dvije smjene i otvorila mini market. Izgradila je i zadržni dom sa učionicom za cjeloživotno obrazovanje, etnomuzejskom postavkom i izložbom o zadržgarstvu u dolini Japre i biblioteku.

U narednom periodu svoju energiju usmjerićemo na pripremanje stanovništva i zadruge za seoski turizam, a posebno stvaranju smještajnih kapaciteta u seoskim domaćinstvima, usavrševanju raznih domaćih specijaliteta zdrave hrane, izgradnji zelenih pješačkih i biciklističkih staza, Škole u prirodi i škole jahanja za djecu i odrasle.

Sadržaj

Saborište zadrugara, đaka i studenata 5

SAJAM ZADRUGARSTVA I ZDRAVE HRANE 2011.

Temeljenje tradicije 9

Dobrodošlica za drage goste 14

Zadruga – osnova za zajedničku proizvodnju 17

Značaj poljoprivredne proizvodnje i proizvodnje
hrane u ekonomiji Republike Srpske 23

Proizvodnja i prodaja zadružnih proizvoda 39

Prezentacija zdrave hrane – prioritetan zadatak 43

Guši nas neplanski uvoz 45

Kako doskočiti tržišnom haosu 48

Za bolji poslovni ambijent 51

Sve bliže suštini zadrugarstva 53

Domaće je najdraže 55

Nema sprege između proizvođača i trgovaca 56

Uskladiti proizvodnju sa potrebama tržišta 58

Na dobro odabranom putu 61

Novi tržišni odnosi 62

Šansa za male 63

Znati šta se hoće 65

Interesovanje je veliko 65

Stvoriti tržišni ambijent 66

Da radi svako svoj posao 67

Bitka za domaće – proizvodnju i tržište 68

Učesnici sajma 69

„Agrojapra” – sinonim zadrugarstva 70

Mladi o sebi i za sebe 72

Očuvanje i revitalizacija običaja i kulture 74

Čuvari narodne duše 76

Potkozarje kao stvoreno za poljoprivredu.....	78
Budućnost već zagarantovana	80
Novi ukus kozjeg sira.....	82
Od ribarstva do malinarstva	84
Pčelari se polako roje.....	86
Stopa po stopa naprijed	88
Primjer koji valja slijediti	90
Za početak sopstvenim snagama	92
Drvetu udahnuo dušu.....	94
Duvan osnovni proizvod.....	96
Proizvodnja i prodaja u lancu.....	98
Čuvari kulturnog nasljeđa	100

SEOSKI TURIZAM KAO NASTAVNA BAZA ZA ĐAKE I STUDENTE

Protokoli kao obavezujuća forma.....	105
Ovo je Bogomdano područje za školu u prirodi	114
Velika učionica za đake i studente	116
Studenti imaju šta da nauče	121
Ukazali smo na osnovne principe našeg rada	123
Izvođenje terenske nastave	126
Domaćinski su nas dočekali	130
Agrojapra stihom i bojom đaka OŠ „Sveti Savo”	132
Škola u prirodi – najljepše iskustvo	140
Povezivanje vijekova.....	143
Priča o piscima Branku i Mladenu	145
Čekajući italijansku djecu i omladinu	150
Vidikova linija sa Ostojića brda	153
Učimo u prirodi	157

TURISTIČKE MOGUĆNOSTI JAPRANSKE DOLINE

Kodni znak Hašani.....	163
Raj za odmor i rekreaciju	166

Izdavač
Književna zajednica „VASA PELAGIĆ”

Za izdavača
Miladin BERIĆ

Štampa
Art-print, Banjaluka

Za štampariju
Milan STIJAK

Tiraž
300 primjeraka

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

334.732:631.115.8(497.6)

АНТОНИЋ, Милован

Zadugarstvo i zdrava hrana : prema
desetogodišnjim iskustvima PZ "Agrojapra" /
Miĉovan Antonić. - Banja Luka : Književna
zajednica "Vaso Pelagić", 2012 (Banja Luka : Art
print). - 180 str. : ilustr. ; 21 cm. -
(Biblioteka Dokumenta ; 2)

Tiraž 300.

ISBN 978-99938-24-83-1

COBISS.BH-ID 2414360

